

ပညာပညာ PHRU PWGO

ကညီကိုသရော်လံင်တၢ်ကစီၣ်ဆံးမုၢ်, ၂၇၆၄

Karen Teacher Newsletter: October 2025

ပဏ္ဍပပိုကမံးတံၢ်တဖၣ် PHRU PWGO COMMITTEES

စကီး
Scott

စီၤချံၣ်ကပီၤ
Saw Klead K'Paw

စီၤအဲၣ်သကီး
Saw Eh Tha. Kho

နီၣ်ဖိကိၣ်လိၣ်ထူ
Naw Paw Ko Lo Htoo

နီၣ်ဖိယွၤမူ
Naw Paw Ywa Moo

နီၣ်ဖိရှံၣ်ဝါ
Naw Hpaw Shee Wah

Acknowledgement

This newsletter is made possible through Myanmar Education Consortium (MEC) with the generous support of the Foreign, Commonwealth & Development Office (FCDO), Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT), and the Global Partnership for Education. The contents of this newsletter are the responsibility of the Karen Teacher Working Group (KTWG) and do not necessarily reflect the views of MEC, FCDO, DFAT, and GPE.

တၢ်ဒုးသ့ၣ်ညါ

ကညီကိသရၣ်မၤသကီးတၢ်ကရူၢ် လံာ်တၢ်ကစီၣ်လံာ်ရၤလီၤတဘျီအံၤ ဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤအီၤလၢ ကီၢ်ပယီၤတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ၣ်မၤသကီးတၢ် ကရူၢ်ကရီ (MEC) ဒီဖျိထံၣ်ကီၢ်ဂၤ, ထံဖိကီၢ်ဖိတၢ်ဂၤထီၣ်ပသီထီၣ်ဝဲၤဒၢ (FCDO) ထံၣ်ကီၢ်ဂၤပုၤဂ့ၢ်ဖိ ဒီးမုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်ဝဲၤကျိၤ (DFAT), ဒီး GPE သ့ၣ် တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢလံာ်တဘျီအံၤအပူၤ ဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ဖိးတၢ်မၤမူဒါလၢ ကညီကိသရၣ်မၤသကီးတၢ်ကရူၢ် မၤတၢ်ဝဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တမ့ၢ် MEC, FCDO, DFAT, ဒီး GPE အတၢ်ထီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ် ဒီးအတၢ်ဖိးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်.

ကျိတ်ကစီၣ်

- ကဘီယူၤမၤဟးဂူၤဟးဂီၤ က့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒီးဟံၣ်ဃီတဖၣ်လၢ ခူသထူၣ်ကီၢ်ရၣ်ပူၤ - (၄)
- ဟီၣ်လၢၣ်ခိဖျါတၢ်ရူၤဒိၣ်,တၢ်ဒီးက့ၣ်တၢ်တဖၣ်ဟးဂူၤဟးဂီၤလၢ ခူပျံၣ်ယၢၢ်ကီၢ်ရၣ်ပူၤ - (၄)
- ပယီၤသးခးလီၤ မၤဟးဂူၤဟးဂီၤက့ၣ်ဒီး ဟံၣ်ဃီတဖၣ်လၢ ထံသၢလဲၤသီ လၢခူပျံၣ်ယၢၢ်ကီၢ်ရၣ်ပူၤ - (၄)
- ကမျၢၢ်အါဂၤပၣ်ဃုၣ်လၢ ကီၢ်သုလၢတၢ်သ့ၣ်သ့ၣ် ၈ ဝိတဝီ - (၄)
- ကညီတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ အတၢ်အိၣ်စံၣ်အိၣ်ကျၢၤဒီး အတၢ်ဂံၢ်ဆူၣ်ဘါဆူၣ်- (၆)
- တၢ်မၤဆူၣ်ထီၣ်တၢ်ပၣ်ဖျါမၤသကိးလၢ တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ် - (၆)

ထံဂုၤကိၤတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့

- ဘိၣ်လံၣ်ဘိၣ်ယၢၢ်ပုၤထူၣ်လၢဖိ တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အကျိၤအကျဲလၢ အဒုးပၣ်ဃုၣ်ပၣ်ကီၢ်တၢ်- တၢ်ပၣ်ဃီၣ်လီၤကဝီၤ တၢ်န့ၢ်ပၢတၢ်ဒီး တၢ်သးစွံကတုၤ - (၈)

တၢ်ကစီၣ်လီၤမီ (၁၂- ၁၅)

- တၢ်ပၣ်ဖျါဘၣ်ဃးတၢ်လီၤထၢဖိၣ် ဖိသၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အဂ့ၢ်အကျိၤလၢ တၢ်ဆီၣ်ထွဲမၤစၢၤကလုၢ်ကလုၢ်အဂီၢ် ၆၂၀၂၄-၂၀၂၅ တၢ်သိၣ်လိနံၣ်- (၁၀)
- ကညီက့ၣ်သရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရူၢ် ပၣ်ဖျါထီၣ်က့ၣ်သရၣ်,သရၣ်မုၢ်ကံၢ်စိတၢ်သ့ တၢ်ဘၣ် တၢ်မၤကဲထီၣ်တၢ်ပၣ်နီၣ်အစၢၤ လၢ၂၀၂၄-၂၀၂၅ တၢ်သိၣ်လိနံၣ် - (၁၀)
- ကညီက့ၣ်သရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရူၢ် တၢ်ပၣ်ဖျါဘၣ်ဃး တၢ်ကွၢ်ထံသမံသမိးက့ၣ် လၢ၂၀၂၄-၂၀၂၅ တၢ်မၤလိနံၣ်ပူၤ - (၁၂)
- ကညီက့ၣ်သရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရူၢ် (KTWG) ဒုးအိၣ်ထီၣ် “တၢ်ကပိၣ်” အံၤလံၣ်ရဲဒီး ဒီးသိးကမၤဂုၤထီၣ်ပၣ်ထီၣ် တၢ်ဒီးန့ၢ်ကူၣ်သ့ခွဲးယၢၢ် လၢကညီကီၢ်အပူၤ - (၁၂)
- ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲၤကျိၤ (KECD)ဒီး ကညီက့ၣ်သရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရူၢ် (KTWG) မၤတၢ်တၢ်ပိၣ်တဲသကိး ၂၀၂၅-၂၀၂၆ နံၣ် တၢ်မၤတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျိၤ - (၁၂)

ထူၣ်စဲၣ် (၁၄- ၁၇)

- ပုၤထူၣ်လၢဖိအတၢ်အိၣ်မူဆူၣ်သ့လၢ တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အယီၤအဘျီ (AI) တၢ်ကဲထီၣ်ထီၣ်အကတီၢ် တၢ်ပၣ်ဃုၣ်ပၣ်ဖျါမၤသကိးတၢ်, တၢ်စိတၢ်ကမီၤဒီး တၢ်ဒီးတၢ်သဒၢ-

အဲဒီးထၢၣ်အတၢ်ကျဲး

- ထဲတသီဖိလီၤ - (၁၈)
- တၢ်မၤဒိၣ်ထီၣ်အါထီၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၢ ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် - (၂၀ - ၂၁)

က့ၣ်သရၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ - (၂၂ - ၂၇)

- ပကဘၣ်သိၣ်လိ က့ၣ်ဖိလၢစးထီၣ်မၤလိ ကညီ,ကီၤလၢဒီးပယီၤကျိၣ်တဖၣ်ဒ်လဲၣ်.
- သရၣ်လၢအဂ့ၢ်တကၢ်ကိၤစိတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်အကါဒိၣ် (၅) မံ

ကျိတ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့- (၂၈)

ကျိတ်အကၢလုၢ် - (၂၉)

ထါအသနၢ် - (၃၀)

School News

- Airstrike Destroys School Building and Houses in Doo Tha Htu District - (5)
- Heavy Rain Causes Landslides, Bridge and Road Damage in Doo Pla Ya District - (5)
- SAC Airstrike Destroys School and Homes in Htee Ther Len Village, Doo Pla Ya District - (5)
- Kawthoolei Marks 8th Tree Planting Month with Strong Community participation - (5)
- Karen Education Resilience and Strengthening - (7)
- Building Stronger Collaboration for Better Education - (7)

International Education News

- Bolivia’s Indigenous Intercultural Education System: A Model of Localisation and Resilience - (9)

Focus Story- (12-15)

- KTWG Reports Child Functioning Data Collection Results for 2024-2025 School Year - (11)
- KTWG Reports Teacher Competency Results for 2024-2025 School Year - (11)
- KTWG Reports School Observation Results for 2024-2025 School Year - (13)
- KTWG Launches Takapo elibrary to Improve Educational Access in Karen State - (13)
- KTWG and KECD Hold Coordination Meeting for 2025-2026 Annual Operation Plan - (13)

Traditional Knowledge- (14-17)

- Indigenous Futures in Generative AI: Participation, Power, and Protection

Editorial

- Just In One Day - (19)

-

Teacher Education - (22-27)

- How to Teach Beginners Karen, English and Burmese
- 5 Most Essential Qualities of a Good Teacher

School Health - (28)

Teacher Talk - 29)

Poems - (30)

ကဘီယူမဟးဂူၤဟးဂီၤတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒီးဟံၣ်ဃီတဖၣ် လၢဒုသထူၣ် ကီၤရှၢၣ်ဟူ

လၢယူၤလဲၤ အသီ ၁၀, ၂၀၂၅ န့ၣ်, ကီၤသ့ၣ်လၢ, ဒုသထူၣ်ကီၤရှၢၣ်အပူၤ, ပယီၤသးခး လီၤ မၤဟးဂီၤဝဲ ကိုတၢ်သ့ၣ် ထီၣ်ခဲၣ်ဒီး ဟံၣ်ခဲၣ်ဖျါဖဲ မ့ၢ်သီအပူၤ (ဘၣ် တၢ်ကီးစ့ၢ်ကီးအိၤလၢဃီဖျါသဝီ)အဂ့ၢ်န့ၣ် ပသ့ၣ်ညါဘၣ်အိၤခိၣ် ခုၣ်အဲၣ် ယူၣ်-ကညီဒီကလုာ်စၢ်ဖျါကရၢ အတၢ်ပၤဖျါ န့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤဟးဂူၤဟးဂီၤအံၤ ကဲထီၣ်အသးဖဲ ဂီၤခဲ ၁န့ၣ်ရံၣ် ဖဲခဲးကတီၢ်တဘျီ ဒီး ဂီၤသန့ၣ်ရံၣ် ဂုၤခဲးကတီၢ် အသီတဘျီန့ၣ်လီၤ. ကဘီယူတၢ်လီၤမ့ၢ်ပီၤခဲၣ်ဖျါ လၢကအိၣ်ဝဲဒၣ် ၅၀၀ဝီ, ဆူသဝီအပူၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ပီၤအံၤ ပီၤဖဲထီၣ်လၢ ကိုတၢ် သ့ၣ်ထီၣ်ဟံၣ်ကဝီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်သဝီအံၤ အိၣ်သ့ၣ်လီၤအသး ဖဲမ့ၢ်စီကရၢ, ဘဲလူ ကီၤဆၢ, ဒုသထူၣ်ကီၤရှၢၣ် လၢခုၣ်အဲၣ်ယူၣ်-ကညီဒီကလုာ်စၢ်ဖျါကရၢ တၢ်ပၤအဖီလၢန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ပီၤမၤဟးဂီၤ ကိုတၢ်သ့ၣ်ထီၣ် အသီခဲၣ်ဖျါ ဒီး သဝီဖဲ အဟံၣ်ခဲၣ်ဖျါန့ၣ်လီၤ. ခုၣ်အဲၣ်ယူၣ်-ကညီဒီကလုာ်စၢ်ဖျါကရၢ စံးကတီၢ်ပၤဖျါ ထီၣ်ဘၣ်ဃး တၢ်ကဲထီၣ်သးတဘျီအံၤအဂ့ၢ် ဒီး စံးဝဲလၢ တၢ်ပညိၣ်မၤဟးဂီၤ ကိုတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒီး ကမုၢ်အဟံၣ်အသီအံၤ မ့ၢ်တၢ်မၤထီၣ်ဒီထံၣ်ဂၤကီၤဂၤပုၤဂီၤခွဲး ယၢ်သဲးတၢ်ဘျီန့ၣ်လီၤ.

Photo: KNU page

ဟံၣ်လၢဒီဖျါတၢ်စူဒိၣ်,တၢ်ဒီးကျဲၣ်ကျဲၣ်တဖၣ်ဟးဂူၤဟးဂီၤလၢဒုသထူၣ် ယၢ်ကီၤရှၢၣ်ဟူ

လၢအိၣ်ကူး ၂၀၂၅ န့ၣ်, မ့ၢ်ခိၣ်စူဒိၣ်ဒီးဒီဒီန့ၣ် လၢစးကလံးကရၢ, ကီးတရံးကီၤ ဆၢပူၤအသီဟံၣ်ခိၣ်လၢ, တၢ်ဒီး ကျဲၣ်ကျဲၣ်တဖၣ်ဟးဂီၤဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ် ဒီးကဲ ထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤ လၢတၢ်လဲၤထီၣ်ကူးလီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ကျဲၣ်ကျဲၣ်တဖၣ် ဟးဂီၤ အသီ ဖိသ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ကီၤလၢကဒီးန့ၣ်ဘၣ် ကသံၣ်ကသီ ဒီးလဲၤဆူတၢ်ဆါ ဟံၣ် လၢတၢ်ကူၤစၢ်ယၢ်ကျါအဂီၢ်လီၤ. ကိုသရၣ်တဖၣ်လၢအိၣ်ဒီးအဖိဆဲးတဖၣ် တဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ကီၤသးဂီၤ ဘၣ်ဃးတၢ်ကီၤတၢ်ခဲ လၢကလဲၤထီၣ်က့ၢ် အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပျီပုၤပုၤမၤတၢ်ဖိလၢ ညီၣ်လဲၤထီၣ်လိာ်အိၣ်သကိး ကိုဒီးသရၣ်သရၣ်မ့ၢ်တဖၣ် ဘၣ်သကိးဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ကီၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဟံၣ်ခိၣ်လီၤလၢ ဒီးတၢ်တဖၣ်ဟးဂီၤ ဒီး ကဲထီၣ်တၢ်တံၢ်တၢ်လၢ တၢ်လဲၤတၢ်ကူးအဂီၢ်အသီ အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဖဲတၢ်မၤ တဖၣ်စဲၤခဲၤ ဒီးကဲထီၣ်တၢ်တံၢ်တၢ်လၢ တၢ်ကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ ကိုသရၣ်ဒီးက့ၢ် တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဟံၣ်ကဝီၤပုၤဘၣ်မ့ၢ်ဘၣ်ဒါဒီး ပုၤတၢ်တဖၣ် ကွၢ်သမံသမံးတၢ်အိၣ်သးအံၤ ဒီး ဃုကျဲၤလၢကမၤဂၤထီၣ်က့ၢ် ကျဲၣ်တဘျီအံၤ လၢအဆိအချဲအသ့န့ၣ်လီၤ.

Photo: Field Staff

ပယီၤသးခးလီၤမၤဟးဂီၤတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒီးဟံၣ်ဃီတဖၣ်လၢထံၣ်သးလဲၤသဝီ လၢ ဒုသထူၣ် ယၢ်ကီၤရှၢၣ်ဟူ

လၢယူၤလဲၤ ၁၃သီ ၂၀၂၅ န့ၣ်, မ့ၢ်ထူၣ် ၁န့ၣ်ရံၣ် ၃၀မံးနံးအတီၢ် ပယီၤသးကဘီ ယူၤဟတၢ်လီၤမ့ၢ်ပီၤ ဖဲခဲးခိၣ်ကဝီၤ လၢခိၣ်ဆၢလိာ်သးကတီၢ် ဒီးမၤဘၣ်ဒိ ထံ သၢလဲၤသဝီ လၢအိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးဖဲ ဒုသထူၣ်ယၢ်ကီၤရှၢၣ်, ကီးတရံး ကီၤဆၢ, ရၢ မတၢ်ပုၤ, ကလံးထံးဟံၣ်ကဝီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ပီၤအကျါတဖျါ လီၤတၢ်ဝီၤဖဲ ထီၣ်ဝဲလၢသဝီပုၤ ဒီး မၤဟးဂီၤ ကိုတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဒိတဖျါန့ၣ်လီၤ. KIC တၢ်ကစီၣ်ပၤဖျါဝဲလၢ တၢ်ပီၤဖဲအံၤ ဒုးကဲထီၣ် တၢ်ဟးဂူၤဟးဂီၤဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ် မ့ၢ် လၢကွၢ်ကရၢပူၤ လၢအပၣ်ဃုာ် ဒီး တၢ်သိၣ်လိာ်ဒီး ဒီးဟံၣ်သးဖျါ လၢအ အိၣ်ဘူးဒီးက့ၢ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ပီၤ အဆိၣ်ထံးတဖျါ လီၤတၢ်ဝီၤ ယံၤဒီးသဝီဘၣ်ဆၢ ခဲၣ်ဖျါတဖျါအဆိ လီၤတၢ်ဝီၤဘၣ်ဒိ လီၤလီၤဆူက့ၢ်တၢ်သ့ၣ် ထီၣ် ဟံၣ်ကဝီၤပူၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်အံၤအသီ ကိုတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်အဘျီဒိၣ်, တၢ် မၤလိာ်ဒီး ဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်တဖၣ် ဟးဂီၤကွၢ်ဝဲ ခဲလၢန့ၣ်လီၤ. ထံၣ်သးလဲၤက့ၢ်အံၤ အိၣ်လၢ ကညီကူၣ်သ့ၣ်သးလဲၤဝဲကျါ တၢ်တီၢ်ခိၣ်ရံၣ်မဲအဖီ လၢန့ၣ်လီၤ. ဒီဖျါတၢ်သဘံၣ်သဘၣ် ဒီး တၢ်အိၣ်သးတၢ်ကတၢၢ်အသီ တၢ် သိၣ်လိာ်တလဲၤအသးတပယုာ်ဃီဘၣ်. ပယီၤသး ပညိၣ်မၤဟးဂီၤ ထံၣ်ကီၤဖိတ ဖၣ်အတၢ်အိၣ်မ့ၢ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ် ဒိအမ့ၢ် တၢ်ဆါဟံၣ်, က့ၢ် ဒီး တၢ်ဘျီတၢ်ဘါတၢ် သ့ၣ်ထီၣ်တဖၣ်လၢ အအိၣ်သ့ၣ်လီၤအသးလၢ ခုၣ်အဲၣ်ယူၣ်- ကညီဒီကလုာ်စၢ်ဖျါ ကရၢ တၢ်ပၤတၢ်ဆၢအဖီလၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤဟးဂူၤဟးဂီၤအံၤ ဒုးအိၣ်ထီၣ် တၢ်သ့ၣ်မ့ၢ်ဖျါလၢ က့ၢ်ဖိ, ကိုသရၣ်, သရၣ်မ့ၢ်ဒီး ပုၤတၢ်တဖၣ် ဒီး တၢ်အိၣ်တ ကူ အိၣ်တလၢ အါမးန့ၣ်လီၤ.

Photo: Field Staff

ကမုၢ်အါကယုာ်ဃီလၢ ကီၤသ့ၣ်သ့ၣ်သ့ၣ် ဂီၤတဝီ

လၢယူၤလဲၤ မ့ၢ်လၢတလၢလၢ တၢ်သ့ၣ်သကိးသ့ၣ် လၢဘၣ်တၢ်မၤအံၤ (၈)ဝီတဝီ, တနံၣ်တဘျီ တၢ်မၤတၢ်ဟးဂီၤတၢ်ဂဲၤအံၤ မ့ၢ်ဒိသးတၢ်ကဒိသဒါ သ့ၣ်ပုၤန့ၣ်တဖၣ် န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်မိၢ်ပုၤလၢတနံၣ်အံၤမ့ၢ်ဝဲ "ဒုးလၢဟ့ၢ်ကစၢ်ကလီ, မၤဘျါက့ၢ် ဟံၣ်ခိၣ်, သ့ၣ်ထီၣ်ကီၤသ့ၣ်လၢ" တၢ်အံၤပၤဖျါထီၣ် တၢ်ဂၤကူးသ့ၣ်ပုၤ, ခိၣ်ဃၢၤ န့ၣ်တၢ်အိၣ်ဆူၣ် အိၣ်ချဲဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ထံၣ်ကီၤ အတၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သးအ ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဟးဂီၤတၢ်ဂဲၤတဘျီအံၤ ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါပုၤကီးဂၤ လၢကဟံးန့ၣ်အမ့ၢ်ဒါလၢ တၢ် ဒိသဒါန့ၣ်တဖၣ် သ့ၣ်ထီၣ် တၢ်ဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ပၤဘၣ်ဃး တၢ်မ့ၢ်ဘၣ်ထွဲ ညါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ပညိၣ်ခိၣ်သ့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ တၢ်ကမၤဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်သ့ၣ်ပုၤ ဟံၣ်က ဝီ, ရဲၣ်သဲကတီၢ်ကူးတၢ်မ့ၢ်တၢ်, မၤဆူၣ်ထီၣ်ကမုၢ်တၢ်ပၤဃုာ်မၤသကိးတၢ် လၢတၢ်သ့ၣ်သ့ၣ် အတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျါ ဒီး ဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ပၤဘၣ်ဃး ခုၣ်အဲၣ် ယူၣ်-ကညီဒီကလုာ်စၢ်ဖျါကရၢ သ့ၣ်ပုၤဝဲကျါ တၢ်ရဲၣ်သဲကတီၢ် ဒီးအတၢ်ဂဲၤ ပျါဂဲၤဆူးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ကညီကူၣ်သရၣ်တၢ်သိၣ်လိာ်လီၤလုၢ်က့ၢ်ပုၤဃုာ်လၢတၢ်တၢ်ဟးဂီၤတၢ်ဂဲၤအံၤလီၤ. ဖဲ ၂၀၂၅ လၢယူၤလဲၤ ၁သီ, ကညီကူၣ် သရၣ်ခိၣ်လုၢ်က့ၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ် ပုၤဃုာ်လၢ တၢ်သ့ၣ်သကိးသ့ၣ်တၢ်ဟးဂီၤတၢ်ဂဲၤ ဖဲမ့ၢ်တြီၢ်, တီၤအူ ဒီး ဒုသထူၣ်ယၢ်ကီၤရှၢၣ် တဖၣ် အပူၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်မၤသကိးတၢ်ဘူးဘူးတၢ်တၢ်ဒီး ဟံၣ်ကဝီၤခိၣ်န့ၣ်ဒီး ပုၤ တၢ်တဖၣ် လၢတၢ်ဒိသဒါ ကူးခိၣ်ဃၢၤန့ၣ်တၢ်အဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ကညီကူၣ်သရၣ်တၢ်သိၣ်လိာ်လီၤလုၢ်က့ၢ် အတၢ်ပၤဃုာ်မၤသကိးအံၤ ပၤဖျါထီၣ် တၢ်အါလီၤသးလၢပုၤတၢ်တၢ်ဖဲတၢ်မၤ ဒီးတၢ်မၤဘၣ်ဃးကူးခိၣ်ဃၢၤန့ၣ်တၢ် ကူၣ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်လီၤ. ကညီကူၣ်သရၣ်တၢ်သိၣ်လိာ်လီၤလုၢ်က့ၢ်အံၤ ကဆဲးဟ့ၣ်ဂံၢ် ဟ့ၣ်ဘါတၢ်ကခိၣ်န့ၣ် တၢ်ဟးဂီၤတၢ်ဖဲတၢ်မၤ ဒီးတၢ်ကဲထီၣ် ထံၣ်ကီၤဖိလၢ အဂ့ၢ် လၢခါဆူညါ ကိုသရၣ် တဖၣ်အကျါတပယုာ်ဃီန့ၣ်လီၤ. ခုၣ်အဲၣ်ယူၣ်-ကညီဒီကလုာ်စၢ်ဖျါကရၢ ဟ့ၣ်သဆၢထီၣ်ပုၤကီးဂၤဒီး ဖဲအဝဲ သ့ၣ်အိၣ်ဝဲတၢ်လီၤတပုၤလဲၤလၢ ကဆိၣ်ထွဲ တၢ်ဟးဂီၤတၢ်ဂဲၤတခါအံၤ ဒီဖျါသ့ၣ် သ့ၣ်တဖၣ်ဒီး ဒိသဒါကီၤသ့ၣ်သ့ၣ်ပုၤလၢဖဲလဲၤလၢခဲတစၢ် အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

Airstrike Destroys School Buildings and Houses in Doo Tha Htu District

Doo Tha Htu District, Kaw Thoo Lei – On July 10, 2025, the military council launched an airstrike that destroyed two school buildings and two houses in Min Saw Village (also known as Gho Phoe Plar Village), according to a report from the Karen National Union (KNU).

The attack happened at 11:02 AM and again at 11:07 AM. A fighter jet dropped two 500-pound bombs on the village. The bombs exploded inside the school compound. Min Saw Village is located in Min Saw Village Tract, Bilin Township, Du Tha Htu District, under the administration of the KNU. The bombing destroyed two newly built school buildings and two civilian homes. The KNU condemned the attack, stating that targeting schools and civilian homes violates international humanitarian law.

Heavy Rain Causes Landslides, Bridge and Road Damage in Doo Pla Ya District

Doo Pla Ya District, August 2025 – Continuous heavy rain in Sukali village tract, Kawkareik Township, has caused landslides and serious damage to bridges and roads, disrupting transportation in the area.

The road damage has made it difficult for children to travel to get vaccinations or visit hospitals and clinics for medical care. Teachers with young children also expressed concern about the challenges of reaching their schools.

Field staff, who visit schools and teachers for regular monitoring, faced similar problems. Landslides and damaged bridges have blocked travel routes, delaying their work and limiting support for teachers and students.

Local authorities and community members are monitoring the situation and seeking ways to restore transportation routes as quickly as possible.

SAC Airstrike Destroys School and Homes in Htee Ther Len Village, Doo Pla Ya District

Doo Pla Ya District – At around 1:30 PM on July 13, 2025, a fighter jet from the State Administration Council (SAC) dropped bombs during a counterattack operation, hitting Htee Ther Len Village, located near Waw Lay Myine, south of Myawaddy town. One of the bombs exploded inside the village and destroyed the entire school building.

According to KIC News, the explosion caused serious damage to the school compound, including classrooms and three nearby houses. The first bomb landed away from the village, but the second bomb directly hit the school area. As a result, the main school hall, classrooms, and the school building were completely destroyed.

The Karen Education and Culture Department (KECD) operates the Htee Ther Len School. However, the school had not been in regular operation due to ongoing conflict and instability in the area.

The SAC has continued targeting civilians and civilian infrastructure, including hospitals, schools, and religious buildings, in the Karen National Union (KNU) administrative areas. These attacks have forced students, teachers, and community members to flee, leading to widespread displacement and shortages of basic needs.

Kawthoolei Marks 8th Tree Planting Month with Strong Community Participation

The month of July marks the 8th Kawthoolei Tree Planting Month, a yearly campaign to restore and protect the region's natural forests. This year's theme, "Green the Hills, Heal the Earth, Build the Kawthoolei," highlights the deep connection between forest conservation, environmental health, and nation-building.

The campaign encourages everyone to take responsibility for protecting nature and building ecological awareness. Its main goals are to expand forest areas, restore damaged ecosystems, promote public involvement in tree planting, and raise awareness about the Karen National Union (KNU) Forestry Department's conservation efforts.

The Karen Teacher Training College (KTTC) also joined the campaign. On July 1, 2025, KTTC students participated in tree planting activities in Mutraw, Taw Oo, and Doo Pla Ya Districts. They worked alongside local leaders and communities to promote environmental protection.

KTTC's involvement reflects its strong commitment to community service and environmental education. The college continues to encourage leadership, responsibility, and citizenship among its future teachers.

The KNU urges all people, wherever they live, to support this campaign by planting trees and protecting Kawthoolei's forests for future generations.

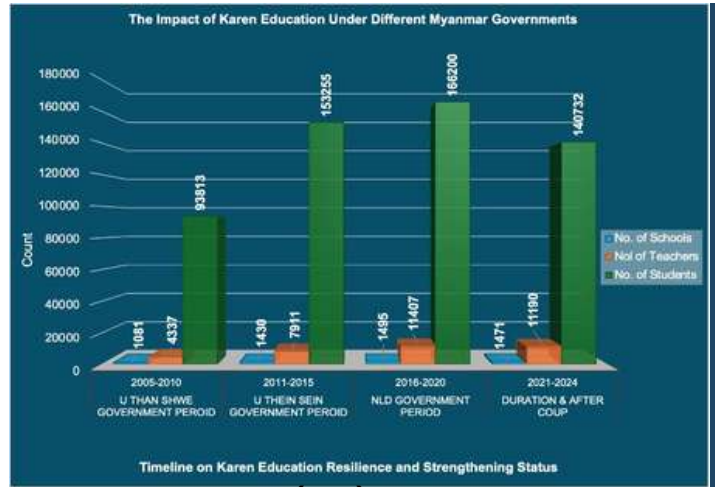
ကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သု အတိအိဉ်စံအိဉ်ကျ၊ ဒီး အတိဂါဆူဉ်ဘါ ဆူဉ်

ဖဲပကွါကဒါကု၊ ကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအတိလဲကျဲန့ဉ် မှိတိလဲကျဲလု၊ အအိဉ်စံအိဉ်ကျ၊ အိဉ်ဒီးတိပံလိသးကျ၊မုဆူ ဒီး တိဂုဉ်ကျဲစးစးလိသးအိဉ်သုပု၊ ဖဲလုထံဂါကိသး တိအိဉ်သး တိဂါတကျ၊ ဒီး တိဘဉ်ဂံဉ်ဂုဉ်အိဉ် အဆါကတိဒ်လဲန့ဉ်လီ၊ပုကုဉ်အနီဉ်ခံဆဲ ဒီး တု၊ခဲအံဒ်လဲန့ဉ်၊ တိကိတိခဲ တိတိတိတိ မှိအိဉ်ထဲလဲဉ်ဘဉ်ဆဉ်၊ ကညီကုဉ်သုအပု၊ မါတု၊ဖိ၊ ကိဖိ ဒီး ပု၊တဝါသုဉ်တဖဉ် ဂုဉ်ကျဲစးစး ဟ့ဉ်လိသးသုပု၊ လု၊ ကဂါကု၊ ဒီး မါဆူဉ်ထီဉ်ကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သု အကျဲသုအံန့ဉ်လီ၊ တိပံထံနီ၊ဖးအဲအံ၊ ဃုထံဉ်သုဉ်ညါ တိဂါခိဉ်သုဉ်ဘဉ်သး တိဆဲတလဲအကတိ ဒီး တိဒ်ထီဉ်ထီဉ်အကတိ လုပကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအပု၊ စးထီဉ်လု၊ ၂၀၀၅ နံဉ် တု၊လီ၊လု၊ ၂၀၂၄ နံဉ် အံန့ဉ်လီ၊

ဖဲ ၂၀၀၅ နံဉ် ဒီး ၂၀၁၀ နံဉ် အဘဉ်စါန့ဉ်၊ ပကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သု ဘဉ်သဂါထံဉ်ဘဉ် တိကိတိခဲအါမံ၊ ဒီဖျိ သးဂါဝိအတိဘဉ်ဂံဉ်ဂုဉ်တဖဉ် ဖဲလု၊ သါဂုဉ်ပဒ်ပတိအကတိန့ဉ်လီ၊ ကညီဖါအါမးဘဉ်ကဲထီဉ်ပု၊လီ၊အိဉ်ကမု၊ ဘဉ်လဲအိဉ်ကဒါလု၊ ဘဉ်ကိတိခဲ ဒဲကတိအပု၊ ဒီး (မုတု၊) ဃု၊မံဟးဖျိလု၊ ထံလီ၊ကိပု၊ (IDP) အဃိ ကဲထီဉ်တိကိတိခဲ လု၊ကိဖိတဖဉ် ကဒီးန့ဉ်ဘဉ်တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုလု၊ အဂါအကျ၊န့ဉ်လီ၊ ကိအတိသုဉ်ထီဉ်တဖဉ်တအိဉ်လု၊အိဉ်ပု၊ ကိသရဉ်တိသိဉ်လိပိးလိ တလု၊တလီဉ် အမံဉ်ညါ ကိပဒ်တပံပနီဉ် ပကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအကျဲသုအံန့ဉ်ဘဉ်၊တိဆိဉ်တိဝဲဘါ ပကညီကုဉ် ဒီး ပတိဆဲးတိလု၊သုဉ်တဖဉ်၊ အါန့ဉ်အန့ဉ် မါပု၊မါဖးဝဲ ပတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သု အတိအိဉ်မုအိဉ်ဂါအကျဲသု လု၊ပု၊တဝါအပု၊န့ဉ်လီ၊ ဒ်လဲဉ်ဂု၊ဂု၊ တိကိတိခဲ မှိအိဉ်ထဲလဲဉ်သန့ဉ်ကု၊ ကညီဖါသုဉ်တဖဉ်ဂုဉ်ကျဲစးစးထဲးဂါထဲးဘါတပယုဉ်ဃိလု၊ ကသိဉ်လိန့ဉ်ယု၊ ဖိဒ်သုဉ်သုဉ်တဖဉ်၊ ပါဃဉ်ကညီအတိဆဲးလု၊ ဒီး တိသုဉ်ညါန့ဉ်ပတိတဖဉ် ဒ်သးကမုဒီးဆူညါအဂါ ဒီဖျိကမု၊ကိလု၊အဘဉ်တိတိခိဉ်ရံဉ်မံအါလု၊ ပု၊တဝါသုဉ်တဖဉ်အပု၊ ဒီး တိမါလိလီ၊ကုလု၊အတဘဉ်ဂု၊ဘဉ်ဂိ ဒ်အမု၊ တိသိဉ်လိမါလိတိလု၊ဟံဉ်ဃိ မုတု၊ မှိ လု၊သုဉ်ခိဉ်ထဲးဂါခိဉ်ထဲး၊ ဒ်ခိဉ်ပု၊လု၊ကု၊တဖဉ်အပု၊န့ဉ်လီ၊

စးထီဉ်လု၊ ၂၀၁၁ နံဉ် တု၊ ၂၀၁၅ နံဉ်န့ဉ်၊ ထံဂါကိသးတိအိဉ်သး ဆဲတလဲသး တဆဲးတကု၊ ဖဲအုသုဉ် ပဒ်ပတိအဆါကတိန့ဉ်လီ၊ တိကတိတိတိ မှိတိခိဉ် ဒီး တိမါတိပတုဉ်တိခဲလဲဉ်ဃးဃဉ် တိအါဉ်လီ၊အံ၊ ဟ့ဉ်ပု၊ တိမု၊လီ၊လု၊ ထံဂါကိသးအတိအိဉ်ဂါဆဲးကျ၊အဂါဖးဒ်ညါ ဘဉ်ဆဉ်လု၊ပဝဲကညီဟံဉ်ကတိအပု၊တခိ ပဘဉ်လဲခိဉ်ဖျိတု၊ဘဉ်ဒီးဒ် တိမါဆူဉ်မါစး၊ တိစုဆူဉ်ခိဉ်တကးတဖဉ် ဒီး တိဘဉ်တိဘါလု၊ပဂါတအိဉ်ဘဉ်န့ဉ်လီ၊ ကိအါဖျိဘဉ်တိမါဟးဂါကိသးအံ၊ ကိဖိတဖဉ်ဘဉ်ကုဉ်ဆဉ်မံ ဒီး တိကိတိခဲလု၊ ကထီဉ်ဘဉ်ကုဉ်ဘဉ်လီ၊ဘဉ်စးအဂါန့ဉ်လီ၊ ထံကိပဒ်တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုဝဲကျဲ၊ တပံပနီဉ် ပကညီကုဉ်၊ တိဆဲးတိလု၊ ပတိစံဉ်စါတစါတဖဉ် လု၊လု၊ပု၊ပု၊ဒီးဘဉ်၊ အမံဉ်ညါ မါန့ဉ်ဆူဉ် ကညီကုဉ်သုပု၊မါတိဖိတဖဉ်လု၊ ကဃုကျဲ ပံဉ်ဖိဉ်ထု၊န့ဉ် အဝဲသုဉ် အတိမု၊တိအဂါအကျဲ၊တဖဉ် လု၊လဲဉ်ညိဉ်သိဉ်ဒ်အပု၊ ဒ်သးကမါလီ၊တိဝဲ ကိဖိသုဉ်တဖဉ် ဒီးန့ဉ်ဘဉ် ဂါခိဉ်ထဲးတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအပတိန့ဉ်လီ၊ တိတြိမါတိတိတိတဖဉ်အံ၊ မှိအိဉ်ထဲလဲဉ်သန့ဉ်ကု၊ ပသုဉ်ညါဘဉ်ထဲထဲဆဲးဆဲးလု၊ တိဒ်ထီဉ်ထီဉ် အိဉ်ဂဲကွဲ၊ကွဲ၊လု၊ကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအပု၊အံန့ဉ်လီ၊ ကညီကုတဖဉ် အနီဉ်ဂါအါထီဉ် ၁၀၈၁ ဖျိ ဆူ ၁၄၄၀ ဖျိ၊ ကိသရဉ်တဖဉ် အါထီဉ် ၄၃၃၇ ဂါ ဆူ ၇၇၃၁ ဂါ၊ ဒီး ကိဖိတိအိဉ်ကုစရိတဖဉ် အါထီဉ် ၇၇၇ န့ဉ်လီ၊ ဖဲဆါကတိအဲအံန့ဉ် ပံဉ်ဖျိထီဉ် ပု၊တဝါအတိသုဉ်အိဉ်သးအိဉ်၊ တိဟ့ဉ်လီ၊သး ဆူဉ်ဆူဉ်ကလဲဉ် လု၊ကဟ့ဉ်အါထီဉ် တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သု သကု၊ဆးဒီး ဖဲတိအိဉ်သး မှိတဂါတကျ၊ အကတိဒ်လဲန့ဉ်လီ၊

၂၀၁၆ နံဉ် ဒီး တု၊လု၊ ၂၀၂၀ နံဉ်အဘဉ်စါ ဖဲတိမါ (NCA) တိပတုဉ်တိခဲလဲဉ်ဃးဃဉ်အကတိ တိဖးတိမါတနီ၊လု၊ တိမါအါကဲထီဉ်လိဉ်ထီဉ်န့ဉ်အိဉ်ဝဲဒ်န့ဉ်လီ၊ တိပတုဉ်တိခဲအံ၊ ဟ့ဉ်တိခဲတိယံဉ်လု၊ ကိတနီ၊ကလဲ၊ တရဲအသး ဘဉ်လီ၊ဘဉ်စးအါထီဉ်အဂါ ဒီး ဟ့ဉ်စါကိတိတိပု၊ တဆဲးတကု၊လု၊ကပံဉ်ဖိဉ်မါသကိးတိဒီး ကိပယိပဒ်တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုဝဲကျဲ၊ အဃိကညီကုတနီ၊ ကု၊ပံဉ်ကဒါကု၊ အကု၊မံစရိလု၊ ကိပဒ်တိပါအဖိလဲဉ် ဒ်သးကဒီးန့ဉ်ဘဉ် တိပိးတိလီတိအိဉ်ယံ၊တဖဉ်အဂါန့ဉ်လီ၊ ဘဉ်ဆဉ်သန့ဉ်ကု၊ ကိအိဉ်ဝဲအါမးလု၊ အဃုထု၊ပံဉ်လီ၊သးလု၊ ကဲဆါထုဉ် လု၊အနီဉ်ကစါဒ်ဝဲဒ်သး ကဒီးသဒါကု၊ကညီကလုဉ် အတိမု၊တိ ဒီးတိအဂါအဂါလု၊ကဟံဉ်လုဉ်ဘါကွဲဉ် ကညီအတိသုဉ်လိ လဲဉ်ညိဉ်သိဉ်ဒ်တဖဉ်န့ဉ်လီ၊ ကညီကုဉ်သုခိဉ်န့ဉ်တဖဉ် နံဉ်လဲတိကါ၊ဃဉ်ကု၊ နီ၊ကစါတိမါကျဲသုန့ဉ်လီ၊ မှိတိအဂါဒ်လု၊ ကဒီးသဒါ၊ ဒီးအိဉ်ဂါဆဲးကျ၊ ဒီး ဟ့ဉ်ခဲးဟ့ဉ်ယံဉ်ကညီဖိလဲ၊ လု၊ခဲတစါတဖဉ်အဂါန့ဉ်လီ၊ ဖဲခဲကတိအဲအံန့ဉ်၊ ကိတဖဉ် အနီဉ်ဂါအါထီဉ်ဝဲတု၊-

၁,၄၄၅ ဖျိ၊ ကိသရဉ်အါထီဉ်တု၊ဆူ ၁၁,၄၀၇ ဂါ ဒီး ကိဖိတိအိဉ်ကုစရိအိဉ်ဝဲ ၁၆၆,၂၀၈၂ န့ဉ်လီ၊ တိဒ်ထီဉ်ထီဉ်အံ၊ ပံဉ်ဖျိထီဉ်ဝဲဒ်လု၊ ပကညီတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအံ၊ အဂါအဘါဆူဉ်ထီဉ်ဝဲကွဲ၊ကွဲ၊ ဖဲလုတိကိတိခဲ မှိအိဉ်ဒီး အကတိဒ်လဲန့ဉ်လီ၊

၂၀၂၁ နံဉ် တု၊ ၂၀၂၄ နံဉ်အကတိ၊ ပတိစံဉ်န့ဉ်ကဒီးပု၊ တိကိတိခဲအသိသုဉ်တဖဉ်အါမး ဒီဖျိလု၊ သးပဒ်ဟးန့ဉ်တိကိတိခဲဖဲ ၂၀၂၁ နံဉ် အပု၊န့ဉ်လီ၊ ထံဂါကိသးတိအိဉ်သးတဂါတကျ၊ တိမါဆူဉ်မါစး၊ ဒီး တိသးလီ၊သးကုတဖဉ် ဒီးအိဉ်ထီဉ်တိကိတိခဲအါမး လု၊ကိဖိသုဉ်တဖဉ် ကထီဉ်ဘဉ်ကုအဂါန့ဉ်လီ၊ ကိသရဉ်တဖဉ် ဘဉ်ကု၊ဆဲးမံဒီး တိအိဉ်သးလု၊ အလီ၊ပု၊လီ၊ဖးတဖဉ်၊ ကျိဉ်စုတိဂါကိ၊ ဒီးတိအိဉ်ယံ၊တလု၊တပု၊သုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီ၊ ကိအါဖျိန့ဉ်တိမါဆူဉ်အါလု၊ ကပတုဉ်ကွဲဉ်အသး ဒီးတိအိဉ်ကုစရိတဖဉ်စု၊လီ၊ဝဲ ဒီဖျိဟံဉ်ဒ်ဃိထု၊တဖဉ် ဘဉ်ယိဉ်ဘဉ်ဘိတိလု၊ ဖဲလု၊တိဘဉ်တိဘါအဂါ အါန့ဉ်တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုအဃိန့ဉ်လီ၊ ဖဲ ၂၀၂၄ နံဉ်န့ဉ်၊ ကိသုဉ်တဖဉ် အနီဉ်ဂါ လီ၊စု၊ဝဲ တု၊ ၁,၄၁၇ ဖျိ ဒီး ကိသရဉ်တဖဉ် စု၊လီ၊ဝဲတု၊လု၊ ၁၁,၄၀၇ ဂါ ဒီး ကိဖိတိအိဉ်ကုစရိ လီ၊စု၊ဝဲတု၊ ၁၄၀,၇၂၇ ဂါ န့ဉ်လီ၊ တိကိတိခဲ တိတိတိတိမု၊အိဉ်ထဲလဲဉ်သန့ဉ်ကု၊ ပု၊ကညီပု၊တဝါဖိတဖဉ် အိဉ်ဒီး ပံဉ်လီ၊သးကျ၊မုဆူ လု၊ကဟးဃဉ်ကါ၊ဃဉ် တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုကျဲသုန့ဉ်လီ၊ ဒ်သးကမုဆူညါအဂါ ဒီဖျိဒီးန့ဉ်ဖျိထီဉ်အဝဲသုဉ် အတိအိဉ်စံအိဉ်ကျ၊ ဒီး အတိဟ့ဉ်လီ၊သးနီ၊နီ၊ လု၊ခဲဆူညါ ဖဲလု၊လု၊ခဲတစါအဂါန့ဉ်လီ၊

တိမါဆူဉ်ထီဉ်တိယံဉ်ဖိဉ်မါသကိးတိလု၊ တိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သုတိဒ်ထီဉ်ထီဉ်အဂါ

ကလံထဲးကညီကုဉ်သုရဉ်တိသိဉ်လိလီလု၊ကိဖိတဖဉ် လီ၊မါလီသုအသးလု၊ တိသိဉ်လိဖဲ ထီဉ်လု၊ဝဲကျဲ၊ ဒုပုဉ်ယံဉ်ကိရံဉ်အပု၊န့ဉ်လီ၊ တိသိဉ်လိအိဉ်တိမု၊ဝဲ သုဉ်ထီဉ်တိဘဉ်ထုလိသးဒီး မိ၊ပါဒီးပု၊တဝါန့ဉ်လီ၊ တိသိဉ်လိတဘျီအံ၊ ကုမုဉ်စါကိးမိ၊ပါ၊ ကိသရဉ်၊သရဉ်မုဉ်၊ ကိဖိ၊ ကိကမံးတိဝဲ ဒီး ပု၊တဝါတဖဉ်န့ဉ်လီ၊

တိမါလီအံ၊ အတိပညိဉ်မှိဒ်သးကမါဆူဉ်ထီဉ်တိရုလိဉ်မှိလိဉ်ဒီး မါဂု၊ထီဉ် တိပံဉ်ဃုဉ်မါသကိးတိလု၊ ကရု၊တဖဉ်ဒီးတဖဉ်အဘဉ်စါ၊ ဘဉ်ဃးဒီး ကုဉ်သုပိညါန့ဉ်လီ၊ ကညီကုဉ်သုရဉ်တိသိဉ်လိ ဒီလု၊ကိဖိ တိသိဉ်လိတဘျီအံ၊ပညိဉ်ဝဲလီ၊လီ၊ လု၊ကရု၊တိဖးသကိးမါသကိး၊ တိဟ့ဉ်နီ၊လီ၊မုဒါတဖဉ် ဒီး တိသုဉ်ထီဉ်တိန့ဉ်န့ဉ်လိသး လု၊ဟံဉ်ဖိဉ်ဖိဒီး ကိတဖဉ်အဘဉ်စါန့ဉ်လီ၊

ပု၊ထီဉ်တိမါလီတဖဉ်စးဝဲလု၊ “တိမါလီအံ၊ မါစါ၊ပု၊လု၊ကမါဂု၊ထီဉ်ကု၊ပတိဆဲးကျဲ၊ ဒီး တိနီ၊ပါ၊လိသးကဒဲကဒဲ လု၊မိ၊ပါ၊ ကိသရဉ် ဒီး ပု၊တဝါဒီးတဖဉ် အဘဉ်စါန့ဉ်လီ၊”ဖဲဟံဉ်ဖိဉ်ဖိဒီး ကိသရဉ်၊ သရဉ်မုဉ်တဖဉ် မါသကိးတိတု၊ဃိအါ ကိဖိတဖဉ်ဒီးန့ဉ်ဘဉ် တိဆိဉ်ထုမါစါဒီး တိမါနု၊တဖဉ်န့ဉ်လီ၊

တိရံဉ်တိကျဲအံ၊ပံဉ်ဖျိထီဉ် KTTTC ကလံထဲး တိပံဉ်လီ၊သးအဂါအကျ၊လု၊တိကဆိဉ်ထုမါစါ၊ ပု၊တဝါတိပံဉ်ဃုဉ်မါသကိးတိ ဘဉ်ဃးတိကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သု လု၊ကိသုလု၊ဟံဉ်ကတိန့ဉ်လီ၊

Karen Education Resilience and Strengthening

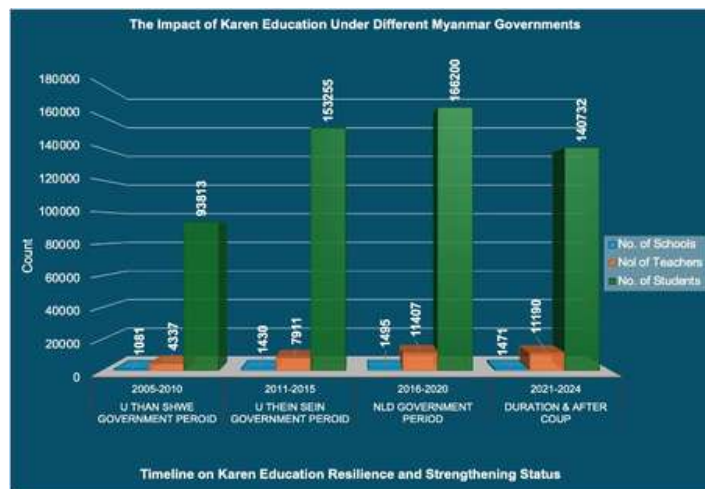
The Karen education reflects a journey of resilience, struggle, and determination amid political instability and conflict. Over the past two decades, Karen educators, students, and communities have worked tirelessly to preserve and strengthen their education system despite ongoing challenges. This analysis explores key periods of change and growth in Karen education from 2005 to 2024.

Between 2005 and 2010, Karen education faced severe disruptions due to military conflicts under U Than Shwe's government. Many Karen people were displaced into refugee camps or internally displaced persons (IDP) camps, making it difficult for children to access stable education. Schools lacked proper infrastructure, teachers had limited resources, and the government did not officially recognize Karen education. The suppression of the Karen language and culture further threatened the survival of the community's education system. However, despite these struggles, the Karen people continued their efforts to teach children, keeping their culture and knowledge alive through community-led schools and informal learning spaces.

From 2011 to 2015, the political situation showed slight improvement under U Thein Sein's government. Peace talks and a preliminary ceasefire agreement brought hope for greater stability, but Karen areas still experienced violence and insecurity. Many schools were damaged, and students faced difficulties attending classes regularly. The national education system did not fully recognise Karen language, culture, or history, forcing Karen educators to find ways to integrate their identity into the curriculum while ensuring students received basic education. Despite these obstacles, there was notable growth in the education sector. The number of Karen schools increased from 1,081 to 1,430, teachers grew from 4,337 to 7,911, and student enrolment rose significantly. This period demonstrated the community's strong commitment to expanding access to education despite continued uncertainty.

Between 2016 and 2020, some progress was made under the Nationwide Ceasefire Agreement (NCA). The ceasefire allowed some schools to function more regularly, and limited engagement with the Ministry of Education (MoE) led some Karen schools to re-register with the government to access resources. However, many schools chose to remain independent to protect the Karen identity and prevent outside influence on their curriculum. Education leaders believed that maintaining their own system was essential for securing the future of Karen children. During this period, the number of schools increased to 1,495, teachers grew to 11,407, and student enrolment reached 166,200. This growth showed that Karen education was becoming stronger, even as challenges remained.

The period from 2021 to 2024 brought new difficulties due to the military coup in 2021. Political instability, violence, and displacement made it increasingly difficult for students to attend school. Teachers faced dangerous conditions, financial hardship, and a lack of resources. Many schools were forced to close, and enrolment declined as families prioritised safety over education. By 2024, the number of schools had slightly decreased to 1,471, the number of teachers dropped to 11,190, and student enrolment fell to 140,732. Despite these challenges, the Karen community remained determined to keep education alive, proving their resilience and commitment to future generations.

Data source: KTWG (2024)

Building Stronger Collaboration for Better Education

Students from the Karen Teacher Training College (KTTC) South led a training session at Hto Lwe Wah School in Doo Pla Ya District. The event brought together parents, teachers, students, school committee members, and other community members. The training aimed to build stronger relationships and improve collaboration among all groups involved in education. KTTC students guided sessions focused on teamwork, shared responsibilities, and building trust between families and schools. Participants said the training helped improve communication and mutual understanding among parents, teachers, and the wider community. When families and teachers work together, children receive greater support and are more likely to succeed in school.

This program shows KTTC South's continued commitment to encouraging community participation in education throughout Kawthoolei.

International Education

တိုက်တိုကျိုတို

ဘိဉ်လံဘံယါ တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အကျိၤအကျဲၤလၢအဒုးပၣ်ဃုာ်ပၣ်ဂီၢ်တၢ်အံၤ ယံၣ်ထီၣ်တၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်သးဂၢ် ဒီးတၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ် လၢတၢ်ကတၢၢ်လီၤ ပုၤထူလံၤဖိ တဖၣ်အတၢ်ထီၣ်လၢ ထံၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ အပတၢ်န့ၣ်လီၤ တၢ်လၢအ တၢ်တၢ်အိၣ်ဒီးအိၣ်အါဂီၢ်ဂီၢ် လၢအမ့ၢ် တၢ်အပၤအလီၤ တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်, ဒီးတၢ်တိ စၢၤမၤၤ တၢ်ပယုာ်ဃီတဖၣ် တလၢတလီၣ်ဘၣ်ဆၣ်သန့ၣ်က့ၢ်တၢ်မၤအံၤကဲထီၣ် တၢ်အိၣ်အတၢ်လၢ တၢ်ပၤဃုာ် ပုၤထူလံၤ ဖိအလုၢ်လၢထူသန့ၣ် တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ် သ့လၢအကြးဒီးပုၤကိးဂၢ်ဒီးပုၤတၢ်တၢ်ဂဲၤလီၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ခိၣ်ဒီးဘၣ် ပုၤမၤတၢ်လၢကူၣ်သ့တၢ်တဖၣ် မၤတၢ်ဃုာ်သ့ၣ်သ့ၣ်ဘၣ်ဃး လီၤကတၢၢ်တၢ်န့ၣ်န့ၣ်မၤ ဒီးထံၣ်တၢ်ကမၤဂၤထီၣ်က့ၢ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ သန့ၣ်တဖၣ်န့ၣ် ဘိဉ်လံဘံယါ ကဲထီၣ်တၢ်ကူၣ်လီၤ ဒီးတၢ်န့ၣ်ကျဲၤ ဘၣ်ဃးတၢ်လၢကဲ ထီၣ်အသးသ့ၣ်တဖၣ် ဒီးအမ့ၢ် တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ကျဲၤကျဲၤလၢ တၢ်စးထီၣ် အိၣ်လၢ လီၤကတၢၢ်ဆူတၢ်အိၣ်ခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

Bolivia's Indigenous Intercultural Education System: A Model of Localisation and Resilience

Bolivia stands as one of the most progressive countries in the world in terms of embedding Indigenous values, languages, and governance into its national education system. The Plurinational Indigenous Intercultural and Multilingual Education System—established by law in 2010—reflects a bold move toward localisation, decolonisation, and resilience in education. Though implementation is uneven and under-resourced, the model provides critical insights into how Indigenous worldviews can shape and sustain meaningful, inclusive education systems.

Legal and Political Foundations

The foundation of Bolivia's intercultural education model lies in Law No. 070 – “Avelino Siñani–Elizardo Pérez”, enacted in 2010 under President Evo Morales, Bolivia's first Indigenous head of state. The law enshrines a Plurinational Education System (Sistema Educativo Plurinacional, SEP) that is “intracultural, intercultural, and multilingual,” and recognizes 36 Indigenous languages as official, alongside Spanish (Ministerio de Educación de Bolivia, 2010).

This shift aligns with the 2009 Bolivian Constitution, which redefined the country as a Plurinational State, acknowledging the rights of its Indigenous nations to cultural identity, self-governance, and education in their own languages. It marks a significant departure from historically assimilationist policies that suppressed Indigenous languages and identities (Howard, 2009).

Multilingual and Intercultural Curriculum

Central to the SEP is the trilingual curriculum, which requires instruction in:

- **Spanish** (the national language),
- **An Indigenous language** (specific to the region), and
- **A foreign language** (usually English).

This approach ensures that learners are grounded in their own cultures and communities while gaining access to national and global discourse (López, 2014). In Indigenous-majority areas, early education often begins in the Indigenous language, with Spanish and English introduced progressively—an application of Mother Tongue–Based Multilingual Education (MTB–MLE) best practices (Ball, 2011).

The curriculum is built around Indigenous epistemologies. Concepts such as *suma qamaña* (Aymara) or *sumaj kawsay* (Quechua), meaning “living well,” guide learning philosophies that emphasize balance, harmony with nature, collective well-being, and reciprocal relationships (Walsh, 2009).

Indigenous Knowledge and Pedagogy

Rather than treating Indigenous content as supplementary, Bolivia's SEP positions Indigenous knowledge systems at the core of schooling. Students learn traditional agriculture, herbal medicine, oral storytelling, Indigenous cosmology, and environmental stewardship as essential parts of the curriculum (Hopenhayn & Rojas, 2011).

The reform also restructured teacher training. Graduates of the Escuelas Superiores de Formación de Maestros (ESFM) are now required to be proficient in at least one Indigenous language and trained in culturally responsive pedagogies. This shift was designed to create a generation of educators who can bridge local and national systems of knowledge.

Localisation in Practice

Bolivia's intercultural education model exemplifies key localisation principles:

- **Community ownership:** Curricula are adapted locally with input from Indigenous elders, leaders, and educators.
- **Linguistic rights:** Students are taught in their mother tongue, ensuring access and cultural continuity.
- **Cultural self-determination:** Schools affirm local identities and histories rather than suppressing them.

This localisation has helped restore community trust in formal education—particularly in rural areas where state schooling was historically viewed as a tool of erasure or colonisation (Rymenans, 2010).

Challenges and Gaps

Despite its visionary goals, implementation of Bolivia's SEP faces significant barriers:

- **Under-resourcing:** Many Indigenous schools lack adequate facilities, materials, and qualified trilingual teachers.
- **Urban resistance:** In urban areas, some parents continue to prefer Spanish-only instruction, fearing that Indigenous education may limit social mobility.
- **Policy–practice gap:** While the law mandates intercultural curricula, roll-out is uneven and often dependent on local initiative and NGO support (Hornberger, 2000).

Furthermore, foreign language instruction (e.g., English) is often underdeveloped in rural areas due to teacher shortages and training gaps (Moreno, 2020).

Resilience and Cultural Revitalisation

One of the SEP's most significant impacts has been in supporting cultural resilience. By giving legal and institutional space to Indigenous worldviews, the system has helped revive endangered languages, rebuild intergenerational knowledge systems, and empower Indigenous youth to embrace their identity with pride (UNESCO, 2016).

Teachers frequently play dual roles—as educators and cultural stewards—ensuring that language, traditions, and values are passed down even in the face of globalization, political instability, and environmental threats.

Global Relevance

Bolivia's intercultural education system offers a model for decolonising education—particularly in countries with large Indigenous populations. It demonstrates how governments can codify Indigenous rights, reimagine education from the ground up, and create systems that are inclusive, equitable, and locally driven.

For global education actors engaged in localisation, the Bolivian experience suggests that meaningful reform requires:

- **Legal recognition** of Indigenous languages and worldviews,
- **Community-led curriculum development**, and
- **Sustained investment in teacher training and materials.**

Conclusion

Bolivia's Indigenous Intercultural Education System represents one of the most ambitious and rights-based efforts to integrate Indigenous perspectives into national education. While many challenges remain—particularly in terms of resourcing, capacity, and consistent delivery—the model stands as a beacon of cultural affirmation, educational equity, and community resilience.

As the global education community continues to explore strategies for localisation and decolonisation, Bolivia offers both inspiration and insight into what's possible when education systems are reimagined not from the top down, but from the ancestral ground up.

တၢ်ပၤဖျါဘၣ်ဃး တၢ်လိၤထီၣ်ဖိသၢ်သ့ၣ်တဖၣ် အဂီၢ်အကျါ လၢ တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤကလုာ်ကလုာ်အဂီၢ် ၆၂၀၂၄-၂၀၂၅ တၢ်သိၣ်လိၤန့ၣ်

ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါ ဦးကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါ ပၤဖိၣ်မၤသ ကိးတၢ်တၢ်ဘျးဘျးတၢ်တၢ်လၢ တၢ်မၤဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ် တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အ တၢ်ပၤဖျါဘၣ်ဃးလၢ ကညီတၢ်ပၤဖျါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂီၤပျါဂီၤဆူး အါမၤအကျါ တၢ်ကရၢကရိၣ်ဖုအံၤ မၤသကိးတၢ်လၢ တၢ်ဟ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ပၤဒီးတၢ်မၤလိ ဆူကူၣ်သ့ရၣ်, သရၣ်မုၢ်, မိၢ်ပၤဒီးပၤလၢကူၣ်ထွဲ, ကဟ့ၣ်ကယၢ်ဖိသၢ်တဖၣ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်ဟ့ၣ်ဂဲၤဖိမၤအံၤ မ့ၢ်ဒိသိး ကညီကူၣ်ထီၣ် တၢ်သ့တၢ်ဘၣ် ဆူပၤလီၤကဝီၤ ဖိတဖၣ် လၢကပၣ်ဖိမၤဒီးဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ ဖိသၢ်လၢ အအိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ်တၢ်ဘျး ကလုာ်ကလုာ်, ဒါလီၤန့ၣ် တၢ်တၢ်ပၤဖျါဘၣ်ဃး တၢ်မၤကျဲအိၣ်ထံးခိၣ်ဘိ ဒီး တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လၢ အကြးဒီး ပၤကိးဂၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ပၤညိၣ်ဂီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်လၢ တၢ်ထီၣ်ဖိသၢ်အဂီၢ်အကျါလၢ တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤက လုာ်ကလုာ်အဂီၢ်အံၤ မ့ၢ်ဒိသိးတၢ်ကမၤလိၤတၢ်ဖိသၢ်တဖၣ်သ့တအိၣ်လီၤတဲၣ် လၢတၢ်မၤလိၤပူၤတၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂီၤလၢတၢ်ထီၣ်ဖိသၢ်အိၣ်တဖၣ် ပၤဖျါထီၣ်တၢ် ဂီၢ်အကလုာ်ကလုာ်လၢ ဖိသၢ်တဖၣ်ဘၣ်ကူၣ်ဆၢၣ်မံၣ် တၢ်နီၣ်တၢ်ဘျး ဒီးအမ့ၢ် တၢ်ထီၣ်, တၢ်နီၣ်ဟ့ၣ်, တၢ်လၢထီၣ်ကလီၤ. ဒီးတၢ်စံးကတိၤဒီး တၢ်မၤလိၤန့ၣ်တၢ် တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂီၤတၢ်ကျါလၢ တၢ်ပၤဖျါထီၣ်အိၣ် လီၤတၢ်လီၤဆဲးဒီးဘၣ်တ ဖၣ် မၤစၢၤစၢၤကိး ကူၣ်သ့ခိၣ်န့ၣ်တဖၣ်လၢ ကကတိၤန့ၣ်တၢ်လၢ ဖိသၢ်ခွဲးယၢ်, မၤအိၣ်ထီၣ်ကူၣ်သ့တၢ်အိၣ်ယၢ်တဖၣ် ဒီးမၤတၢ်ဆၢတၢ်လၢ ကမၤဂၤထီၣ်ကူၣ် တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အကိးအစီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ထီၣ်ဖိသၢ်တၢ်ဂီၢ်တၢ်ကျါအံၤလၢ ကို ၁၀၁ ပျါအပူၤဒီး, ကိုဖိၣ်၂၄၅၄၈, ပိၣ်ခွါ ၅၆၉၅ (၄၆ မျးကယၢ်)ဒီး ၆၇၅၉ ပိၣ်မုၢ်(၅၄ မျးကယၢ်) န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤတၢ်ကျါလၢတၢ်ထီၣ်ဖိသၢ်တၢ်ဘျးအံၤ ပၤဖျါထီၣ်ကိး ၈၀၃၈၈ အကျါ (၆၄ မျးကယၢ်) အိၣ်ဒီး တၢ်နီၣ်တၢ်ဘျးလၢ တၢ်မၤလိၤန့ၣ်တၢ်, တၢ်အံၤဟ့ၣ်တၢ် ကိတၢ်ခဲလၢ အဝဲသ့ၣ်ကမၤလိၤတၢ်. ပိၣ်ထွဲတၢ်ဂီၢ်အံၤ ကိုဖိၣ်၁၉၁၈၈ (၁၅ မျးက ယၢ်) အိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ်တၢ်ဘျး ဘၣ်ဃးမံၣ်ခွါတၢ်ထီၣ်, ၈၈၈၈ (၀.၇ မျးကယၢ်) အိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ်တၢ်ဘျး လၢတၢ်နီၣ်ဟ့ၣ် ဒီးကိုဖိၣ်၂၄ (၀.၂ မျးကယၢ်) အိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ် တၢ်ဘျးလၢတၢ်ကတိၤဒီး ကိုဖိၣ် (၇) ၈၈ (၀.၀၆ မျးကယၢ်) အိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ်တၢ်ဘျး လၢ ကဟးထီၣ်ကူၣ်လီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အစၢအိၣ်ဖျါဝဲလၢ ကိုဖိသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ လိၣ်ဘၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤအနီၣ်နီၣ် လီၤဆိၣ်ဘၣ်တၢ်ဖိသၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်နီၣ်တၢ်ဘျး လၢတၢ်မၤလိၤန့ၣ်တၢ်ဒီး မံၣ်ခွါတၢ်ထီၣ်တဖၣ် န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤကတၢ်ဖိသၢ်အံၤအဂီၢ် ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါဒီး ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါ မၤသကိးတၢ်ကရၢ ကတဲၣ်ကတိၤသးလၢ ကဟ့ၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲ မၤစၢၤပိးလိဒီးဟ့ၣ်တၢ်မၤလိၤဘၣ်ဃး တၢ်နီၣ်ကျဲလၢ ပၤကိးဂၤဒီးတၢ်ပၤဖျါဘၣ်ဃး ပၤဂီၢ်, တၢ်သိၣ်တၢ်သိၣ်လၢအဂီၢ် ဒီးတၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ လၢပၤကျဲထွဲဖိသၢ်တဖၣ် အဂီၢ် ဒိသိးကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ ဖိသၢ်လၢအိၣ်ဒီးနီၣ်သးဒီးနီၣ်ခိ တၢ်ဘၣ်ကူၣ်ဆၢၣ် မံၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ကမၤလိၤထီၣ်လဲၤထီၣ် တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တၢ်ပၤဖျါဘၣ်ဃးပၤဂီၢ် အဂီၢ် တ မ့ၢ်ထီၣ် တၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်ကျိၣ်စ့တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤဆူ သရၣ်,သရၣ်မုၢ်တဖၣ်ဒီး ဟ့ၣ်တၢ်မၤလိၤလၢ ပၤကျဲထွဲကဟ့ၣ်ကယၢ်ဖိသၢ်တဖၣ်ဘၣ်. တၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ် တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤလီၤလီၤဆူ ကိုဖိၣ်လၢ လိၣ်ဘၣ်တၢ်မၤစၢၤတၢ်ဒီးသိးလိၣ်သးတ ဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဒိၣ်ထီၣ်လဲၤထီၣ်အဂီၢ် ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါ ဒီးကို သရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရၢ ကတိၤန့ၣ်ခဲးတၢ်လၢ တၢ်သ့ၣ် ဆူၣ်သးဆူၣ်လၢ တၢ်က မၤအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ, ဟ့ၣ်စံးပိးလိတၢ်ဆိၣ်ထွဲဆူကူၣ်ဖိတဖၣ် ဒိသိးအဝဲ သ့ၣ် ကပၣ်ဃးပၤဂီၢ် ဒိပၤဂၤသိး. တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ တၢ်ပၤဖျါဘၣ်ဃးပၤဂီၢ် အဆီပ ညိမ့ၢ် တၢ်သ့ၣ်လီၤန့ၣ်ပၤလၢခံတစီၤ တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၣ်ပၤ လၢတၢ်မၤလိၤကတိၤ ဒီး ကထီၣ်ပၤကဘျးကတိၤ လၢပၤတၢ်ပၤန့ၣ်လီၤ.

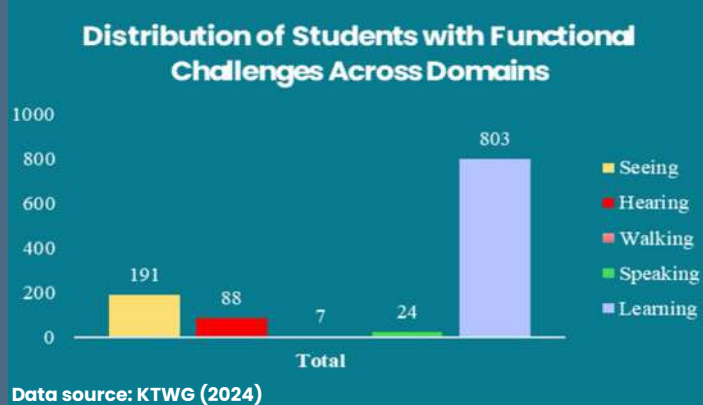
ကညီကူၣ်သ့ရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရၢ ပၤဖျါထီၣ်ကူၣ်သ့ရၣ်,သရၣ်မုၢ်တဖၣ်တၢ်စီၤသ့ တၢ်ဘၣ် တၢ်ကဲထီၣ်အပနီၣ်အစၢၤ လၢ ၂၀၂၄-၂၀၂၅ တၢ်သိၣ်လိၤန့ၣ်

၆ ၂၀၂၄-၂၀၂၅တၢ်မၤလိၤန့ၣ်, ကညီကူၣ်သ့ရၣ်တၢ်မၤသကိးတၢ်ကရၢ မၤဝဲတနီၣ် တဘျီ တၢ်ကူၣ်ထံသမံသမံး သရၣ်,သရၣ်မုၢ်တဖၣ် ကံၤစီၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်အတၢ် မၤကဲထီၣ်ပနီၣ်န့ၣ်လီၤ.တၢ်ကူၣ်သမံသမံးတဘျီအံၤ မ့ၢ်ဒိသိးတၢ်ကမၤဆူၣ်ထီၣ် တၢ်သိၣ်လိၤအဂီၢ်အစီၤ ဒီးဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်မၤလိၤမၤဒီး အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ် န့ၣ်လီၤ. သရၣ်,သရၣ်မုၢ်လၢတၢ်ကူၣ်သမံသမံးအံၤ ၁,၁၇၇၈၈အကျါ ၁,၀၀၇၈၈, (၇၇)မျးကယၢ်န့ၣ် တၢ်ထီၣ်ဘးဒိ တၢ်ပၤပနီၣ် နီၣ်ထီၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်သူ ကညီကူၣ်သ့ရၣ်ကံၤစီၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် အတၢ်မၤကဲထီၣ်ပနီၣ်လၢ တၢ်ကူၣ်သမံသ မံး တဘျီအံၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤကျဲအစၢၤကတၢ်မၤမံၣ် "ကညီကူၣ်သ့ရၣ်တၢ်မၤအလုၢ်အပူၤ ဒီးအမ့ၢ်အဒါ တဖၣ်", ကိုသရၣ်,သရၣ်မုၢ် ၈၆ မျးကယၢ်တၢ်ထီၣ်ဘးဆူနီၣ်ထီၣ်ပနီၣ်. တၢ် အစၢၤဖဲအကြး, ကိုသရၣ်,သရၣ်မုၢ် ၅၈-၆၀မျးကယၢ် သ့ၣ်ညါဒီးန့ၣ်ပၤ "တၢ် သိၣ်လိၤအကျါဒီးကဘၣ်သိၣ်လိၤတၢ်ဒဲလဲၣ်"န့ၣ်လီၤ. ဒဲလဲၣ်ဂၤဂၤ တၢ်ကူၣ်သမံသ မံးအစၢၤ ၆၁မျးကယၢ် လၢတၢ်ကဘၣ်မၤဆူၣ်ထီၣ်တအိၣ်မ့ၢ်ဝဲ "တၢ်သိၣ်လိၤအရၣ် အကျါ"န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂီၢ်အဂၤပၤဖျါ စ့ၢ်ကိးလၢ သရၣ်, သရၣ်မုၢ်တဖၣ်ကဘၣ် သ့ၣ်ညါစ့ၢ်ကိးကိုဖိအတၢ်လိၣ်ဘၣ်ဒဲလဲၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

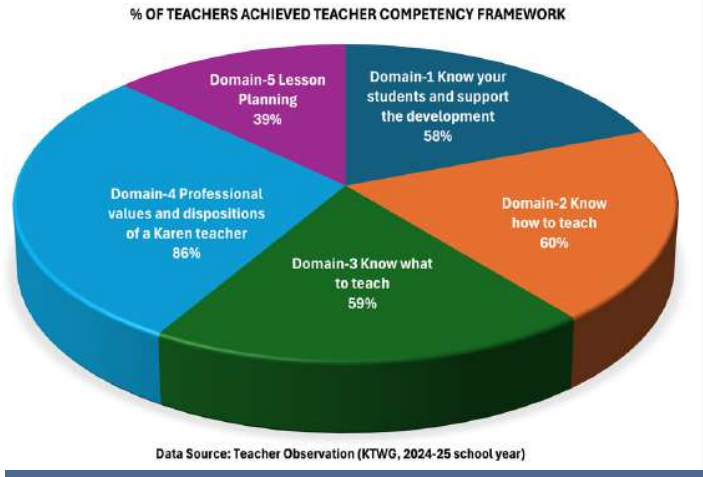
ကိုအံၤပျါလၢ ဘၣ်တၢ်ကူၣ်သမံသမံးအံၤ ပသ့ၣ်ညါဘၣ်လၢအဝဲသ့ၣ်အိၣ်လၢ တၢ်သဘၣ်သဘၣ်ဟီၣ်ကဝီၤ, တၢ်လီၤလၢတၢ်ပျါဖျါ, ကဘီယူၤတၢ်မၤဟးဂ့ၢ် ဟးဂီၤ ဒီးတၢ်ဃုာ်မုၢ်ဟးဖျါကဲထီၣ်တၢ်ကိတၢ်ခဲလၢ တၢ်သိၣ်လိၤကတိၤန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အဆီ တၢ်အစၢၤလၢအမ့ၢ် တၢ်သိၣ်လိၤအရၣ်အကျါ ဒီးတၢ်မၤလိၤအ တၢ်အိၣ်ဂၢ်ဆိးကျါ မ့ၢ်တၢ်တၢ်တၢ် ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်လၢသရၣ်,သရၣ်မုၢ်တဖၣ်ဘၣ် ကူၣ်ဆၢၣ်မံၣ်န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ကဘျီတၢ်ဂီၢ်ကိတၢ်အံၤအဂီၢ် ကညီကူၣ်သ့ရၣ်မၤသကိးတၢ်ကရၢ ကွၢ်ကဒါ ကွၢ် ကိုသရၣ်တၢ်သိၣ်လိၤ လိၣ်န့ၣ်ကျဲတဖၣ် ဒီးမၤဘၣ်လိၣ်ဖိဒုက့ၤဒိတၢ်အိၣ် သးနီၣ်နီၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ. သရၣ်တၢ်မၤလိၤတဖၣ် တၢ်ကမၤအီၤဖဲ ကိုပျါကသ့ၣ်အ တတိၤ လၢကမၤဆူၣ်ကွၢ် ကိုသရၣ်,သရၣ်မုၢ်တဖၣ် အတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ကိုသရၣ်,သရၣ်မုၢ် တဖၣ်ကအိၣ်ဒီးကံၤစီၤလၢပုၤအဂီၢ် ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲ ကျါ လိၣ်မိၢ်ပုၤသရၣ်န့ၣ်တၢ် တဖၣ်စ့ၢ်ကိး ဂုၢ်ကျဲးစး ဟ့ၣ်တၢ်မၤလိၤဒိတၢ်လိၣ် နီၣ်နီၣ်လၢ လိၣ်မိၢ်ပုၤတဘျီဘၣ်တဘျီ အဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒိသိးတၢ်သိၣ်လိၤန့ၣ် ကလဲၤသး ဘၣ်ဂီၢ်ဘၣ်ဂီၢ်အဂီၢ် လိၣ်မိၢ်ပုၤသရၣ်န့ၣ်တၢ်တဖၣ်ကွၢ်ကဒါကွၢ် လိၣ် ညိၣ်သိၣ်ဒိၣ် ဒီးမၤပုၤကျဲတၢ်မၤလိၤအိၣ်တိ လၢအလီၤပလိၣ်ဒီးတၢ်ဂီၢ်ခိၣ်တိ လၢတဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်အိၣ်သးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကစီၢ်ဆူပုၤဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတဖၣ်အဂီၢ်

ကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါ ဒီးကညီကူၣ်သ့ဆဲးလၢဝဲကျါ မၤသကိးတၢ်ကရၢ ဘၣ်ကူၣ် ဆၢၣ်မံၣ်ဒီးကျိၣ်စ့ တၢ်ဃးတၢ်စ့ၤ လၢကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ ဖိသၢ်ဖၤတဖၣ်အဂီၢ် န့ၣ်လီၤ. အါဒဲတက့ၢ် ကျိၣ်စ့လၢ တၢ်ဃုာ်အါတဖၣ် တၢ်သ့အါသ့ ဒၣ်ထီၣ် တၢ် ဟ့ၣ်ကံၤစီၤတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်ဒီး လၢတၢ်ကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ စံးဖိကဟ့ၣ်ပိးလိ ဒိအမ့ၢ် မံၣ်ဒီး, စံးပိးလိလၢ တၢ်နီၣ်ဟ့ၣ်, တၢ်ပိးတၢ်လိလၢ ကဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်ဟးထီၣ် ကလီၤ ဒီးတၢ်မၤလိၤအဂီၢ်တအိၣ်ဝဲဘၣ်. တၢ်ပိးတၢ်လိ သ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်တၢ်လၢအ ရၣ်ဒိၣ် လၢကဒုးသ့ထီၣ်ဘၣ်ထီၣ်ဖိသၢ်ဖၤတဖၣ်ဒီး ကပၣ်ဖိၣ်မၤသကိးတၢ် လၢလၢပုၤပုၤ လၢတၢ်မၤလိၤတနံၤဘၣ်တနံၤန့ၣ်လီၤ.

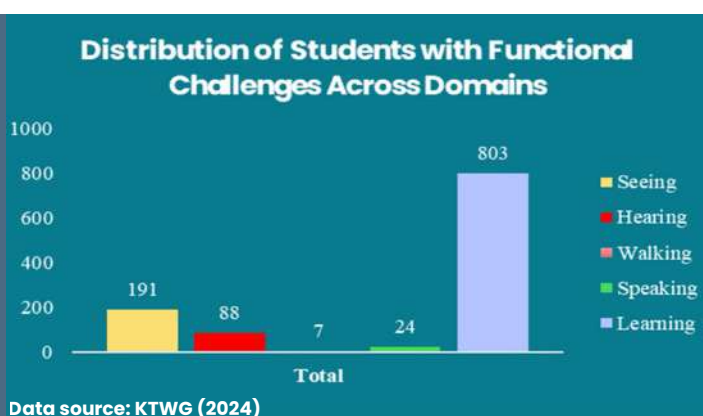

KTWG Reports Child Functioning Data Collection Results for the 2024–2025 School Year

The Karen Education and Culture Department (KECD) and the Karen Teacher Working Group (KTWG) have been working collaboratively to advance inclusive education across Karen communities. As part of these efforts, the two organizations jointly conducted training for teachers, parents, and caregivers on child functioning and inclusive practices. This initiative aimed to build local capacity to better identify and support children with functional difficulties, laying the foundation for a more inclusive and equitable education system.

The primary objective of collecting data on child functioning is to ensure that no child is left behind. The data helps identify children facing challenges in areas such as seeing, hearing, walking, speaking, and learning. Accurate and reliable data enables leaders within the Karen Education System (KESS) to advocate for children's rights, mobilize resources, and make informed decisions to improve education quality. In total, data was collected from 101 schools, covering 12,454 students—5,695 boys (46%) and 6,759 girls (54%).

According to the findings, 803 students (6.4%) experience learning challenges, making this the most common area of difficulty. This is followed by 191 students (1.5%) with seeing difficulties, 88 students (0.7%) with hearing difficulties, 24 students (0.2%) with speaking challenges, and 7 students (0.06%) with walking challenges. These results underscore the urgent need for targeted support, especially for children with learning and vision-related difficulties. In response, KECD and KTWG plan to expand training on inclusive education and positive, supportive caregiving for communities and caregivers—particularly those supporting children with mental or physical challenges.

Key Advocacy Message for Donors

Despite their efforts, KECD and KTWG face critical funding gaps in meeting the needs of children with disabilities. Most existing funding sources prioritize technical training alone and do not cover the cost of essential assistive devices such as glasses, hearing aids, mobility tools, or adaptive learning materials. These devices are crucial for enabling children with disabilities to participate fully in daily learning activities.

To truly promote inclusive education, financial support is needed not only for teacher and caregiver training but also for direct assistance to children with special needs. KECD and KTWG are actively advocating for increased donor investment—

in assistive support services to ensure these children are not excluded from quality education. Investing in inclusive education now means creating a generation of empowered learners who can develop in school and contribute to their communities.

KTWG Reports Teacher Competency Results for 2024–2025 School Year

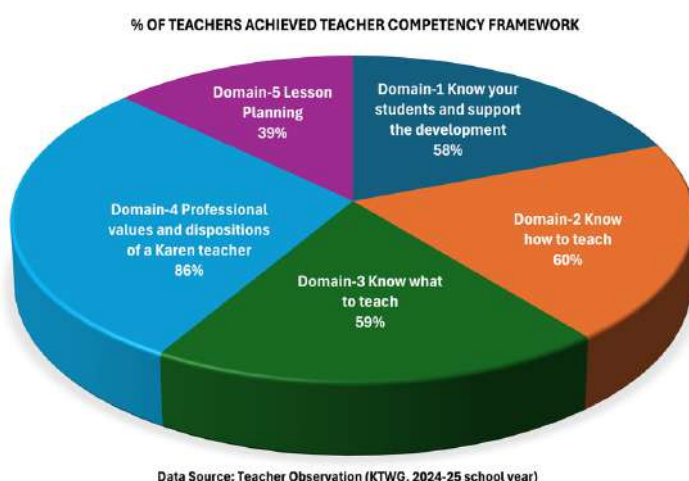
During the 2024–2025 school year, the Karen Teacher Working Group (KTWG) conducted its annual observation of in-service teacher competency. The purpose of this assessment is to strengthen teaching quality and support student learning and development.

According to the results, 1,007 out of 1,377 teachers (around 73%) achieved the expected competency level. The observation used the Karen Teacher Competency Framework to evaluate performance in key teaching areas.

The highest competency was in Professional Values and Dispositions, with 86% of teachers meeting the standard. Moderate results were seen in Teaching Methodologies and Content Knowledge, with achievement rates between 58% and 60%. However, Lesson Planning showed a major gap—61% of teachers did not reach the required level. Many teachers also need more support in understanding student needs.

Many of the observed schools were in conflict-affected areas, where insecurity, airstrikes, and displacement disrupted normal teaching. As a result, lesson planning and classroom stability were deeply affected.

In response, KTWG reviewed its teacher training modules and is updating professional development content. Refresher training sessions are planned during the school break to strengthen in-service teacher capacity. KECD subject trainers also reviewed the curriculum to remove overlapping topics and prioritize essential content, especially for schools with irregular schedules due to conflict.

KTWG Reports School Observation Results for 2024–2025 School Year

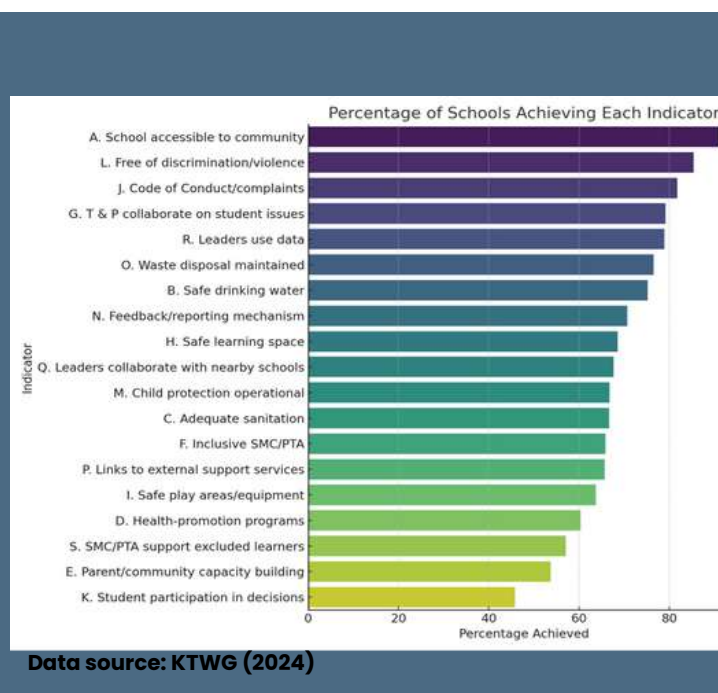
The Karen Teacher Working Group (KTWG) conducted a school observation during the 2024–2025 academic year across seven districts. The observation, based on a questionnaire with 19 indicators, aimed to assess school administration and identify areas for systemic improvement. Responses were rated on a four-point Likert scale: Not at all achieved (1), Partially achieved (2), Achieved (3), and Exceeded (4).

KTWG observed 880 schools. Of these, 646 schools (73%) achieved competency in the indicators, while 234 schools (27%) did not. The analysis revealed notable strengths and gaps in school environment and governance. Most schools (91%) are accessible to the communities they serve, and over 80% provide safe, inclusive environments with codes of conduct and anti-discrimination policies. Nearly 80% of schools demonstrated strong collaboration between teachers and school leaders on student-related issues.

However, several indicators remain areas of concern. Only 46% of schools report active student participation in decision-making, and just 54% offer capacity-building opportunities for parents and communities. Sanitation, safe play spaces, and support for marginalized learners also need further attention.

According to school reports, many branch schools especially in remote areas face a shortage of teachers. In some cases, a few teachers are responsible for teaching multiple subjects across all classrooms, leaving limited time to encourage meaningful student engagement. Moreover, a lack of awareness about inclusive education and social inclusion further hinders the participation of excluded learners.

To address these gaps, KTWG has planned a summer training program for in-service teachers. The agenda includes sessions on social inclusion and inclusive education. The goal is to equip teachers with the knowledge and tools needed to ensure that no learner is left behind or excluded. In addition, training for parents and community members is also planned to strengthen engagement among parents, school committees, teachers, students, and the wider community.

KTWG Launches Takapo eLibrary to Improve Educational Access in Karen State

The Karen Teacher Working Group (KTWG) has launched the (တပ်ကဝ်) Takapo eLibrary under its Pre-service Program to improve access to educational resource across Karen Teacher Training Colleges (KTTCs) in Karen State, Myanmar.

KTWG is a community-based organization working to strengthen education in conflict-affected areas. Its Pre-Service Program oversees three KTTCs: KTTC-North in Mutraw District, KTTC-South in Doo Pla Ya District, and KTTC-Taw Oo in Taw Oo District.

The TAKAPO e-LIBRARY aims to provide equitable access to teaching and learning materials for both teachers and students. It offers a centralized, offline digital library that helps address the problem of limited or no internet access in remote areas. The project was launched as a pilot at KTTC-North in late July 2025. After the system was successfully tested, KTWG continued to expand the TAKAPO e-LIBRARY to the other two KTTCs.

KTWG believes this digital library will give users access to textbooks, teaching guides, literature, and reference materials in multiple languages, including Karen, English, Burmese, East Pwo, and West Pwo.

Technology specialist Thara Saw Aung Myin developed and installed the software. The Pre-Service Program team supported the initiative, ensuring it meets the needs of students and teachers in Kawthoolei.

KTWG and KECD Hold Coordination Meeting for 2025–2026 Annual Operation Plan

The Karen Teacher Working Group (KTWG) and the Karen Education and Culture Department (KECD) held a two-day coordination meeting from July 14 to 15, 2025, in Mae Slit. The purpose of the meeting was to plan and finalize the 2025–2026 Annual Operation Plan.

During the meeting, participants discussed program activities and budget planning to support the year's operations. They also reviewed the financial needs for teacher stipends, teaching and learning materials, and organizational costs.

A total of 16 participants attended the meeting, including department leaders, program managers, and responsible staff. Leaders shared updates on project implementation and funding sources, with a focus on ensuring resources are available for key education priorities in Kawthoolei.

This coordination meeting helped both organizations align their efforts and strengthen cooperation for the coming year.

ပုထူလံဖိအတ်အိန်မူခါဆူညါလ၊ တ်ကူညံသုအယီ၊ အဘျဉ်(AI)တ်ကဲထီဉ်လိဉ်ထီဉ်အကတီ၊ တ်ပဉ် ဃုဉ်မသကိးတ်၊တ်ခိတ်ကမိဒီးတ်ဒိသဒါ

လံတ်ကွဲးအံ၊ မှတ်တုထံဉ်သုညါသမံသမိးဘဉ်ဃး တ်ဘဉ်ထွဲလုပု၊ ထူလံဖိဒီး တ်ကူညံသု အယီအဘျဉ် (AI)အဘျဉ်စါ၊ အဂုဉ်နုဉ်လီ၊ တ်ဃု ထံဉ်သုညါအံ၊ ထံဉ်နုဉ်လဲလါ (AI) ဒုးသုထီဉ်ဘဉ်ထီဉ် ဒီး တဘျီဃီမဟးဂီ၊ စွဲဂီကီး ပုထူလံဖိသုတဖဉ်သုထဲလဲဉ်နုဉ် ဒီးသနုဉ်ထီဉ်အသးလ၊ အဝဲသုဉ် အတုဉ်ပဉ်ဃုဉ်ပဉ်ဂီဒိလဲဉ် အာဉ်လီတုဉ်လိဉ်ထီဉ်လဲဉ်ဒီး တ်ဆဲးတ်လုထူ သနုတဘျီသုတဖဉ် တ်နုဉ်ပဉ်အိဒီးတ်လုမဟီဉ်ထွဲ ဟံးဃဉ်အိအိဉ်ထဲ လဲဉ် အဖိခိဉ်နုဉ်လီ၊

၁. AI အတ်အခွဲးအယဉ်ဒီးတ်ဘဉ်ယိဉ်ဘဉ်ဘျီတဖဉ်လ၊ ပုထူလံဖိတဖဉ်အဂီ

တ်ကူညံသုအယီအဘျဉ် (AI) အပူတတ်အပိးအလီလုအမုဉ် ChatGPT ဒီး DALL-E တဖဉ် ဆိတ်လဲတ်လု၊ ပဒုးအိဉ်ထီဉ် တ်လုပဟုဉ်ခိ ဟုဉ်နီဒီး ပ တ်နုဉ်ပဉ်တုဂ်တကျါ ဒိလဲဉ်နုဉ်လီ၊ တ်အပိးအလီ၊ တ်အကျါအကျဲသုဉ် တဖဉ်အံ၊ ဃုသုညါထုဖိဉ်တုဂ်တကျါအါအါဂီဂီ လုလံဉ်တ်ကွဲးနီဉ် သုဉ်တဖဉ် လုပဉ်ယဉ်သနု(ဝဲးဘဲး) လုတုဂ်တုဂ်တုဂ်သုဉ်တဖဉ် လုတုဆဲး ကျိးနုဉ်တီ(ဆိရုဉ်မံဒါယု) ဒီးစုးကါဝဲတုဂ်တုဂ်ကျါသုဉ်တဖဉ်အံ၊ လုကဒုး အိဉ်ထီဉ် တ်ဂုတ်တုဂ်ကျါအသိတဖဉ်နုဉ်လီ၊ ဖဲပသုဉ်ဆုဉ်သးဂဲဘဉ်ဃးတ် ဂုတ်အံအေမုဉ် ကျါကျဲသနုဝဲအံ၊ ဒုးဒိဉ်ထီဉ် တ်ဘဉ်ယိဉ်ဘဉ်ဘျီ ဒိဉ်ဒိဉ်မုဉ် တဖဉ် လုပုထူလံဖိတဖဉ်အဂီနုဉ်လီ၊

ပုထူလံဖိလုလံထူသနုဒီး အတုဉ်မုဉ်တုတဖဉ် ဘဉ်တုပဉ်ဖျါသုကမဉ်အိ၊ ဘဉ်တုကွဲးကပဉ်အံ၊ မုတမုဉ် ဘဉ်တုထံဉ်သံအိလု၊ အတုဂုဘဉ်လု၊ တ် ကစီဉ် ဒီးလုတုဂ်တုဂ်ကွဲးနီဉ်အပူ၊ လုညါလံလံနုဉ်လီ၊ ဖဲAI သနုအံ၊ ဘဉ်တုသိဉ်လိနုဉ်လိအံ၊ စုးကါအံလုတုဂ်တုတမံဃီအါ အဝဲသုဉ် ကုမ၊ ကမဉ် တ်ကမဉ်ဒိအလီလီ၊ တကးဒီးဘဉ် မဒိဉ်ထီဉ်တုသုဉ်တဖဉ်သုဒဉ် လဲဉ်နုဉ်လီ၊ လုပုထူလံဖိတဖဉ်အဂီနုဉ် တ်ဂုတ်အံ၊ တမုဉ်ထဲစးဖိကဟုဉ်အ ဂုတ်တခါဒါဘဉ်၊ တ်အံမုဉ်တုမလဲအိဉ်ကီ အကျါအကျဲလုအဆဲးလဲအ သး တဘျီဃီတခါ ဖဲတုဟံးနုဉ်ကွဲးပုထူလံဖိသုဉ်တဖဉ် အတုဉ်သုညါ နုဉ်ပဉ် တ်ကုဘျီဂုကုအိဒီး တ်စုးကါကု၊ လုအကစီတုနုဉ်ဘျး လုပုထူ လံဖိအနီကစီဒဉ်လဲဉ် တအုဉ်လီတုလိဉ် သုညါထွဲဘဉ်နုဉ်လီ၊

တ်ဂုတ်ကီမုဉ်ဝဲ တ်ခံမံလု၊ တ်တုကျးပဉ်ဖိဉ်အိတပုဃီလု၊ တ်ဆါကတီ၊ တကတီဃီနုဉ် ပုထူလံဖိတဖဉ်ဘဉ်တုဟုဉ်ဂံဟုဉ်ဘါအိလု၊ ကပဉ်ဃုဉ် မသကိးတ်လု၊ တ်ဒုးအိဉ်ထီဉ်AIအံ၊ ဘဉ်ဆဉ်သနုကု အဝဲသုဉ်ကပဉ်ဖျါ ထီဉ်အတုဉ်ပဉ်ဃုဉ်မသကိးတ်ဒိလဲဉ်ဒီး တ်လုအဝဲသုဉ်ဟုဉ်ထီဉ်တဖဉ် တ်က ကုစုးကါအိဒိလဲဉ်နုဉ် အဝဲသုဉ်တဒီးနုဉ်ဘဉ်တုဆါတုဘဉ်နုဉ်လီ၊ တ် အံ၊ ဒုးကဲထီဉ်တုပဉ်ဃုဉ်မသကိးတ်ဆု တ်မလဲမဲကွဲးတ် မုတမုဉ် တ် ဟံးနုဉ်တုဘဉ်ဘျး လုအနီကစီအဂီနုဉ်လီ၊

လုတုနုဉ်အယီ AIသနုတဖဉ်ဒီး ပုဃုထံဉ်သုညါတုတဖဉ် ကဘဉ်လု၊ ပိဉ်ထွဲအါနုဉ်ဒိဉ်နုဉ်ဒီး ပုတုကုအတုဉ်သးလီပလိဉ်နုဉ်လီ၊ အဝဲသုဉ်ကဘဉ် နုဉ်ပဉ်ဒီး လုပိဉ်ထွဲ ပုထူလံဖိအကျဲသနု လုအအိဉ်ဒီးပုအါကုအတုဉ် သး လီပလိဉ် ဒီးဒိလုလံထူသနုအတုဉ်ပုဆုရဲဉ်ကျဲ၊ အသိးနုဉ်လီ၊ တ်ပဉ်ကဲ ပဉ်လုပဉ်ပု၊ တ်ဖိးတ်မဲအကျါအကျဲတဖဉ်အံ၊ တမုဉ်ထဲတ်လုပိဉ်ထွဲ တ်သိဉ်တုသီ လုတုကျါလုပိဉ်ထွဲအိဘဉ် မုဉ်စုဂီကီး တ်ယုးယိဉ်ဟုဉ် လုကတီ၊ ပုကလုဉ်တုနုဉ်နုဉ်ကမိဒီး တ်ဟးဆဲး တ်ဒုးအိဉ်ထီဉ်တုဘဉ်ဒိ ဘဉ်ထဲးလု၊ ပုထူလံဖိတဖဉ်အဂီနုဉ်လီ၊

၂. ပုအါကုအတ်အာဉ်လီသးလီပလိဉ်အတ်ကါဒိဉ်

အါဒဉ်တုတကု၊ လုAIအကျါအကျဲသနုအပူ၊ တ်ထုဖိဉ်ပဉ်ဖိဉ်တုဂ်တု ကျါ လုပုနီတုကုအတုဉ်ဘဉ်သးအဖိခိဉ် ပုတုကုစုဉ်စုဉ် ဟုဉ်ခိဟုဉ်နီအဂု အကျါ အကလု အတုအဲဉ်ဒီး မုတမုဉ် အတုဂီနုဉ်လီ၊ ဘဉ်ဆဉ် မုဉ်ပုထူ လံအတုဝဲဖိအဂီ တ်သုညါနုဉ်ပဉ်တဖဉ် မုဉ်တုလုအဘဉ်ထွဲလိဉ်သးဒီးပု၊ တကရု၊ တမုဉ်ပုနီတုကုဘဉ်၊

တ်သးဝဲဉ် တ်ဃဲပု မုတမုဉ် တ်သိဉ်လိသီလိတဖဉ် မုဉ်ဝဲ ပုကလုဉ်ဒုဉ်တ ဒုဉ်၊ ထံကီတဘျီ မုတမုဉ် ဟံဉ်ဖိဃီဖိ လီစါလီသုဉ်တဒုဉ် အတုနုဉ်လီ၊ ပုကလုဉ်ဒုဉ်တဒုဉ် မုဉ်တဟုဉ်တုပျဲဘဉ်ဒီး ပုနီတုကုဟုဉ်လီကွဲးဆု ပုအ ဂါတသုဘဉ်နုဉ်လီ၊ တ်စုးကါဝဲဒဉ်တုသုညါနုဉ်ပဉ် အကလုဉ်ကလုဉ်သုဉ် တဖဉ် လုတအိဉ်ဒီး တ်ဟုဉ်တုပျဲလုပုကီးဂါဘဉ်နုဉ် မုဉ်တုမဟးဂီတု သိဉ်တုသီလုအဒိသဒါ တ်ဆဲးတ်လုအလုအပူ၊ အတုတီတုလီဒီး ပု၊ အါကုခွဲးယဉ်နုဉ်လီ၊

၃. တ်ပဉ်ကဲပုကုအတ်မုဉ်တု

တ်ဘဉ်ယိဉ်အဒိဉ်ကတုအကျါတမံမုဉ်ဝဲ တ်သုကမဉ်ပုထူလံဖိတုပ နီဉ်၊ တ်စံဉ်စိတဲစိ ဒီးတုဂီလု၊ တ်တုအိလု၊ တ်ကူညံသုအယီအဘျဉ် (AI) အဒိ၊ ပုတုကုကုကုသု AI လုကတုတုဂီလု၊ အဘဉ်ဃးဒီး လုလံထူ သနုတုမဟးဘျီမဟး၊ မုတမုဉ် တ်ကုတုသိးလု၊ တ်သိးအိဖဲတုမဟးဘျီမ ဘါကတီ၊ လုအတုနုဉ်ပဉ်တုအိပညီ၊ တ်စံဉ်စိဒီးတုနုဉ်တုပျဲဘဉ်နုဉ် လီ၊

တ်သုကမဉ်တုနုဉ်သါတမံမံ၊ လုအလုအပူအိဉ် ဒီးအိပညီဒိဉ်ယိဉ်ဖဲ တ်မုဉ်မဟးမုဉ် မုတမုဉ် တ်ဘဉ်ဘျးတဖဉ်အဂီ၊ တ်အဝဲအံမုဉ်တုကျါကွဲး တ်နုဉ်ပဉ်ဘဉ်ဃး ပုထူလံဖိအတုဆဲးတ်လု၊ ဒီးတုစိကမိတဖဉ် နုဉ်လီ၊ လုတုကဒိသဒါတ်ကဲထီဉ်သးဒိအံအဂီ၊ စဲးဖိကဟုဉ်ပိညါပုစဲးနီတဖဉ် ကဘဉ်ဟးဆဲး တ်ဟံးနုဉ်ပုထူလံဖိတဖဉ်အဂုအကျါ၊ လုဆဲးကျိးနု ဝီ၊(အုဉ်ထုဉ်နုး) လုအတုအိဉ်ဒီးတုပျဲတဖဉ်နုဉ်လီ၊ တ်ဂုတ်တုကျါလု၊ အဘဉ်ဃးပုထူလံဖိတဖဉ်တုကဘဉ်ပဉ်ပနီဉ်အိရဲရဲလုတုကဒိးနု သုခွဲးယဉ်အဂီ၊ တ်ကဘဉ်ဒိသဒါ ဒီး ပုဃဉ်အိလုပုတုကဒိကစီဒဉ် ဝဲနုဉ်လီ၊

Traditional Knowledge

Indigenous Futures in Generative AI: Participation, Power, and Protection

This article is a synopsis of research examining the complex relationship between Indigenous communities and generative artificial intelligence (AI). The research explores how AI can both empower and harm Indigenous peoples, depending on how participation, consent, and cultural protocols are understood and upheld.

1. The Promise and Danger of AI for Indigenous Peoples

Generative AI tools like ChatGPT and DALL-E are transforming how we create, share, and understand information. These systems learn from massive datasets—books, websites, art, social media—and use that learning to generate new content. While exciting, this process raises serious concerns for Indigenous peoples.

Indigenous cultures and identities have been historically misrepresented, excluded, or stereotyped in mainstream media and data. When AI systems are trained on that same material, they can repeat and even amplify those harms. For Indigenous communities, this is not just a question of technology—it is a continuation of colonial patterns, where others take, reshape, and benefit from their knowledge without consent.

At the heart of this challenge lies a paradox: Indigenous people are encouraged to participate in AI development but rarely get to decide how their participation is framed or how their contributions are used. This paradox risks turning participation into another form of erasure or exploitation.

2. The Importance of Collective Consent

In most AI systems, data is gathered with the idea of “individual consent”—one person agrees to share their story, voice, or image. But for Indigenous communities, knowledge often belongs to the group, not the individual.

A song, story, or teaching might be owned by a clan, nation, or family line. One person cannot ethically or culturally give it away without the group's permission. Using these forms of knowledge without broader approval violates the protocols that protect cultural integrity and collective rights.

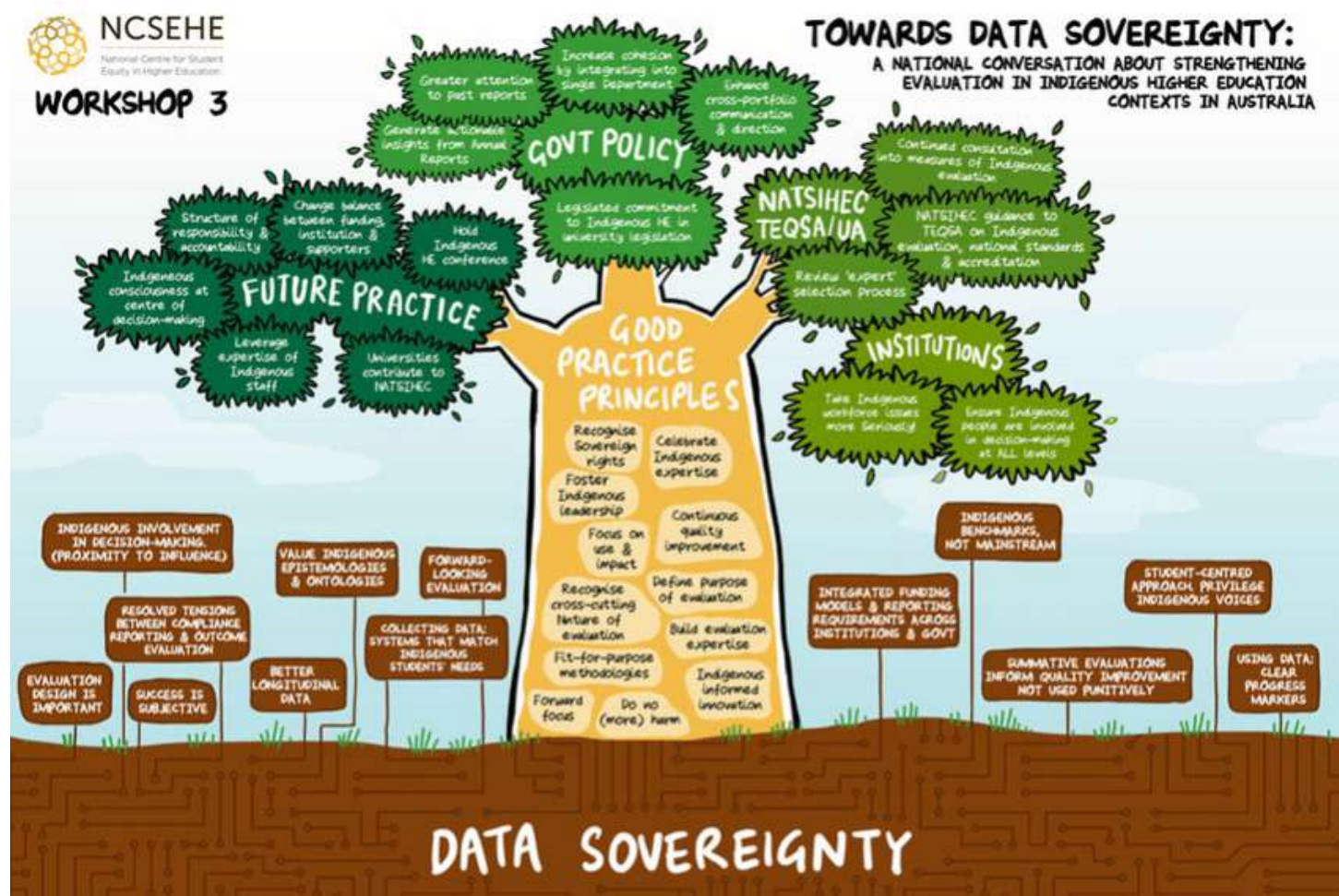
Therefore, AI systems and researchers must go beyond simple consent forms. They must understand and follow Indigenous processes for collective consent and cultural governance. Respecting these frameworks isn't just about ethics—it's about honoring sovereignty and avoiding harm.

3. Respecting Representation

One of the most pressing concerns is the misuse of Indigenous symbols, stories, and images in AI-generated content. For example, someone could use an AI art tool to produce an image that looks like a sacred ceremony or traditional regalia—without knowing the meaning, history, or permission needed to share those visuals.

Such misuse turns sacred knowledge into aesthetic content for entertainment or profit. It can also strip away the context that gives Indigenous culture its meaning and power.

To prevent this, developers should avoid using Indigenous data scraped from the internet or archives without formal permission. Data and content that originate from Indigenous communities must be tagged, protected, and governed by the communities themselves.

၄. AIတိုက်လိပ်ဖိးထီၣ်လၢတၢ်မၤလိၤဒးပူၤ

ကူၣ်သ့ပုၤမၤတၢ်ဖိတဖၣ် စးထီၣ်သ့သ့ၣ်ညါ တၢ်သ့တၢ်ကူၣ်သ့အယီၤအဘျဉ် (AI)လၢ တၢ်မၤလိၤဒးပူၤ ကိုၤလၢအသိၣ်လိၤပုၤထူလံၤကိၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်အကၢအိၣ်စ့ၢ်ကိးလၢ တၢ်ကူၣ်သ့အယီၤအဘျဉ် (AI) အံၤ မၤစၢၤ ပုၤသ့လၢ တၢ်ကျိးထံကျိၣ်အကၢလၢကလၢ, တၢ်စံၣ်စိတဲတဲဘၣ်ဃး တၢ်ဆဲး တၢ်လၢ ဒီးတၢ်ကတဲၣ် ကတီၤတၢ်သိၣ်လိၤအရံၣ်အကျဲၤန့ၣ်လီၤ.

ဒ်တၢ်ကဲဘျုးအိၣ်အသိးတၢ်လီၤဘၣ်ယီၣ်စ့ၢ်ကိးအိၣ်ဝဲဒၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤ လိၤလၢ တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တဖၣ်မ့ၢ် တဘၣ်ထွဲလိၣ်သးဒီးလုၤလၢထူသန့ဘၣ်ဒီး တၢ်ကူၣ်သ့အယီၤအဘျဉ်(AI)အံၤ မၤအါထီၣ်တၢ်ထံၣ်သံ, ဒုးအိၣ်ထီၣ် တၢ်ထံၣ် ကမၢ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အကျဲၤတခါဒီးလၢပုၤကိးဂၤကဘၣ်လူၤပိၣ် ထွဲ, လၢအကမၤလီၤမၤကိၤပုၤထူလံၤဖိအတၢ်မၤလိၤန့ၢ်တၢ် အကျဲတဖၣ်န့ၣ် လီၤ.

ပုၤထူလံၤဖိတၢ်မၤလိၤန့ၢ်တၢ်အါတက့ၢ် ဘၣ်ထွဲလိၣ်သးဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံၤ ဒီး ခိၣ် ဃၢၤန့ၣ်ဆၢ, တၢ်တဲဃးအေဂ့ၢ်, တၢ်ဘၣ်ထွဲလၢပုၤကညီ, ပုၤတၢ်ဒီးန့ၣ်ဆၢအ ဘၣ်စၢၤ ဒီး တၢ်သိၣ်လိၤလၢ ပုၤအါကပၤဖိၣ်မၤသကိးလၢ တၢ်သိၣ်လိၤ ဒီး တၢ်မၤ လိၤပုၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကူၣ်သ့အယီၤအဘျဉ် (AI) ကြးဆီၣ်ထွဲမၤစၢၤ ပုၤထူလံၤဖိ တၢ်မၤလိၤအကျဲၤအကျဲ, တဘၣ်မ့ၢ်လၢအဆိတလဲကွဲၣ်ဝဲဘၣ်. ပုၤထူလံၤဖိသ ရၣ်,သရၣ်မ့ၢ်ဒီးပုၤတၢ်တဖၣ် ကဘၣ်တီခိၣ်ရိၣ်မဲ တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤလိ, ကမၤကွၢ်ဒီးတၢ်သ့AI အပိးအလိတဖၣ်လၢတီၤဒီးပုၤန့ၣ်လီၤ.

၅. ဒုးအိၣ်ထီၣ်AIအတၢ်အဂီၢ်လၢ အပၣ်ဃုၣ်ဒီးပုၤထူလံၤဖိအတၢ်ထီၣ်

လၢတၢ်ကမၤဘၣ်လိၣ်ဖိးဒုးကုၤသန့အံၤအလီၢ်, ပုၤဃုထံၣ်သ့ၣ်ညါတၢ်တဖၣ် ဟ့ၣ်ကံၢ်ဟ့ၣ်ဘၣ်လၢ ပုၤထူလံၤဖိတဖၣ် ကဘၣ်တီခိၣ်ရိၣ်မဲဒုးအိၣ်ထီၣ်AIအပိး အလီၢ်န့ၣ်လီၤ. အခိပညီမ့ၢ်ဝဲ ဖဲတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ပိးတၢ်လီၤ ဒီးတၢ်အကျဲၤအကျဲ တခါမံၤအါ, တၢ်ဂ့ၢ်တဖၣ်ဟဲဒီဖျါလၢပုၤထူလံၤဖိအကျိၣ်, အလုၤအပွၤဒီး တၢ် လိၣ်ဘၣ်နီၢ်နီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်အဒိတမံၤမ့ၢ် တၢ်ဘျုးခိၣ်သ့ၣ်“CARE” မ့ၢ်တၢ်န့ၣ်ကျဲၤလၢတၢ်ကမၤဆၢရဲၣ် ကျဲၤပုၤထူလံၤဖိတဖၣ် အဂ့ၢ်အကျဲၤစၢၤဖိၣ်န့ၣ်လီၤ.

- တၢ်ကဲဘျုးလၢပုၤဒီးတၢ်ဒုးအိၣ်အဂီၢ်-တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်သ့အါတဖၣ် ကဘၣ်ဘျုးလၢပုၤထူလံၤဖိ အဒုးအထၢတဖၣ်အဂီၢ်, တဘၣ်မ့ၢ်ထဲလၢပုၤ တဂၤဒီးတၢ်ကရၢကရဲၣ်လၢအတဘၣ်ထွဲတဖၣ်ဘၣ်အဂီၢ်ဘၣ်.
- တၢ်န့ၣ်ခွဲးန့ၣ်ယၢ်လၢတၢ်ကမၤဘၣ်တၢ်-ပုၤထူလံၤဖိတဖၣ် ကဘၣ်အိၣ်ဒီးခွဲး ယၢ်သဘျုး လၢအနီၢ်ကစၢ်ကပၤဃုၣ် အတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ ဒီးအတၢ်သ့ၣ်ညါ န့ၢ်ပၢ်တဖၣ်.
- တၢ်ဟံးမ့ၢ်ဒီးဒုးလၢအဟံးထီၣ်ဖိၣ်ထီၣ်ပုၤထူလံၤဖိ တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤ လၢ တၢ်ထၢဖိၣ်ဃၢ်အါတဖၣ် တၢ်ကဘၣ်စူးကါအါ ဒ်တၢ်မၤကျဲၤအိၣ်အသိး, အိၣ်ဒီးတၢ်ဟံးန့ၢ်မ့ၢ်ဒါ လၢလၢပုၤန့ၣ်လီၤ.
- တၢ်သကဲးပဝၣ်နီၣ်ထီၣ်- တၢ်ဂ့ၢ်လၢတၢ်ထၢဖိၣ်ဃၢ်အါတဖၣ် ကဘၣ်လူၤ ပိၣ်ထွဲ လုၤလၢထူသန့အသိၣ်တၢ်ဘျုးဒီး ကဘၣ်ဒီးသဒါ တၢ်သ့ကမၢ် မ့ တမ့ၢ် တၢ်မၤပယုၤတၢ်.

တၢ်ဘျုးခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ဟ့ၣ်တၢ်န့ၣ်ကျဲၤလၢတၢ်သ့ (AI) လၢကဒိသဒါဒီးဆီၣ်ထွဲ မၤစၢၤ ပုၤထူလံၤဖိအတၢ်တဖၣ် တၢ်အိၣ်မူဆူညါန့ၣ်လီၤ. တဘၣ်မ့ၢ်တၢ်သ့အါ လၢတၢ်န့ၣ်ဘျုးအဂီၢ်ဘၣ် ဒီးကအိၣ်ကါအိၣ်ခိး. တၢ်ကကွၢ်ဆိကမိၣ် တၢ်ဂ့ၢ်တၢ် ကျိၤလၢတၢ်ထၢဖိၣ်ဃၢ်တဖၣ် ကကဲထီၣ်တၢ်ဒိဘၣ်လၢပုၤထူလံၤဖိတဖၣ်တဖၣ် အတၢ်အိၣ်မူဆူညါ ၅,၁၀,မ့တမ့ၢ် ၅၀န့ၣ် ဒ်လဲၣ်.

ပုၤထူလံၤဖိတၢ်မၤလိၤတၢ်မၤမၤဆၢရဲၣ်ကျဲၤ ဒ်ကူၣ်တၢ် (Digital)

တၢ်န့ၣ်စိကမိၤလၢ တၢ်ကမၤဆၢရဲၣ်ကျဲၤ ဒ်ကူၣ်တၢ်(Digital) အခိပညီမ့ၢ် တၢ် ပၤဃုၣ် ခုၤခါစိးဖိကဟ့ၣ် တၢ်သ့တၢ်ဘၣ် လၢအမၤဘၣ်ထွဲလိၣ်သးလၢ တၢ် အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်, ပုၤကလုၤ, တၢ်ကတီၤကျိၣ်ဒီး လုၤလၢထူသန့တဖၣ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်အံၤပုၤဃုၣ်ဝဲဒၣ် တမ့ၢ်ထဲလၢနတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် လၢကစူးကါအါအဂီၢ် ဘၣ်. မ့ၢ်စ့ၢ်ကိး တၢ်စိကမိၤလၢ နကမၤတၢ်ဆၢတဲဘၣ်ဃး နကစူးကါအါ ဖဲ တၢ်ဆၢကတီၤဖဲလဲၣ်, တၢ်လီၤဖဲလဲၣ်, ကစူးကါအါဒ်လဲၣ် ဒီး ဘၣ်မနုၤအယီၤန ကစူးကါအါန့ၣ်လဲၣ်.

ဟီၣ်ခိၣ်ဒိဘၣ်စိးဖိကဟ့ၣ်စိ, AI ပိးလီၤအါတက့ၢ်ဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အါလၢ တၢ်ကရၢကရဲၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ် လၢအအိၣ်ယံၤလိၣ်သးဒီး ပုၤထူလံၤဖိတၢ် အိၣ်မူ အတၢ်အိၣ်သးနီၢ်နီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဆိတလဲကွဲၣ်တၢ်လိၣ်ဘၣ်တဖၣ်အံၤ ကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်ဆိတလဲ လၢအလီၤတၢ်လီၤမံ, လၢအပၣ်ဃုၣ် တၢ်ဃုတၢ်န့ၢ်စိက

မိၤလၢ တၢ်ကမၤဆၢရဲၣ်ကျဲၤ ဒ်ကူၣ်တၢ်(Digital) အခိပညီမ့ၢ် တၢ်ပၤဃုၣ် ခု ခါစိးဖိကဟ့ၣ် တၢ်သ့တၢ်ဘၣ် လၢအမၤဘၣ်ထွဲလိၣ်သးလၢ တၢ်အိၣ်တၢ် ဆိးအလီၢ်, ပုၤကလုၤ, တၢ်ကတီၤကျိၣ်ဒီး လုၤလၢထူသန့တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ် အံၤပုၤဃုၣ်ဝဲဒၣ် တမ့ၢ်ထဲလၢနတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် လၢကစူးကါအါအဂီၢ်ဘၣ်. မ့ၢ် စ့ၢ်ကိး တၢ်စိကမိၤလၢ နကမၤတၢ်ဆၢတဲဘၣ်ဃး နကစူးကါအါ ဖဲတၢ်ဆၢ ကတီၤဖဲလဲၣ်, တၢ်လီၤဖဲလဲၣ်, ကစူးကါအါဒ်လဲၣ် ဒီး ဘၣ်မနုၤအယီၤနကစူးကါ အါန့ၣ်လဲၣ်.

ဟီၣ်ခိၣ်ဒိဘၣ်စိးဖိကဟ့ၣ်စိ, AI ပိးလီၤအါတက့ၢ်ဘၣ်တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အါလၢ တၢ်ကရၢကရဲၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ် လၢအအိၣ်ယံၤလိၣ်သးဒီး ပုၤထူလံၤဖိ တၢ်အိၣ်မူ အတၢ်အိၣ်သးနီၢ်နီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဆိတလဲကွဲၣ်တၢ်လိၣ်ဘၣ်တဖၣ်အံၤ ကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်ဆိတလဲ လၢအလီၤတၢ်လီၤမံ, လၢအပၣ်ဃုၣ် တၢ်ဃု ကျိၣ်ဃုစု လၢတၢ်ဘီၣ်ဂၤကျဲၤ ပုၤထူလံၤဖိစိးဖိကဟ့ၣ်တၢ်ဖိးတၢ်မၤ, နီၣ်ဂံၢ်သ့ၣ် ကူၣ်သ့ၣ်ညါ, ဒုးအိၣ်ထီၣ်ကျိၣ်ပၣ်ဖိၣ်စူးကါအလီၢ်ဒီး ဒီးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘၣ်ထီၣ် အလီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်အဒိလၢအထီၣ်ဂဲၤထီၣ်ပသးတခါ လၢကီၢ်အဲမဲရကၤပုၤ, "လၢကိးတၢ်" သးစၢ်တဖၣ် အဝဲမၤလိအသးလၢ အသ့တၢ်ကူၣ်သ့အယီၤအဘျဉ် AI လၢအ ကဒုးအိၣ်ထီၣ် (apps) လၢကမၤစၢၤ တၢ်သ့ၣ်ညါဘၣ်ဃးတၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘီၣ် ဒီးတၢ် သိၣ်လိၤအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အကျိၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤပုၤဃုၣ်ထီၣ်ဝဲလၢ ပုၤထူလံၤဖိတဖၣ် အတၢ်ပၣ်ဃုၣ်ပၣ်ဂီၢ်ဒီး အတၢ်တီခိၣ်ရိၣ်မဲတဖၣ် ဘၣ်ဃးတၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ် စိးဖိကဟ့ၣ်ပိးလီၤလၢအနီၢ်ကစၢ်မ့ၢ် အရဲဒိၣ်ထဲလဲၣ်အဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ထီၣ်တၢ်ဆိကမိၣ်လၢမံကတၢ်

တၢ်ဒုးလိၣ်ထီၣ်ဖိးထီၣ် AIတၢ်ပိးတၢ်လိတဖၣ် မၤစၢၤပုၤထူလံၤဖိအတၢ်တဖၣ်လၢ ကျဲၤအါမံၤ ဒ်အမ့ၢ် တၢ်စိးကဖိထီၣ်ကျိၣ်တဖၣ်, ဒုးအိၣ်ထီၣ်ထီၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ် ကူၣ်သ့ ဒီးမၤဆူၣ်ထီၣ်ပုၤတၢ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤတမ့ၢ်လၢ ပုၤထူလံၤဖိတဖၣ် ကဘၣ်သ့ၣ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢ တၢ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ပၣ်စၢၤဝဲဘၣ်, အဝဲသ့ၣ်တဖၣ် ကဘၣ်တၢ်တီခိၣ်ရိၣ်မဲ, ပုၤဃုၣ်ပုၤဂီၢ်လၢပုၤဒုးလိၣ်ထီၣ်ဖိးထီၣ် ဒီးမၤတၢ် ဆၢတဲဘၣ်တဖၣ်န့ၣ်အကျဲၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်အရဲဒိၣ်အကၢတမံၤ မ့ၢ်ဝဲတၢ်ပၣ်ကဲပုၤထူလံၤဖိတဖၣ်အတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢ တၢ်ထၢဖိၣ်ဃၢ်အါ, လုၤလၢထူသန့ ဒီး အတၢ်သိၣ်လိၣ်န့ၣ်လိၤအကျဲတဖၣ်န့ၣ် လီၤ. တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ တၢ်ကွၢ်ကပၤအါတသ့ဘၣ်. တၢ်ကူၣ်သ့ အယီၤအ ဘျဉ် (AI) မ့ၢ်အိၣ်ဒီးပၣ်ဃုၣ်လၢ ပုၤထူလံၤဖိအတၢ်အိၣ်မူဆူညါဒီး တၢ်ကဘၣ် လူၤပိၣ်ထွဲ တၢ်န့ၣ်ကျဲၤတဖၣ်, ကဘၣ်တၢ်မၤဆၢအါလၢပုၤထူလံၤဖိအနီၢ်ကစၢ် ဒီးတၢ်ကဘၣ်သ့အါလၢအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, တဘၣ်မ့ၢ်လၢ နီၢ်ကစၢ်တၢ်ဘၣ် ဘျုးဒီးတၢ်ကရၢကရဲၣ်လၢ အတဘၣ်ထွဲတဖၣ်ဘၣ်.

တၢ်ဂ့ၢ်မိၤဖျါလၢပကဘၣ်စိၣ်ဒိ

- AIကဘၣ်ပၣ်ကဲ ပုၤထူလံၤဖိအတၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၢ်, လၢအိၣ်ဒီးတၢ်ပၣ်ဖိၣ် ပၤ ဆၢရဲၣ်ကျဲၤတၢ်တပုၤဃုၣ်.
- တဘၣ်မ့ၢ်ထဲတၢ်ပၣ်ဖျါထီၣ်အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်အဂ့ၢ်ဘၣ်, တၢ်န့ၢ်ပၤခွဲးယၢ်ဒီး တၢ်ဃုန့ၢ်တၢ်ပျဲ မ့ၢ်တၢ်လၢအရဲဒိၣ်.
- ပုၤတၢ်ဒီးအတၢ်ပၣ်ဃုၣ်ပၣ်ဂီၢ် မ့ၢ်တၢ်အိၣ်ဘၣ်ဒီး တၢ်တကြးစူးကါမၤပိၣ်ထွဲ AIတၢ်ပိးလီၤလၢတၢ်မၤလိၤဒး ဘၣ်.
- AIပိးလီၤလၢအဂၤကတၢ်တဖၣ် ကဘၣ်မ့ၢ်ပုၤထူလံၤဖိဒုးအိၣ်ထီၣ်ဒီးတီခိၣ် ရိၣ်မဲလၢ အနီၢ်ကစၢ်.
- ကဘၣ်မ့ၢ်တၢ်ဖိးမၤသကိးလၢအန့ၣ်ယံၣ်, တဘၣ်မ့ၢ်တၢ်တီၣ်ကျဲၤလၢ အ ကဲထီၣ်ထဲတဘျီဒီးဘၣ်. ကဘၣ် မ့ၢ်တၢ်ကဲဘျုးလၢအအိၣ်ကါအိၣ်ခိးလၢ ပုၤထူလံၤတၢ်ပုၤ.

Traditional Knowledge

4. Generative AI in the Classroom

Educators are starting to explore the use of AI in classrooms, including in schools that serve Indigenous students. There are promising opportunities: AI can assist in translating local languages, creating culturally relevant stories, and helping with lesson planning.

But there are real risks too. If not developed with cultural sensitivity, AI can reinforce harmful stereotypes, misrepresent worldviews, or promote a one-size-fits-all model of education that ignores Indigenous ways of learning.

Indigenous education is often land-based, oral, relational, and communal. AI systems must be shaped to complement—not replace—these forms of knowledge. Indigenous teachers and communities should lead the design, testing, and use of any AI tools in their classrooms. The tools should help amplify local knowledge, not overwrite it.

5. Designing AI with Indigenous Worldviews

Rather than trying to fix broken systems, the research encourages a shift toward Indigenous-led AI development. This means building tools and platforms that are rooted in Indigenous languages, values, and priorities from the ground up.

One example of a framework that supports this approach is the CARE Principles for Indigenous Data Governance:

- **Collective Benefit** – Data activities should support Indigenous communities, not just individual users or outside institutions.
- **Authority to Control** – Indigenous Peoples must have the right to control data about them and their knowledge.
- **Responsibility** – Those handling Indigenous data must use it responsibly and with accountability.
- **Ethics** – Data work must uphold cultural protocols and protect against misuse or exploitation.

Following these principles helps ensure that AI systems serve Indigenous futures—not just industry interests. They also encourage long-term thinking: how will this data or tool impact Indigenous communities five, ten, or fifty years from now?

Toward Indigenous Digital Sovereignty

Digital sovereignty means having control over how technology interacts with your land, people, language, and culture. It includes not just the ability to use AI, but the power to decide when, where, how, and why it is used.

In the current global tech landscape, most AI tools are developed by large corporations far removed from the realities of Indigenous life. Changing this requires systemic change—one that includes funding for Indigenous tech innovation, coding education, language app development, and infrastructure.

One inspiring example is the growth of Indigenous coding camps, such as those in the United States where Lakota youth are learning to use machine learning to create apps for plant identification and language learning. These kinds of efforts show what is possible when Indigenous people are not just included in the tech conversation but lead it.

Final Thoughts

Generative AI has the potential to be a powerful tool for cultural revitalization, education, and community empowerment. But that can only happen if Indigenous Peoples are not just participants—they must be leaders, designers, and decision-makers.

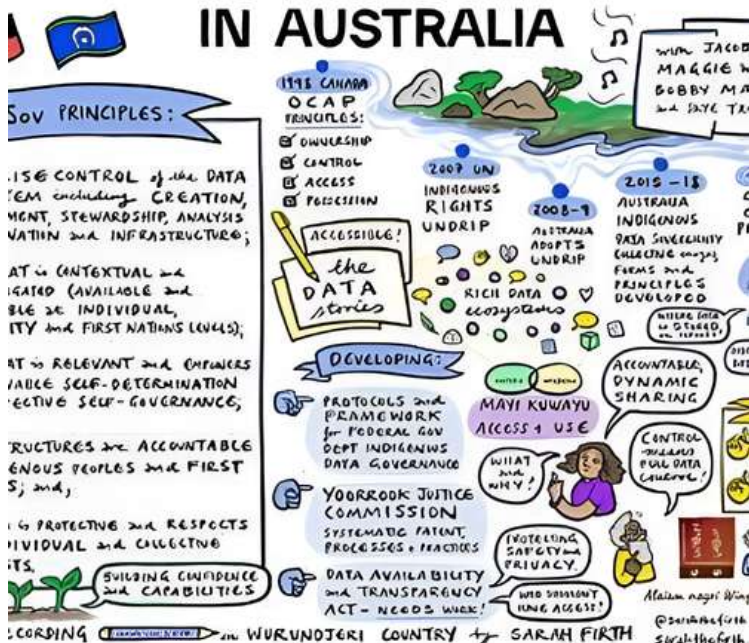
Respecting Indigenous data, knowledge systems, and cultural governance is not optional—it is essential. If AI is to have a role in Indigenous futures, it must be grounded in Indigenous values, shaped by Indigenous hands, and serve Indigenous goals.

Otherwise, it risks becoming just another chapter in a long history of digital colonization.

Key Takeaways:

- AI must respect collective ownership of Indigenous knowledge.
- Representation alone is not enough—control and consent are vital.
- Classrooms should not adopt AI tools without community involvement.
- Indigenous-designed AI systems are the future of ethical technology.
- Long-term partnerships, not one-off projects, are key to real change.

INDIGENOUS DATA SOVEREIGNTY IN AUSTRALIA

ထာ်အတိကွဲး

တၢ်အိၣ်မူ တၢ်ဖိ လၢပဒီးန့ၣ်ဘၣ်အိၣ်မူပုၤဒီး တၢ်သ့ၣ်သးခုၣ်, တၢ်သ့ၣ်မုၢ်သးမုၢ် ကိးဂၤဒီးန့ၣ် ပသ့ၣ်ညါ ဒီး နၢ်ပၢ်အိၣ်မူန့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်အုၣ်သးအုၣ် တၢ်သ့ၣ်ဖျိသးဖျိတဖၣ် မ့ၢ်ဟဲဘၣ်ပၤသန့ ကွဲး ပသ့တဖၣ်ဟ့ၣ်သးအိၣ်မူ လၢပသးနၢ်ပၢ်တဂ့ၤ. ပထံၣ်ဘၣ်ပၤတနီၤ တပျီၤ ကွံၣ်တၢ်ကိတၢ်ခဲ, တၢ်သ့ၣ်အုၣ်သးအုၣ်လၢ အတၢ်အိၣ်မူပုၤန့ၣ် အိၣ်အါမးလီၤ. တၢ်လၢအခဲၣ်သ့ၣ်ခဲၣ်ဂီၤပတၢ်အိၣ်မူ ကအိၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ သးပုၤနီၣ်ကွံၣ်အိၣ်မူ တၢ်ဖိတက့ၢ်. တဘၣ်ဖိဟ့ၣ်သးအိၣ်မူ လၢနသးနၢ်ပၢ်အပူၤတဂ့ၤ. တၢ်သးကိး ပုၤဖးလံၣ်ဖိသ့ၣ်ဒၤ, ခဲအံၤယအဲၣ်ဒီးကွဲးဖျါထီၣ် ယတၢ်ကွဲးဖိတခါ လၢအမ့ၢ်ပဲ ပကအိၣ်မူ ထဲတသီဖိလၢပတၢ်အိၣ်မူအပူၤဒ် လဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

ထဲတသီဖိလၢ ယၤသးခုၣ်ဒ်ပး

ဖဲပမံၤထီၣ်တဘျီဃီ ပကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါလီၤ ပနီၣ်ကစၢ်သး လၢတၢ်ကတိဖိအံၤ ကိးဂၤဒီးနီၤ. ကီၢ်အမဲရကၤ ကီၢ်ခိၣ်လီၤလံၤ (Abraham Lincoln) အတၢ်ကတိဖိစံးဝဲ “ပုၤကညီတဖၣ်န့ၣ် ဒ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ဆၢတဲၣ် ဒီးပံၤပနီၣ်ဝဲ အဖိခိၣ်အသိး အိၣ်မူ ဒီး သးမုၢ်ပိၣ်ထွဲအခဲန့ၣ်လီၤ.” အဃီ တၢ်သ့ၣ်သးခုၣ်န့ၣ် တဟဲလၢတၢ်ချၢ ခီဖျါ ပကပိၣ်ကပၤ, ခိၣ်ဃၢန့ၣ်ဆၢၣ်သ့ၣ်တဖၣ် အအိၣ်ဘၣ်. တၢ်တမံၤမံၤလၢ ပမ့ၢ်ဆၢတဲၣ်လီၤပသး လၢ ကမၤမုၢ်မးပသးအံၤ ကသ့ၣ်ဖျိသးညီထီၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်သးခုၣ်, တၢ်သ့ၣ်မုၢ်သးမုၢ် ဟဲကဲထီၣ်အသးလၢ ပနီၣ်ကစၢ်ဒ်ဝဲ ပသးပူၤန့ၣ်လီၤ. ခဲအံၤ ထဲတသီဖိ ပကဒုးအိၣ်ဖျါထီၣ် တၢ်သ့ၣ်သးခုၣ် လၢပသးပူၤထီၣ်နီၤ. ပကကွၢ်လိ ထီၣ်ဖိလံၣ်ဖိတဖၣ် ယုၤဝုၤဝါလၢ တၢ်ဖးဖိ ကမဲၤစံၣ်စိ ပုၤဒီး တၢ်သ့ၣ်ဖျိသးညီထီၣ် တမ့ၢ်ခါ....

ထဲတသီဖိလၢ ယၤန့ၣ်ယကဘျီဘၣ်လီၤယနီၣ်ကစၢ်အသးလီၤ

တၢ်သးကိးပုၤဖးလံၣ်ဖိသ့ၣ်ဒၤ, ပကဘျီဘၣ်လီၤပနီၣ်ကစၢ်သးလၢအမ့ၢ် တၢ်သးကိးပဝံၣ်အတဂ့ၤ, လၢပအိၣ်မူတၢ်အိၣ်မူ လၢအပူၤ ကွံၣ်တဖၣ် န့ၣ်တက့ၢ်. ထဲတသီဖိအံၤ ပကဘျီဘၣ်ကုၤပသး လၢအမ့ၢ် အိၣ်ဒီးသးလၢအသးကညီၤ တၢ်သ့ၣ်, သ့ၣ်စူၤသးစူၤ, ကတိတၢ်ကပုၣ်လုၢ်လၢအမ့ၢ်, အိၣ်ဒီးတၢ်ထီၣ်လၢ အဘၣ်, သးလၢအဒိသ့ၣ်ဒိသးသ့, ဒီး အဲၣ်ကွၢ်ပုၤလၢပဃၢန့ၣ်တက့ၢ်. မိပကပျဲ တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ လုၢ်ဘၢကွံၣ် လၢပတၢ်အိၣ်မူဃံလၢဖိအံၤအပူၤနီၤ. ထဲတသီဖိလီၤတၢ်သးကိးဒၤ, ပကတဲလီၤ ပ နီၣ်ကစၢ်သးလၢ “ဒ်ယနီၣ်ကစၢ်တၢ်ဘၣ်သးအသိး ဒီးလၢယနီၣ်ကစၢ်အတၢ်ဘၣ်ဘျးအဂီၢ် ယတဂ့ၢ် ကျးစးဘၣ်.” ယကရုလိၣ် ဘၣ်ထွဲ ဒီးယဟံၣ်ဖိဃီဖိ, ယပုၤတဝါ, ယခိၣ်ယနီၣ် ဝံၤ တၢ်ဖိတၢ်မၤ လၢယမၤယဲန့ၣ် ယကဂ့ၢ်ကျးစး မၤယဲဒ်အဂ့ၢ်ကတၢ် န့ၣ်လီၤ.

ထဲတသီဖိလၢ ယၤယကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါ ဟ့ၣ်ဆူၣ်ထီၣ်ယသးသဟံၣ်လီၤ

တၢ်သးကိးပုၤဖးလံၣ်ဖိသ့ၣ်ဒၤ, တၢ်ကတိဖိလၢ ပကဟ့ၣ်ဆူၣ်ထီၣ်ပသးသဟံၣ် ထဲတသီဖိအံၤန့ၣ် တၢ်တမံၤဂ့ၤတခါဂ့ၤ လၢအကဲထီၣ်တၢ်ဘျးတၢ်ဖျိ လၢပတၢ်အိၣ်မူပူၤန့ၣ် ပကဂ့ၢ်ကျးစးဃုသ့ၣ်ညါအါထီၣ်အိၣ်မူ, မိပသ့တအိၣ်မူဒ်ပုၤလၢ အအိၣ်ဒီးတၢ်ကိတၢ်ဂီၤ ဒီး သးလၢအထီၣ်ဆံးလီၤက့ၤ နီၣ်ကစၢ်သးတဂ့ၤ. ပသ့တစၢ်ဃု တၢ်နီၣ်တမံၤလၢပသးပူၤတဂ့ၤ. ပကဘျီလီၤ ဃုၣ်လီၤကွံၣ်အိၣ်မူလၢဒ် ဒီး အိၣ်မူက့ၤလၢအလီၤအဘျးတက့ၢ်. တၢ်တမံၤလၢပမ့ၢ်ထီၣ်န့ၣ် ပကတဲလၢပထံၣ်, ပမ့ၢ်နီၣ်ဟူန့ၣ် ပကတဲလၢနီၣ်ဟူ, ပသ့တပံၤဒုၣ်ပံၤကမၢ်တၢ်အဝဲအံၤ လၢပုၤနီၣ်တဂၤလၢတဂ့ၤ, ထဲတသီဖိလီၤနီၤ တၢ်သးကိးဒၤ.

ထဲတသီဖိလၢ ယတပျါတၢ်နီၣ်တမံၤဘၣ်

တၢ်သးကိးပုၤဖးလံၣ်ဖိသ့ၣ်ဒၤ, တၢ်ကိတၢ်ခဲ တၢ်နးတၢ်ဖျိတဖၣ် မ့ၢ်ဟဲဘၣ် ပုၤထဲလဲၣ်သန့ကွဲး ပသ့တပျါအိၣ်မူတဂ့ၤ. ပကဂ့ၢ် ကျးစးတြိဆၢက့ၤအိၣ်မူ လၢတၢ်နီၣ်ကမ့ၢ်ဖိ ဒီး တၢ်သ့ၣ်မုၢ်သးမုၢ်တက့ၢ်. တမ့ၢ်ထဲန့ၣ်တဂၤ နဘၣ် ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်တၢ်အဝဲအံၤဘၣ်. ပကထီၣ်ပုၤကညီတဂၤလံၣ်န့ၣ် ပဘၣ်လဲၤခီဖျါ တၢ်ကိတၢ်ခဲ, တၢ်ကိတၢ်ဂီၤ, တၢ်နးတၢ်ဖျိကိးဂၤဒီးလီၤ. တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ နမ့ၢ် တမၤနၢ်အိၣ်မူန့ၣ် နကဘၣ်ကဲအက့ၢ်လီၤ. ပကအိၣ်မူ ဒီး မၤနၢ်ကွံၣ် တၢ်အဝဲအံၤနီၤ. တၢ်သးကိးဖိဒၤ ထဲတသီဖိလီၤနီၤ. “တၢ်သး ဖျိန့ၣ်တမ့ၢ်တၢ်အစၢဘၣ်, မ့ၢ်နကဂ့ၢ်ကျးစးဆဲးမၤတၢ်မနုၤလဲၣ် န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်အစၢလီၤ.”

ထဲတသီဖိလၢ ယကဃုသ့ၣ်ညါအါထီၣ်

တၢ်သးကိးပုၤဖးလံၣ်ဖိသ့ၣ်ဒၤ, ထဲတသီဖိ ပကဟ့ၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢ တၢ်ဃုသ့ၣ်ညါနီၣ်ပၢ်အါထီၣ် ဒီး ဖးလံၣ်ဖးလံၣ်အါထီၣ် တက့ၢ်. တၢ်ကတိဖိစံးဝဲ “ပုၤကညီလၢ အဃုဖးလံၣ်ဖးလံၣ်န့ၣ် မ့ၢ်ပုၤလၢ အလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်, ပုၤလၢအလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်န့ၣ် မ့ၢ်ပုၤလၢ အဃုဖးလံၣ်ဖးလံၣ်န့ၣ်လီၤ.” တၢ်ကတိဖိအံၤ ဘၣ်သ့ၣ်ဘၣ်သးယၤဒိၣ်မးလီၤ. ပမ့ၢ်အဲၣ်ဒီး ပတၢ်အိၣ်မူ လဲၤထီၣ် လဲၤထီၣ်, ပမ့ၢ်အဲၣ်ဒီးပထံၣ်ပကီၢ် ဒိၣ်ထီၣ်လဲၤထီၣ်န့ၣ် ဂ့ၢ်ကျးစး ဃုဖးလံၣ်ဖးလံၣ်အါအါနီၤ တၢ်သးကိးဖိ. ပမ့ၢ် ဃုဖးလံၣ် ဖးလံၣ်အါအါနီၤ ပနီၣ်ဖးပံၤဖးတၢ်ဂ့ၤတၢ်အသ့ တကးဘၣ် တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်ဃးဒီး တၢ်ကွံၣ်ဘၣ်ကွံၣ်သ့, မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွံၣ်, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်, ထံၣ်ဂီၢ်ကီၢ်သး, တၢ်ရုလိၣ်မုၢ်လိၣ် အဂ့ၢ်အကျိၤ ဒီး တၢ်အဂ့ၢ်အဂၤလၢ ပအဲၣ်ဒီးသ့ၣ်ညါန့ၣ် ပကဟံးန့ၢ်အိၣ်မူ ဒီး ဟ့ၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢ တၢ်ဃုဖးလံၣ်ဖးလံၣ် ကျဲၣ်အံၤသ့န့ၣ်လီၤ. မိပကမ့ၢ်ပုၤတကလုၢ်လၢ အအိၣ်က့ၤ အလံၣ်အလံၣ် ဒီး ဖးက့ၤကွဲးက့ၤအိၣ်မူ, အါနီၣ်အနီၣ် ဃုသ့ၣ်ညါဖးစ့ၢ်ကိး ထံၣ်ဂီၢ်ကီၢ်အလံၣ်အလံၣ် နီၤတၢ်သးကိးဖိဒၤ...

ထဲတသီဖိလၢ ယကမၤပုၤယနီၣ်ဒီး တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်

တၢ်သးကိးဖိသ့ၣ်ဒၤ, လၢပနီၣ်ခိၣ်ကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်အဂီၢ် ပကအိၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢအနီၣ်ဂီၢ်နီၣ်ဘါလၢပနီၣ်ခိၣ်အဂီၢ် ထဲတသီဖိနီၤ. ပကဟးဆုး တၢ်အိၣ်မိၣ်, တၢ်အိၣ်သး, ဒီး မၤလၢတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢ Facebook အပူၤတဂ့ၤ. ပသ့တမ့ၢ် ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢ ဖဲပထံၣ်တၢ်အိၣ်မူ ဒီး အဲၣ်ဒီးအိၣ်တမံၤလၢလံၣ်န့ၣ် ပသ့တဖၣ်န့ၣ်လၢ ပဟၢဖျါပူၤတဂ့ၤ, အဂ့ၢ်ဒ်လဲၣ် ပဟၢဖျါ တမ့ၢ် တၢ်ကမ့ၢ်ဒၤ ဘၣ်, ပကကွၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်လၢ အနီၣ်ဂီၢ်နီၣ်ဘါ ဒ်အကြးဒီး ပနီၣ်ခိၣ်, အါနီၣ်အနီၣ် ပကဂဲၤလိၣ်ကွဲးလၢ တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်အဂီၢ်, အဃီထဲတသီဖိ ကအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ် တမ့ၢ်ခါ.

ထဲတသီဖိလၢ ယတၢ်ကွဲးအံၤ

တၢ်သးကိး ပုၤဖးလံၣ်ဖိသ့ၣ်ဒၤ, ထဲတသီဖိလီၤ တၢ်ကွဲးဖိအံၤ ပကစိၣ်မူအိၣ်မူ လၢပတၢ်အိၣ်မူတသီဘၣ်တသီတက့ၢ်. ထဲတသီဖိ လၢအအိၣ်ဒီးပုၤအံၤ, ပကမၤပုၤအိၣ်မူလၢတၢ်သ့ၣ်ဖျိသးညီ, တၢ်သ့ၣ်မုၢ်သးမုၢ်, ပကဆိတလဲ ဒီး ဘျီဘၣ်ကုၤပသး, ပက ဟ့ၣ်ဆူၣ်ထီၣ် ပနီၣ်ကစၢ်သးသဟံၣ်, ပတပျါတၢ်ကိတၢ်ခဲဘၣ်, ပကဆၢထၢၣ်ဒုၣ်ဒုၣ် ဒီး သဂၢ်အိၣ်မူ, ပကဃုသ့ၣ်ညါအါထီၣ် တၢ်အသီအသီတဖၣ် လၢပတၢ်အိၣ်မူပူၤကိးနီၤဒီး, ဒီး အိၣ်မူမၤပုၤ ပနီၣ်ခိၣ်လၢ တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ဆူၣ်န့ၣ်တက့ၢ်. လၢနတၢ်အိၣ်မူပူၤ နမ့ၢ်ဖျိဃုၣ် ဒီး ပံၤတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ လၢနသးနၢ်ပၢ်န့ၣ် နကမ့ၢ်ပုၤတဂၤလၢ အဃံလၢ, လီၤအဲၣ်, ဒိၣ်တၢ်ဂ့ၤ ဒီး သ့ၣ်ဖျိသးညီ ဒိၣ်ကတၢ်ဂီၢ် လၢဟီၣ်ခိၣ်ချၢအံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်သးကိးပုၤဖးလံၣ်ဖိ လၢယအိၣ်သ့ၣ်ဒၤ, “မ့ၢ်လၢအတလီၤန့ၣ်, လီၤလၢအတခဲ, ဖိလၢအတလီၤညး, ပုၤကညီ လၢမ့ၢ်တနီၣ်တသံဘၣ် လၢဟီၣ်ခိၣ်ချၢန့ၣ်တအိၣ် နီၣ်တဂၤဘၣ်” အဃီ ဖဲပဒီးန့ၣ်ဘၣ် တၢ်အိၣ်မူ လၢအဃံလၢဖိအံၤန့ၣ် မိပကဟံးဃုၣ် ပတၢ်န့ၣ်သါလၢအအိၣ်ဒီးပုၤ ပုၤဒီး တၢ်သ့ၣ်မံၤသးမံၤတက့ၢ်. အဂ့ၢ်ဒ်လဲၣ် ခဲမဆူၣ် တလီၤတံၣ်တူၣ်လၢပဂီၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

JUST IN ONE DAY

By: Saw Dee D

A short life that we have obtained, we know and understand that everyone should live happily and joyfully. Although grief and sadness may have impacted us, we must not embrace them in our heart. We have seen some people in their lives never let go of their grief and sadness. There will be many provocations and challenges in our lives. Let's forget them in a moment. To all my dear fellow readers, I want to write about how to live our lives in one day.

I enjoy my life just one Day

We have to motivate ourselves every morning as soon as we wake up. American former president Abraham Lincoln said, "most folks are about as happy as they make up their minds to be". Therefore, happiness doesn't come from our surroundings and natural environment. If we decide to satisfy ourselves on any occasion, we will always be happy. Happiness and joy arise within our minds. Right now, within a day, let's always breed happiness in our minds. We will learn from birds flying above the sky and singing with full of happiness?

I will fix myself just in one day

Dear my fellow readers, we will reverse our past that we had lived for into good attitude. Within just one day, we will embark with empathy, kindness, gentle words, good vision, sympathy, and love our neighbor. May we allow these to influence our beautiful lives. Just for one day my friend, we will encourage ourselves that "I will try hard for my own desire and success. I will relate myself with my family, society, leaders, then I will do my best for the job that I work.

I will boost my motivation just in one day

My dear fellow readers, to boost our motivation just in one day, we have to seek the goodness of our lives but must not hold onto despair and degrade ourselves. We must not hold against anything in our mind. We have to untie everything and live straight forward. Anything that we see, we will say we see it and if we know, we will say we will know it. We shouldn't blame anything to anyone in just one day my friend.

I Am Not Afraid of Anything, Just in One Day

Dear my fellow readers, although challenges and hardship may come in our ways, we must not be afraid to confront them. We will try to respond with smile and serenity. You are not alone struggling. All human being has to face challenges, anxiety, and hardship. If you do not overcome the challenges, anxiety, and hardship that you face, you will be enslaved by them. We must live to strive to overcome them. My dear friend, just in one day; "wallowing sadness is the solution. The solution is how will try to do it?"

I will learn more, just in one day

My dear fellow readers, we should dedicate our time to seek knowledge and read more books. There is saying; "People who read books become educated, educated people are reading books." My dear friend, if you want to improve yourself, develop your nation, you should read many books. If we read a lot of books, we will be able to analyze what is right and wrong. Moreover, we will gain the insight of education, health, politics, relationships, and many others that we seek for. My dear friend, may we be the people who love reading, writing their own literacy and seek to acknowledge other foreign literacy as well.

I Will Take Care of My Body and My Health, Just for One Day

My dear friend, just for one day, we will consume nutritious food and beverages for our physical health. We will avoid smoking, drinking, and spend time entirely on Meta Facebook. We must not be people who eat everything that we see because our stomach is not rubbish bin. We should consume food and beverages that will nourish our body and do physical exercise for healthiness just in one day.

I Will Write, Just in One Day

My dear fellow readers, we will practice as the story "Just for One Day" in our daily lives. We will live our lives happily, joyfully, adapt and change, motivate ourselves, face challenges firmly, explore new things in daily life, and live healthily. If you embrace all these mindsets, you will become the prettiest, adorable, beautiful, and happiest person in this world. My dear fellow readers I adore, "There is not such a sun never set, a moon never become dark, a flower never fade, and a human never die in this world". So, cherish the beautiful life that we obtain and live our lives happily. Because tomorrow is never end.

အဲဒီထာ်အတၢ်ကွဲး

Soft Skills

- မှတ်တိုင်သွတ်ဘက်လူအားပေးပြီး တပ်မတော်ရဲ့ကျင့်၊ တပ်မတော်လုပ်ငန်းထဲမှာ တပ်မတော်လုပ်ငန်းကဒီကဒီလူ ပညာအင်္ဂါလူတစ်ယောက်အနေနဲ့ လိုပါ။
- မှတ်တိုင်သွတ်ဘက်လူ အားပေး နိုင်တာကို အတိမ်အကျင်ထိုင်ထိုင် ကံစီ (Attributes) ဒီး သက်ဝင်မှုလုံခြုံရေးဒီး တပ်မတော်ပညာပေးသော ကျွန်ုပ်တို့၏ (Personal Traits).
- မှတ်တိုင်သွတ်ဘက် လူ အဆင့်မြှင့်တင်မှုအဖွဲ့ဒီး နိုင်ငံတော် တပ်မတော် တပ်မတော် အဖွဲ့အစည်း အဖွဲ့အစည်း ပထမအဆင့်အင်္ဂါအဖြစ်လိုပါ။
- E.Q- Emotional Intelligence Quotient မှတ်တိုင်သွတ်ဘက်လူ အလုပ်ထိုင်မှုထိုင်လုပ်သောသူလူသား. အဲဒီမှတ်တိုင်သွတ်ဘက် (Soft Skills)တစ်ခုဒီး မှတ်တိုင်သွတ်ဘက်တပ်မတော်အဖွဲ့ (Technical term) နဲ့လိုပါ။

တၢ်ဂ့ၢ်စၢ်ဖျိၣ်ဘၣ်ဃး “Hard Skills” မ့ၢ် တၢ်အိၣ်ဒီး ကံၢ်စီတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ် သ့ ဒီး တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်လၢ တၢ်မၤတမံၤမံၤအဖီခိၣ်. မ့ၢ် “Soft Skills” တခါ ဘၣ်ဃး ဒီးတၢ်ပာ်သ့ၣ်ပာ်သး, တၢ်ထံၣ်တၢ်ဆိကမိၣ်, သကဲၣ်ပဝး, တၢ် ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤ ဒီး ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါ တၢ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်အါကလုာ် ဒ်သိး ပကမၤ နၤတၢ်ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်ကဲထီၣ်လိၣ်ထီၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်အဒိတနီၤဘၣ်ဃး: **HARD SKILLS** ဒီး **SOFT SKILLS**

Hard Skills

- A degree (or other academic qualifications) အိတ်ဒီဒီဖိုင်/ကိုအခါခါ တာ်သ့တာ်ဘဉ်လံာ်အုာ်သး
- Foreign Language Skills ဘဉ်ဃးတာ်သ့ ပုာ်ထံဂုာ်ကီာ်ကအကျိာ်အကလုာ်ကလုာ်
- Bookkeeping မွာ်နီာ်တဂုာ် မ့တမွာ် တာ်ဘဉ်ထွဲဒီးပုာ်အါဂုာ် အတာ်သ့တာ်ဘဉ် ဘဉ်ဃး တာ်မးနီာ်မးဃါ နီာ်ဂီာ်နီာ်ဒွး ဒီး တာ်ပာ်ဆုာ်တာ်ဂုာ်တာ်ကျိာ်အကလုာ်ကလုာ်
- Computer Skills တာ်စူးကါဒီာ်ဖျါထာ် တာ်သ့တာ်ဘဉ်
- Management Skills တာ်ပာ်ဆုာ်ကျိာ်တာ်သ့တာ်ဘဉ်

Soft Skills

- Leadership-တၢ်ကဲခိၣ်ကဲန့ၢ်
- Creativity-တၢ်ဆိမိၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်သီ
- Teamwork-ကၢၤရှၢၢ်တၢ်မၤသကိး
- Adaptability-တၢ်လဲလိာ်ဆီတလဲ လၢတၢ်ဘၣ်ဘျိးဘၣ်ဒါအဂီၢ်
- Work Ethic-တၢ်ဖံးတၢ်မၤ အသကဲၣ်ပဝးနီၣ်ထီၣ်
- Communication-တၢ်ရူလိာ်ဘၣ်ထွဲ
- Interpersonal Skills-တၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သး ဒီးတၢ်ရူလိာ်သးကဒဲကဒဲ တၢ်သုတၢ်ဘၣ်

ပစ္စုဆိကမိသကိးပုလ၊ အဆးတၢ်ကူတၢ်က၊ (Tailor, tailorress, dressmaker)
တဂ၊ ကဘၣ်အိၣ်ဒီး hard skills and soft skills တနီၤ ၆ အကြးပဲအသိး

Hard Skills

- တာ်သ့ၣ်ညါနီၣ်ပာ်ဘၣ်ဃးတၢ်ဆးတၢ်, တၢ်ကံးညါ, လုၣ်ဒီးစဲး (knowledge about sewing, fabrics, thread, sewing machine)
- ကဘၣ်သ့ၣ်ညါ တၢ်တံာ်တၢ်ကံးညါဂ့ၤ (Cutting Skills)
- ကဘၣ်သ့ၣ်တၢ်ခွဲးတၢ် (Measurement, basic maths skills)
- ကဘၣ်သးစဲး မၤတၢ်လီၤတၢ်လီၤဆဲး (Attention to detail)
- ကဘၣ်ဃုထံၣ်သ့ၣ်ညါတၢ်လဲလိာ် Fashion design နိ တၢ်ဆၢကတီၢ်, တၢ်အိၣ်သးအသိး.

Soft Skills

- အစုကဘဉ်ဂါ၊ အမဲခါအတၢ်ထံဉ်ကဘဉ်ရဲ၊ ဒ်သးကတံာ်တၢ်ကံးညၢလီၤတၢ်လီၤဆဲး(Steady hand, good eyesight)
- ကဘဉ်ပဉ်ကဲတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢ အတူၤလိာ်အၢဉ်လီၤဝဲဒီး Customer လၢ ကမၤဝံၤအတၢ်ဆး (time management)
- အိဉ်ဒီးတၢ်ဝံသးစူၤ(Patience) လၢအတၢ်မၤပူၤ
- တၢ်သ့ဆိကမိဉ်တၢ်, တၢ်ထံဉ်အသီလၢကမၤကဲထီဉ်တၢ်(Creativity)
- ကဘဉ်မၤ တၢ်ရဲလိာ်ဘဉ်ထွဲလၢ အဂ့ၤဒီးပုၤလၢ ဟံးဆးညီၣ်နီၤတၢ် (Customer) တဖဉ်
- ကဘဉ်မၤထွဲဒ်တၢ်လိာ်ဘဉ် ဒီးတၢ်သ့ဉ်မံသးမံကအိဉ်အဂီၢ် (Responsibility, Customer Service)

ကိုသရုပ်တင်တူညီဘက်တူညီသွ

ပကဘဉ်သိပ်လိ ကိုဖိလားစးထိပ်မလိ ကညီ,ကိလးဒီးပယီကျိပ်တဖဉ်ဒလဲဉ်.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံ: ၁၂ မံလၢတၢ်ကြးဆိးကါအံၤ

ကိုသရုပ်,သရုပ်မုဉ်တဖဉ် ဘဉ်ကွၢ်ဆၢဉ်မဲဉ်ဒီးဂၢ်ကီအါမံၤ လၢ တီၤဒီးပယီ ဖဲ ကိုဖိတဖဉ် ကတိတၢ်ကတိကျိပ် လၢအတၢ်သးလိာ်သး မ့တမ့ၢ်ဖဲအဝဲ သ့ဉ် ကစးထီဉ်မလိကျိပ်ခံကျိပ်တကျိပ် ဒ်အမၤ ကညီ,ကိလး ဒီးပယီ န့ဉ်လီၤ. တၢ်ဂၢ်ကီဒ်အံၤတဖဉ် ဘဉ်တၢ်ပဉ်ဖျါထီဉ်အံၤလၢ သရုပ်,သရုပ်မုဉ် အါဂၢၤ ဒီးပပဉ်လုာ်ပဉ်ပူၤအဝဲသ့ဉ် တဖဉ်အကလုာ်ဒီး အတၢ်ထံးဂံၢ်ထံးဘါ တဖဉ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်သိဉ်လိပာ်ဆၢရဲဉ်ကျဲၤ ကိုဖိလၢ အတၢ်ကတိကျိပ်တဒ်သးလိာ်အသး တဖဉ် မ့တမ့ၢ်မလၢ အဃာအစုဉ်, လီၤဆီဒဉ်တၢ် ဖဲအဝဲသ့ဉ်စးထီဉ်မလိ တၢ် အခိဉ်ထံးခါန့ဉ်လီၤ.ဒ်လဲဉ်ဂ့ၤဂ့ၤ တၢ်သိဉ်လိအခိဉ်အတၢ်ဒီး တုၤလီၤ တီၤလီၤတဖဉ် အိဉ်ဝဲဒဉ်အါမးလၢ ကမၤဒိဉ်ထီဉ်ထီဉ်ကိုဖိတဖဉ် အတၢ် မလိ ကညီ, ကိလး ဒီးပယီကျိပ်န့ဉ်လီၤ. ကျဲလၢအဂ့ၤကတၢ် ဒုးအိဉ် ထီဉ်န့ဉ်တၢ်ပဉ်ဃုာ်ပဉ်ဂီၢ်, တၢ်တူၤလိာ်ဒီး တၢ်ဟ့ဉ်ဂံၢ်ဟ့ဉ် ဘါကိုဖိတဖဉ် လၢကဒီးန့ဉ်ဘဉ်တၢ်ခွဲးတၢ်ယၢ်လၢကမၤလိတၢ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်လိာ်မုဉ် သရုပ်သရုပ်မုဉ်ကိးဂၢၤလၢ တၢ်မလိတခါအံၤအပူၤ

တၢ်မလိလၢ ပကမၤလိအံၤခါန့ဉ် ဘဉ်တၢ်ဒုးအိဉ်ထီဉ်လၢ ကဆိဉ်ထွဲမၤ စၢၤကိုဖိ လၢ စးထီဉ်မလိ ကညီ, ကိလး မ့တမ့ၢ်ပယီကျိပ် အခိဉ်ထံးတဖဉ်န့ဉ်လီၤ. ဖဲန့ဉ်သိဉ်လိ ကိုဖိလၢ ကတိကျိပ်ကလုာ်ကလုာ် မ့တမ့ၢ် ကိုဖိ လၢ တမၤလိဘဉ် ကျိပ်အဂၢၤနီတဘျီတဖဉ်န့ဉ် တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံး ၁၂မံၤ အံၤကမၤစၢၤနီၤလၢ နကအိဉ်ဒီး တၢ်န့ဉ်န့ဉ်လီၤသး ဆိဉ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်သိဉ်လိလၢ ကတုၤလီၤထီဉ်ဘးအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. တၢ်ဂၢ် အရ့ဒိဉ်ခံမံၤ လၢနကဘဉ် ပဉ်သ့ဉ် ပဉ်သးန့ဉ်မ့ဉ်ဝဲ- သ့ဉ်ညါ နကသိဉ်လိတၢ်မနုၤလဲဉ်အဂီၢ် ဒီးသ့ဉ်ထီဉ်န့ဉ် တၢ် သုကွဲးသုဖးဘျးဘျး ဘျးဘျး အကျဲတဆိဘဉ်တဆိဒီးရဲရဲတက့ၢ်.

ကိုဖိလၢမ့တမ့ၢ်တမၤလိဘဉ် ကညီ,ကိလးဒီးပယီကျိပ်နီတဘျီဒဉ်လဲဉ် တၢ် မ့သိဉ်လိအံၤ တဆိဘဉ်တဆိ, တုၤလီၤတီၤလီၤဒီး အဝဲသ့ဉ်တဖဉ် ကမၤ လိန့ဉ်ဘဉ်ကျိပ်တၢ်သ့တၢ်ဘဉ်ဂ့ၤဂ့ၤ ဒီးသ့အံၤလၢ တၢ်အိဉ်မူပူၤန့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံ: ၁ - သ့ဉ်ညါန့တၢ်မုဉ်လိကျိပ်စိတဖဉ်

န့အဲဉ်ဒီးလၢကိုဖိတဖဉ်ကမၤလိန့တၢ်ဂၢ်မနုၤလဲဉ်န့ဉ် ပဉ်ဖျါထီဉ်အံၤလီၤ တၢ်လီၤဆဲးတက့ၢ်. အဒိ, တၢ်ဒုးသ့ဉ်ညါလီၤမံၤမ့ဉ်ဂ့ၤ, သံကွၢ်တၢ်သံကွၢ်ဖဉ် တဖဉ်မ့ဉ်ဂ့ၤ, မ့တမ့ၢ် သ့တၢ်ကတိကျိပ်လၢအညီ, အရဲ လၢကမၤစၢၤ ကိုဖိ လၢ တနၢ်ပာ်ကျိပ်ဒီးစးထီဉ်မလိကျိပ်အသိတဖဉ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်သ့ဉ်လၢန့ကျိပ်တၢ်နီဉ် - တၢ်မလိလၢ န့အဲဉ်ဒီးကိုဖိမလိန့ဉ်ဝဲ ဖဲ တၢ်သိဉ်လိတကတီၢ်ဝံၤအလီၤခါန့ဉ် နကဘဉ်န့ဉ်ပာ်အံၤ ရဲရဲ.

အဒိ, ကိုဖိကသုဒုးသ့ဉ်ညါလီၤအသး.

တၢ်ဒုးသ့ဉ်ညါလီၤသး လၢကညီကျိပ် - ယမံၤမ့ဉ်.....ယမ့ဉ်.....

တၢ်ဂၢ်လၢ သရုပ်/သရုပ်မုဉ်တဖဉ်အဂီၢ် - တၢ်မလိအတၢ်ပညိဉ်တဖဉ် ကွဲး လီၤအံၤလၢ နတၢ်သိဉ်လိ အရဲဉ်အကျဲၤ အဖီခိဉ်တက့ၢ်.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံ: ၂ - ဒုးန့ဉ်ပျါထီဉ်တၢ်လၢ အထုးန့ဉ်သ့ဉ်ထုးန့ဉ်သး

နတၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါ, တၢ်သးဆူဉ်ဒီးတၢ်ပဉ်ဖျါထီဉ်တၢ်သးအိဉ်နီဉ်နီဉ် မၤစၢၤကိုဖိ တဖဉ်အတၢ်မလိ. ဂုဉ်ကျဲးစးဒီးသ့ နနီဉ်အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢအဘဉ်ဘျး ဘဉ်ဒါ, ပဉ်ဖျါထီဉ်တၢ်နီၤကမံၤ ဒီး တၢ်ဘဉ်ထွဲလၢအမုဉ် ကဟ့ဉ်ဂံၢ်ဟ့ဉ်ဘါ ဒီးမၤစၢၤကိုဖိတဖဉ် အတၢ်ဖဲလိမၤဒီးန့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်သ့ဉ်လၢန့ကျိပ်တၢ်နီဉ် - နတၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါဒီးတၢ်အိဉ်ဖျါတဖဉ် မ့ ကျဲအဂ့ၤကတၢ် လၢ နကမၤစၢၤကိုဖိ လၢအမၤလိကျိပ်အသိတဖဉ်န့ဉ်လီၤ.

အဒိ, ပဉ်ဖျါထီဉ်တၢ်နီၤကမံၤ, သ့နနီဉ်အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢအဘဉ်ဘျးဘဉ် ဒါ ဒီး သ့မဲဉ်ချဲတၢ်ဆဲးကျိး. ကတိတၢ်သိဉ်ဒိဉ်,ရဲ ဖဲန့ဉ်သ့ဉ်ညါလီၤနသး. အဒိ, ဂီၤလၢဂ့ၤ...ယမံၤမ့ဉ် သရုပ်/သရုပ်မုဉ်...န့ဉ်ပုးလီၤနသးဒီးနစု.

တၢ်ဂၢ်လၢ သရုပ်/သရုပ်မုဉ် တဖဉ် အဂီၢ် - ဆိကမိဉ်တၢ်ဒိ ပုၤဂဲၤဒိတဂၤအ သးတက့ၢ်. နတၢ်သးအိဉ်နီဉ်နီဉ် ကမၤစၢၤကိုဖိတဖဉ် ဒ်သး ကန့ဉ်ဘဉ်တၢ် ကဟ့ကယၢ်လၢပုၤ ဒီး သးဆူဉ်လၢကမၤလိအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံ: ၃ - ပဉ်နသးဒ်သး အဝဲသ့ဉ်တဖဉ် တသ့ဉ်ညါ ဒီး နၢ် ပာ် ကျိပ်အသိအံၤနီတမံၤ

တဘဉ်ဆိကမိဉ်တယးလၢ အဝဲသ့ဉ်တဖဉ် သ့ဉ်ညါန့ဉ်ပာ်ဃုာ်ကျိပ်အသိ တဖဉ်အံၤတဂ့ၤ. ပဉ်နသး လၢအဝဲသ့ဉ်တဖဉ် တသ့ဉ်ညါတၢ်နီတမံၤ ဝံၤ, စးထီဉ်မၤစၢၤအံၤလၢအခိဉ်ထံး တက့ၢ်. ဒုးသ့ဉ်ညါ လိာ်မိဉ်ဖျါ ဒီးတၢ်က တၢ်ကျိပ်ဖုဉ်ဖုဉ်ဖိတဖဉ် ဖဲန့ဉ်ပုးတၢ်တမံၤမၤတခါတက့ၢ်.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်သ့ဉ်လၢန့ကျိပ်တၢ်နီဉ် - တဘဉ်ဆိကမိဉ်လၢ ကိုဖိတဖဉ် အိဉ် ဃုာ်ဒီးတၢ်သ့ဉ်ညါန့ဉ်ပာ်အါမံၤ ဘဉ်ဃးဒီး ကျိပ်တဖဉ်အံၤတဂ့ၤ, လိာ်ခိဉ် ထံးဒဉ်လဲဉ် ကမ့တၢ်အသိလၢအဝဲသ့ဉ်တဖဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

အဒိ, တဘဉ်မၤအဝဲသ့ဉ် တဖဉ်ရူးပိဉ်,ဖးပိဉ်နခံဘဉ်. န့ကျိပ်တၢ်အဒိ, ယမ့ဉ်.....ဒီး နမ့ဉ်..... (န့ဉ်ဃီၤကိုဖိ) ဒ်သးကသ့ဉ်ညါ စံးဆၢ'ယမ့ဉ်ကိုဖိန့ဉ် လီၤ.' ဒုးန့ဉ်နတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဒ်သး အဝဲသ့ဉ်တဖဉ်ကထံဉ်မ့တၢ်အစၢတက့ၢ်.

တၢ်ဂၢ်လၢ သရုပ်/သရုပ်မုဉ် တဖဉ် အဂီၢ် - သိဉ်လိကိုဖိတဖဉ် ကယီကယီ ဒီး လီၤတၢ်လီၤဆဲးတက့ၢ်. ဘဉ်သ့ဉ်သ့ဉ် တၢ်ဂၢ်တဖဉ် လၢနဂီၢ်ကဖျါလၢ တမ့တၢ်ကီနီမံၤဘဉ်, ဘဉ်ဆဉ်လၢကိုဖိလၢ အမၤလိန့ဉ် ကျိပ် အသိတဖဉ် အဂီၢ် ကမ့တၢ်ကီတၢ်ခဲဖးဒိဉ်တမံၤန့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံ: ၄-ကတိတၢ်တၢ်တၢ် (တဘဉ်ကတိတၢ်တၢ်အါန့အသး)

ပဉ်သ့ဉ်ပဉ်သးလၢ နကရဲပုးတၢ်ဂၢ် ဒ် ကိုဖိတဖဉ်ကျိပ်န့ဉ်ပာ်ဝဲအသးတ က့ၢ်. တဘဉ်ကတိတၢ်တၢ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်လၢ နကရဲပုးတၢ်ဂၢ်တခါအဖီခိဉ်ဘဉ်. ဟ့ဉ်ကိုဖိတဖဉ်တၢ်ဆၢကတီၢ်အလၢအပုၤ လၢကဒိကန့ဉ်, နၢ်ပာ်တၢ်ဂၢ် လီၤတၢ်လီၤဆဲး လၢတၢ်စံးဆၢအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်သ့ဉ်လၢန့ကျိပ်တၢ်နီဉ် - ကတိတၢ်တၢ်တၢ်, သ့တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဒီး တၢ်ဝီးတၢ်လီၤအကလုာ်ကလုာ်လၢ ကမၤစၢၤ ကိုဖိတဖဉ်တၢ်နီပာ်.

အဒိ, တဘဉ်တဲအံၤလၢ ယအဲဉ်ဒီးလၢ နကထီဘဉ်က့ၤ တၢ်ဂီၤဒီးလိာ်ဖျါ တဖဉ်တဂ့ၤ. နကဘဉ်ဒုးန့ဉ်တၢ်အဒိ, န့ဉ်ပုး တက့ၢ်သ့ဉ်အဂီၢ်, တၢ်ဂီၤခဲး ဝံၤ, ထီပုးအံၤ. ပဉ်သ့ဉ်ပဉ်သးလၢ ဖိသ့ဉ်တဖဉ် တနၢ်ပာ် ကျိပ်အံၤနီတမံၤ အဃိ နကဘဉ်မၤစၢၤ အံၤတဆိဘဉ်တဆိန့ဉ်လီၤ.

တၢ်ဂၢ်လၢ သရုပ်/သရုပ်မုဉ် တဖဉ် အဂီၢ် -ကတိတၢ်တၢ်တၢ်ဒီး ဟ့ဉ်တၢ် ဆၢကတီၢ်လၢ ကိုဖိတဖဉ် ကဆိကမိဉ်ဒီး စံးကတိတၢ်.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်ထံ: ၅ - နတၢ်သိဉ်လိတဖဉ်စးထီဉ်အံၤ ကယီကယီဒီးတဆိ ဘဉ်တဆိ

ကတဲဉ်ကတိတၢ်နတၢ်သိဉ်လိ ဒီးလဲၤအံၤတဆိဘဉ်တဆိတက့ၢ်. စးထီဉ်အံၤ လၢ ဝီၤဩတဖဉ်ဒီး လိာ်ကျိပ်ဖုဉ်ဖုဉ်ဆူလိာ်ကျိပ် လၢအကီၢ်အခဲတဖဉ်တ က့ၢ်. ထီဘိ သမံသမိးကိုဖိတဖဉ် အတၢ်နၢ်ပာ်ခဲလၢဒ်, ဝံၤ လဲၤဆူ တၢ်မလိ အသိတက့ၢ်.

တၢ်ဂၢ်ဒိဉ်သ့ဉ်လၢန့ကျိပ်တၢ်နီဉ် - ကျိပ်ပုၤမ့တမ့ၢ် လိာ်ဖျါတဖဉ် တၢ်က ဘဉ်သိဉ်လိအံၤ တက့ၢ်ဝံၤတက့ၢ် တချးဒီးလၢ ကိုဖိတဖဉ် ကမၤလိ လိာ် ကျိပ်ဒိတကျိပ်ဒီးဘဉ်န့ဉ်လီၤ. အဝဲသ့ဉ်တဖဉ် မ့ဉ်သ့ဉ်ညါ လိာ်ဖျါ တဖျါ အံၤ, ဝံၤ ပဉ်ဖိဉ်ဒီးအသိတဖဉ် တဆိဘဉ်တဆိဒီး ကမ့တၢ်ညါလၢအဝဲ သ့ဉ်တဖဉ် အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

အဒိ,

တၢ် တပတီၢ် - ယ —

ခံတီၢ် တပတီၢ် - ယမ့ဉ် —

သၢတီၢ် တပတီၢ် - ယမ့ဉ် ဖီဖီလီၤ.

လွံတီၢ် တပတီၢ် - ယမ့ဉ် ဖီဖီ, ယသးခုလၢထံဉ်ဘဉ်န့ၤ.

တၢ်ဂၢ်လၢ သရုပ်/သရုပ်မုဉ်တဖဉ်အဂီၢ် - နတၢ်သိဉ်လိတဖဉ် ကဘဉ်မၤအ သးဒ်သး ပုၤသ့ဉ်ထီဉ်တၢ်, တၢ်စးထီဉ်ဆိလီၤအံၤလၢ ဟီဉ်ခိဉ်ကိဉ်လိာ်/ဂံၢ် လၢဒါကိဉ်လိာ်တဖဉ် တဆိဘဉ်တဆိ န့ဉ်လီၤ.

How to Teach Beginners Karen, English and Burmese <https://youtu.be/bAe9nA0aW4s?si=Azah-OouOFle3q6f>

12 Fundamentals You Need to Use

We understand that many teachers face challenges when teaching students who speak different languages or when introducing a second language, such as Karen, English, or Burmese. You're not alone. We hear your concerns, and we want you to know that your efforts are valued.

Teaching in a multilingual classroom can feel overwhelming at times, especially when working with beginners. However, there are simple and effective techniques you can use to support your students' language development in Karen, English, or Burmese. With the right strategies, you can create a welcoming and engaging environment where all students can thrive.

We're here to encourage and support you on this journey. Together, we can help every student feel seen, heard, and empowered to learn.

Welcome, teachers!

This lesson is designed to support you in teaching absolute beginners in English or Karen. Whether you're teaching multilingual students or helping learners who are completely new to the language, these 12 core fundamentals will help you feel more confident and effective in your classroom.

The two most important things to remember are:

- Know exactly what you want to teach.
- Build fluency slowly and clearly.

Even students with zero English or Karen ability can leave a lesson using real-life communication when we teach step by step. Let's explore the practical methods that will make your beginner teaching experience a success.

Fundamental 1: Know Your Goals

Begin by defining exactly what you want learners to achieve in each lesson, whether it's being able to introduce themselves, ask basic questions, or use essential classroom language. Setting clear objectives keeps your lesson focused and measurable.

Core Idea: Be clear on what you want students to learn by the end of the lesson.

Example:

- Goal: Students will be able to introduce themselves.
- Target Language: "My name is..." / "I am..."

Tip: Write your goal at the top of your lesson plan:

By the end of this lesson, students will be able to introduce themselves using 'My name is...'.

Fundamental 2: Embody Charisma

Your energy, enthusiasm, and presence can make or break beginner lessons. Engage learners through expressive gestures, a warm smile, and dynamic delivery to build a supportive, motivating atmosphere.

Core Idea: Your energy and expression are your best tools.

Example:

- Smile, use hand gestures, make eye contact.
- Exaggerate your tone when saying: Hellooo! My name is TEACHER! (point to self, wave)

Tip: Think like a performer. Your enthusiasm makes students feel safe and excited to learn.

Fundamental 3: Assume They Know Nothing

Forget assumptions about prior knowledge. Treat your learners as complete novices, introduce words and phrases from the ground up, explaining everything clearly and simply.

Core Idea: Don't expect prior knowledge, even the alphabet may be new.

Example:

- Instead of saying:
✗ Okay, repeat the verb to be.
- Say:
✓ I am... (point to yourself). You are... (point to student).
Then model with gestures and visuals.

Tip: Teach slowly and explicitly, even if it seems "too simple" to you.

Fundamental 4: Speak Very Little

Resist over-explaining. Keep teacher talk minimal, clear, and purposeful. Allow students maximum time to listen, process, and respond.

Core Idea: Use fewer words and more actions or visuals.

Example:

- Instead of explaining:
✗ I want you to match the pictures with the words.
- Say:
✓ Look! (point to image) ... Banana. (show flashcard). Match! (demonstrate)

Tip: Less talk = more students thinking and speaking.

Fundamental 5: Build Up Slowly

Structure lessons to progress gradually, from basic vocabulary and phrases to slightly more complex structures, always checking comprehension before moving on.

Core Idea: Teach one piece at a time, layering language step-by-step.

Example:

1. "I" →
2. "I am" →
3. "I am Paw Paw."
4. Add "Nice to meet you."

Tip: Think like building blocks, foundation first.

24

Teacher Education

နမူနာလုပ်ငန်း တစ်ခုအားဖြင့် ၁၂ နှစ်အသက် ကလေးများအား နမူနာတို့ကို သိပ်တည်းတည်း လာ ကိုယ်တိုင်အား ခိုး ဆိုက်ထွေးစွာ တစ်ခါလုံး အတတ် လာ ကိုယ်တိုင်အား ကမ္ဘာလုံးတစ် ချင်း အိပ်ခါး တစ်ခုလုံးလည်း တစ်ပုဒ် လာ အရဲ့ တစ်ခုတည်းတစ်လုံး ကလေးကလေး, သူတစ်ပါး ကျင့် ချစ်ဆွမ်းမုန့်ဆွမ်း ကမ္ဘာ ကိုယ်တိုင် ကမ္ဘာလုံး ကျင့်အသိ, တစ် ခါလုံး မှုစားထိုင်လား အခါထုံးဒ်လုံး ကမ္ဘာလုံးတစ်လုံး လိုတော်လည်း ဆုံး နှစ်လုံး

Fundamental 6: Use Visuals

Leverage images, flashcards, realia, or drawings to link words to meaning. Visual cues help beginners internalize new vocabulary more quickly.

Core Idea: Every new word should come with an image, real object, or action.

Example:

- Word: "Banana"

Show picture or real banana

Say the word 3 times, point to it, and get students to repeat.

Tip: Use drawings, use real-life objects from the local environment - fruits, tools, clothing, leaves, etc.

Fundamental 7: Elicit Everything

Instead of telling students answers, ask questions and use prompts to get them to supply answers themselves. When students participate actively in the learning process, rather than just listening, they understand better and remember longer.

Core Idea: Instead of giving answers, draw them from students.

Example:

Show a picture of a tree and say, "This is a ..."

Pause and gesture for the student to complete.

Tip: Say "You try!" often to encourage active participation.

Fundamental 8: Slow It Down

Speak deliberately and clearly, don't rush. A moderate pace supports comprehension without making the language sound unnatural.

Core Idea: Speak clearly, slowly, and with natural pauses.

Example:

✗ So today we're gonna learn how to introduce ourselves.

✓ Today... we learn... (gesture 'learn')... name. My name is...

Tip: Don't fear silences, slow speech helps comprehension

Fundamental 9: Teach Less

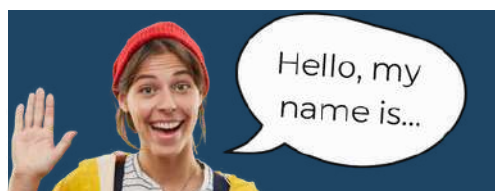
Avoid overwhelming learners with too much content. Focus on a few crucial items per lesson and ensure mastery before adding new material.

Core Idea: Less content = more mastery.

Example:

- In one lesson, teach only:
  - "Hello"
  - "My name is ____"
  - "Nice to meet you"

Tip: Focus on quality, not quantity. Repeat often before adding more.

Fundamental 10: Teach Chunks

Teach functional phrases or "language chunks" (e.g., "My name is...", "Can I have...?") which learners can immediately use in conversation, rather than isolated words.

Core Idea: Teach full, usable phrases, not just individual words.

Example:

- Teach "Can I have water?" instead of "can" + "I" + "have" + "water" separately.

Tip: Language chunks help students speak sooner and more fluently.

Fundamental 11: Error Correction

Correct mistakes gently and immediately through recasts (repeating the correct form without pointing out the error) to help solidify correct language habits.

Core Idea: Correct gently, don't interrupt fluency or embarrass students.

Example:

- Student: "He am teacher."
- You: "Ah! He is a teacher." (Say it correctly without direct criticism)

Tip: Recast the correct version and have the student repeat.

Fundamental 12: Drill to Death

Use repetition and drilling relentlessly- break down sentences into smaller parts and rebuild them, e.g., "tea > cup of tea > like a cup of tea > Would you like a cup of tea?" Repetition leads to fluency.

Core Idea: Repetition builds fluency and confidence.

Example:

- T: "I'm ThooThoo."
- Ss: "I'm Thoo Thoo."
- T: "I'm Saw Saw."
- Ss: "I'm Saw Saw."
- T: "I'm..."
- Ss: "I'm..."

Tip: Use choral repetition, pair work, and role-plays to reinforce.

Summary

- Clear goals and charismatic delivery set the tone.
- Assume zero prior knowledge, using visuals and chunk-based teaching.
- Keep teacher talk minimal, slow, and clear.
- Focus on few key items, reinforced through drilling and gentle correction.

Conclusion

By following these 12 fundamentals, you'll build a solid foundation for your students and foster an environment where absolute beginners can grow quickly and confidently. With clear goals, visual support, natural language use, and enthusiastic teaching, you'll unlock your students' potential, no matter where they're starting from.

ကိုသရုပ်တိုက်တူနီဘာနီတူနီသု

သရုပ်လအာဂုတဂကတီဖီတီသုတီ ဘာနီအကါဒိနီ (၅) ဓါ

<https://www.thoughtco.com/the-most-essential-qualities-of-a-good-teacher-3194340>

တၢ်ဃုထံသ့ညါဘာနီတၢ်ကူနီဘာနီသုပဉ်ဖျါဝဲ သရုပ်,သရုပ်မုဉ်တဖဉ်လၢအဂုတဂက ကဘာနီအိဉ်ဒီးတၢ်ပလီၤပဒီ, တၢ်တၢ်နီၤထံ, တၢ်နီၤပၤဒီးတၢ်လိာ်ပၤအါဂုအတၢ်တၢ်ဒီး, ပံာ်ထံနီၤဖး ဒီးသမံသမိးကွီဖိတဖဉ်အတၢ်နီၤပၤ, မၤဘာနီလိာ်ဖိဒုတၢ်ဂုဒိကွီဖိတဖဉ် တၢ်လိာ်ဘာနီအသိး, ဒုးအိဉ်ထီၣ်ကျဲအသိး ဒီး သူဉ်အိဉ်သးအိဉ်လၢ ကမၤတၢ်ဆီတလဲ လၢကွီဖိတၢ်မၤလိနီၤတၢ်အဂီၢ်နီၤလီၤ.

တၢ်လၢတၢ်ထီၣ်အိဉ်သးဒီး တၢ်ဘာနီထီၣ်အိဉ်သးဒီး

သရုပ်သရုပ်မုဉ်အါတက့ၢ်န့ၣ် ဒီးန့ၣ်ဘာနီတၢ်အဘျးအလဲ ဒ်အတၢ်လဲၤခီဖျိဒီး အတၢ်ကူနီဘာနီသု အတၢ်ပတီၤတဖဉ်အသိးန့ၣ်လီၤ.သရုပ်န့ၣ်တၢ် Thomas Luschei ပံာ်ဖျါထီၣ်ဝဲ တၢ်အုဉ်ကီၤအိဉ်ဝဲစၢ်ကီၤ ဘာနီသး သရုပ်,သရုပ်မုဉ်လၢ အတၢ်လဲၤခီဖျါအါန့ၣ် ၃-၅ နံၣ်တဖဉ် အိဉ်ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘာနီလၢကမၤစၢ်ကီၤကွီဖိ တၢ်ဒီးစးအမး မ့တမ့ၢ် ကထီၣ်ဆုတၢ်အသိတတီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ထီၣ်တၢ်တၢ်အဂုတမံဘာနီသး ကွီဖိတၢ်မၤလိနီၤတၢ်လၢ တၢ်ဒီးပၤထဲလဲၣ်န့ၣ် နထီၣ်အိဉ်တၢ်အိဉ်လၢ ကွီသရုပ်,သရုပ်မုဉ်တက့ၢ်ဒီးန့ၣ်ဘာနီအမး ဒီးတၢ်ကူနီဘာနီသု တီၤပတီၤလၢ အမၤန့ၣ်ဝဲတဖဉ်တသ့ဘာနီ.

ပုၤကူနီဘာနီသုအတၢ်ဃုထံသ့ညါပဉ်ဖျါ တၢ်အုဉ်ကီၤ, တၢ်အုဉ်လီၤတူၢ်လိာ်အိဉ်ဝဲစၢ်ကီၤဘာနီသးဒီး ကွီသရုပ်တီၤပတီၤ, တၢ်မၤလိလံာ်အမး ဒီးတၢ်လဲၤခီဖျိတဖဉ် ဒုးကဲထီၣ် သရုပ်လၢ အဂုတဂက, ဘာနီဆၢ တၢ်ဃုမၤလိနီၤ တၢ်အိဉ်လၢ သရုပ်, သရုပ်မုဉ်တဖဉ်အသ့ၣ်ကံၤသးလဲ ဒ်အမ့ၢ်တၢ်ဒီးသ့ၣ် ဒ်သး, တၢ်သူဉ်စူၤ သးစူၤ, တၢ်သးဆူၣ် ဒီးတၢ်မၤလိသးသးတဖဉ် ဒုးကဲထီၣ်သရုပ်လၢအဂုဒီးမၤစၢ် ကွီဖိတၢ်မၤလိ န့ၣ်တၢ် န့ၣ်လီၤ.

လၢကသ့ညါပဉ်သး

Stephanie Kay Sachs လၢအမ့ၢ်ပုၤအမဲရကၤသရုပ်န့ၣ်တၢ်တက့ၢ်န့ၣ်ဝဲ သရုပ်လၢ အသိဉ်လိတၢ်တုၤလီၤတီၤလီၤတဖဉ်ကဘာနီအိဉ်ဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘာနီလၢ ကနီၤပၤ, တူၢ်လိာ်ပၤအဂုဒီး အနီၤကစၢ်လုၢ်လၢ ထူသန့, တၢ်ဆဲးတၢ်လၢဒီး တၢ်မ့ၢ်တၢ်တဖဉ်န့ၣ်လီၤ. သရုပ်, သရုပ်မုဉ်တဖဉ် ကဘာနီဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါ ကွီဖိ တဖဉ်ဒ်သး အဝဲသ့ၣ်တဖဉ် ကပဉ်ဒိဉ်ပံာ်ထီၣ်အတၢ်မ့ၢ်တၢ်, တဘျီဃီကဘာနီနီၤပၤ တၢ်ကွီမံာ်တၢ်ဒီး တၢ်ထီၣ် ဆိကမိဉ်ကမဉ်ဆိတၢ်တဖဉ် န့ၣ်လီၤ. သရုပ်, သရုပ်မုဉ်တဖဉ်ကဘာနီသမံသမိးလီၤကွၢ်အလုၢ်အပူၤ, တၢ်ပဉ်သ့ၣ်ပဉ်သး ဒီးအတၢ်န့ၣ်တဖဉ် အတၢ်ဘာနီထွဲလိာ်သးဒီးတၢ်သိဉ်လိန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကွီမံာ်တၢ်တဖဉ်အိဉ်ဒီးသရုပ်,သရုပ်မုဉ်ကံၤဂၢၤဒီး လၢ အမၤဘာနီဒိကွီဖိတဖဉ်အဃိ တၢ်ပလီၤသ့ၣ်ပလီၤသးလၢ တၢ်သ့ၣ်တဖဉ်အဖိခိဉ်မ့ၢ်တၢ်လၢ အတြီဃီ တၢ်ဂုၢ်ကီၤလၢကဟဲကဲထီၣ်သးတဖဉ်န့ၣ်လီၤ.

သရုပ်မုဉ် Catherine Carter စံးအါထီၣ်ဝဲလၢ သရုပ်, သရုပ်မုဉ်တဖဉ်ကနီၤပၤ တၢ်ဖးတၢ်မၤဒီး တၢ်သူဉ် ဆူၣ်သးဂဲၤ ကတုၤလီၤတီၤလီၤအဂီၢ် အဝဲသ့ၣ်တဖဉ် ကဘာနီဒိလီၤအသးဒ်တၢ်တမံမံၤ လၢအကတဲဖျါ ထီၣ်အတၢ်ဖးတၢ်မၤ န့ၣ်လီၤ. အဒိ, အဝဲစံးဝဲလၢ ကွီသရုပ်, သရုပ်မုဉ်တနီၤဒိလီၤအသးဒ်အမ့ၢ် ပုၤကွၢ်ထွဲကရၢၢ်, ပုၤတုၤသပၤဟီၣ်ခိဉ်, စံးပီးလီၤလၢအဒုးလဲၤတရံးတၢ်, ပုၤမၤဆုၢ်ရဲၣ်ကျဲၤတၢ်မၤမူဒါခိဉ်, ပုၤဂဲၤဒိ (ဒွဲလၢဂုၤ) မူဒါခိဉ်လၢ အကွၢ်ထွဲပၤဆုၢ် ပုၤမၤဒွဲလၢကွၢ်သ့တမၤဒ်သး အတၢ်သ့တၢ်ဘာနီ ကဒိဉ်ထီၣ် ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢကသ့ညါနီၤဖိဒီးတၢ်လုၢ်ဟံၤပုၤ တၢ်လၢအတၢ်သးတဖဉ်

Sachs စံးဝဲကွီသရုပ်, သရုပ်မုဉ်လၢအနီၤပၤလီၤအနီၤကစၢ် အတၢ်ကွီမံာ်တၢ်တဖဉ် ပံာ်လုၢ်ပံာ်ပုၤ ကွီဖိအတၢ်လဲၤခီဖျိဒီး ထီၣ်တၢ်လၢအအိဉ်ဒီး အခိပညီ, ဒုးဘာနီကွီဖိတဖဉ်အတၢ်အိဉ်မ့, တၢ်လဲၤခီဖျိ ဒီးတၢ်ဆဲး တၢ်လၢတဖဉ် လၢတၢ်မၤလိဒီးအပူၤ ဒီးတၢ်ဂုၢ်လၢအသိဉ်လိဝဲတဖဉ်န့ၣ်လီၤ.

သရုပ်လၢ အသိဉ်လိတၢ်တုၤလီၤတီၤလီၤတက့ၢ်န့ၣ် ပဉ်သ့ၣ်ပဉ်သးလၢ အတၢ်တၢ်ဟ့ၣ်ဘာနီတဖဉ် ဆီၣ်ထွဲ မၤစၢ်ကီၤကွီဖိအတၢ် မၤလိနီၤတၢ်န့ၣ်လီၤ. အါန့ၣ်အမံညါ, အဝဲသ့ၣ်တဖဉ် ကဘာနီသူဉ်ထီၣ်ပုၤဂုၢ်ဒီး သးအတၢ်ရဲၣ်လိာ်ဘာနီထွဲဒ်သး ကဘာနီတၢ်သဘိဉ်သဘိဉ်လၢ အကထီၣ်သးလၢ တၢ်မၤလိအတၢ်ပုၤန့ၣ်လီၤ. ကွီဖိဒီးကွီသရုပ်တၢ်လဲၤခီဖျိတဖဉ်အဖိခိဉ် အဝဲသ့ၣ်မၤတၢ်ရဲၣ်လိာ်ဘာနီထွဲဒီးပုၤအါကလုာ်, ပုၤဂုၢ်ဝီ, ထူသန့ဆဲးလၢ, ကလုာ်ဒီးတၢ်အိဉ်ဆဲးလီၤကျဲတဒ်သးလိာ်သးတဖဉ်လၢ ကဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါ တၢ်ပဉ်ဃုဉ်ပဉ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢကဟံၤထံနီၤဖး ဒီးသုသ့ညါတၢ်ကီၤတၢ်ခဲလၢကွီဖိတၢ်မၤလိမၤဒီးအပူၤ

သရုပ် Richard S. Prawat ဟ့ၣ်ကွၢ်ဟ့ၣ်ဖးဝဲကွီသရုပ်,သရုပ်မုဉ်တဖဉ် ကဘာနီကနီၤကွီဖိတဖဉ် တၢ်မၤလိမၤဒီးထံထံဆဲးဆဲး, ပံာ်ထံနီၤဖးအတၢ်မၤလိနီၤတၢ်ဒိလဲၣ် ဒီးသုသ့ညါတၢ်ကီၤတၢ်ခဲလၢ အမၤတၢ်တၢ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်နီၤပၤဒိလဲၣ်န့ၣ်လီၤ. ကဘာနီသမံသမိးကွီဖိအတၢ်မၤလိနီၤတၢ်, တမ့ၢ်ထဲလၢ တၢ်ဒီးစးတဖဉ်ဘာနီ, အါန့ၣ်အန့ၣ် ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါအဝဲသ့ၣ်အတၢ်မၤလိလၢ အလီၤထုးန့ၣ်သူဉ်ထုးန့ၣ်သးဒ်အမ့ၢ် တၢ်ပဉ်ဖျါထီၣ်တၢ်ထံၣ်လၢအတၢ်လီၤပလီၤ, တၢ်တၢ်ပိဉ်, တၢ်ဃုထံသ့ညါ, တၢ်ကွဲး, တၢ်သမံထံဒီး တၢ်မၤကွၢ်လၢ နီၤကစၢ်တဖဉ်န့ၣ်လီၤ.

Committee on Teacher Education for the National Academy of Education (သရုပ်အတၢ်မၤလိလၢ ထံလီၤကီၢ်ပုၤတၢ်ကူနီဘာနီသုဟ့ၣ်စီမိကမံးတံာ်) အတၢ်ပဉ်ဖျါအပူၤ Linda Darling-Hammond ဒီး Joan Baratz-Snowden ဟ့ၣ်ကွၢ် သရုပ်, သရုပ်မုဉ်တဖဉ်လၢ ကဘာနီသုသ့ညါ အတၢ်တံာ်, တၢ်မၤလိလၢကွီဖိတဖဉ်အဖိခိဉ်ဒ်သး ကဂုၢ်ကျဲးစးဟ့ၣ်ထီၣ်အကံၢ်အစီဒီးဟ့ၣ်ကွၢ်ဟ့ၣ်ဖး အဝဲသ့ၣ် တလီၤလီၤလၢ ကကွၢ်ကဒိကွၢ်တၢ်ဖးတၢ်မၤဒီးလဲၤဆူညါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အါကဒုးအိဉ်ထီၣ်တၢ်သိဉ်လိတီၤဒီးလၢ အလဲၤထီၣ်လၢထီၣ်, ပုၤဒီးတၢ်ပဉ်ကဒိး မၤတၢ်ကဲထီၣ် လိာ်ထီၣ်အါမံၤန့ၣ်လီၤ.

လၢကမၤဘာနီလိာ်မိးဒုဒီးသုထံၣ်မၤကွၢ်တၢ်အသိဉ်လိတၢ်သိဉ်လိ

‘Sachs စံးဝဲဒ်- သရုပ်လၢအိဉ်ဒီးကံၢ်စီတၢ်သ့တၢ်ဘာနီတုၤလီၤတီၤလီၤတက့ၢ်န့ၣ်သ့ညါကွီဖိတၢ်လိာ်ဘာနီ ဖဲအဝဲသ့ၣ်အိဉ်ဒီးတၢ်ကီၤတၢ်ခဲတမံမံၤ, ဝံၤ မၤဘာနီလိာ်မိးဒုကွၢ်အတၢ်သိဉ်လိလၢ အကြးဝဲဘာနီဝဲဒီး ကွီဖိတၢ်သ့တၢ်ဘာနီအပတီၤ, အါန့ၣ်လီၤတူၢ်လိာ်တၢ်ကဲထီၣ်လိာ်ထီၣ်အဂုၢ်. ကွီသရုပ်, သရုပ်မုဉ်ဒ်အံၤတဖဉ် မ့ၢ်ပုၤလၢတူၢ်လိာ်တၢ်ဆိမိဉ်ဆိမးဒီးကျဲအသိ, တၢ်လၢအတၢ်တၢ်တဖဉ် ဟံးန့ၣ်ဝဲဒ်သးတၢ်ခွဲးတၢ်ယာ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤဘာနီလိာ်မိးဒုမ့ၢ် တၢ်ဟ့ၣ်တၢ်နီၣ်ကျဲလၢ ကွီဖိတဖဉ်တၢ်လဲၤဆူညါ, ကထံၣ်သ့ညါ ဒီးမၤလိနီၤတၢ် နီၤနီၤ ဒ်ပုၤကူနီသ့စဲနီၤတဖဉ် အတၢ်ဟ့ၣ်ခိဟ့ၣ်နီၤအသးန့ၣ်လီၤ. တဘျီဃီ ကွီသရုပ်တဖဉ် ကဘာနီနီၤပၤ ဒီးဘျီရဲၣ် တၢ်လၢ အတြီတံာ်ဃာ်ကွီဖိတၢ်မၤလိတဖဉ်ကယီကယီ, ဒုးနီၣ်ကျဲ ဒ်သးအဝဲတဖဉ် ကထံၣ်သ့ညါ ကုၤ ဘာနီမနုၤဃီတၢ်အံၤတကြးဝဲဘာနီဝဲအဂုၢ်န့ၣ်လီၤ. Prawat စံးဝဲ တၢ်အရုဒိဉ်လၢ တၢ်သိဉ်လိ (တၢ်ဂုၢ်ဖျါလၢအလီၤဆီလိာ်သးဘာနီဆၢမ့ၢ်တၢ်တမံဃီ) မ့ၢ် တၢ်ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါကွီဖိတၢ်ကဆိကမိဉ်ကျဲအသိ, တဘျီဃီတူၢ်လိာ်အဝဲသ့ၣ်တဖဉ် အတၢ်နီၤပၤ လၢအအိဉ်ဃာ်, တဒ်သးလိာ်သးဒီးတၢ်ဆိကမိဉ်ကျဲအသိတဖဉ်န့ၣ်လီၤ. သရုပ်မ့ၢ်အါန့ၣ်လီၤတူၢ်လိာ်ထံၣ်ဒ် တၢ်သ့ညါလၢ အအိဉ်ပဉ်စၢ်တဖဉ်န့ၣ် တဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါတၢ်ဆိမိဉ်ကျဲအသိဒီးတၢ်ဆိတလဲစ့ၢ်ကီးတအိဉ် ဘာနီ.

လၢကအိဉ်ဒီးတၢ်သ့ညါနီၤပၤဒိဉ်ပံာ်ထီၣ်အတၢ်လၢလိာ်ပၤသိဉ်လိအဖိခိဉ်

သရုပ် Prawat ပံာ်ဖျါထီၣ်ဝဲ လီၤဆီဒ်တၢ်လၢတၢ်ဒုး ဒီးစဲအံၤတဖဉ်န့ၣ် သရုပ်ကဘာနီအိဉ်ဒီးတၢ်သ့ညါ နီၤပၤအါအါဂီၢ်ဂီၢ်လၢ ကဘျးစးတၢ်ဂုၢ်တဖဉ်, ကဘာနီကတံာ်ကတီၤဃာ်တၢ်ဆိကမိဉ်လၢ ကရဲပုးတၢ်ဂုၢ် လၢလၢပုၤပုၤ, တဆီဘာနီတဆီလၢ ကမၤစၢ်ကီၤကွီဖိတၢ်မၤလိနီၤတၢ်အသိ ညီညီ, တမ့ၢ်တလၢကွီဖိကဘာနီရူး တီၢ်သံဝဲတဖဉ်ဘာနီ.

ကွီသရုပ်, သရုပ်မုဉ် ကဘာနီမၤစၢ်ကီၤကွီဖိတဖဉ်ဒ်သး ကနီၤပၤ လိာ်လၢအမၤလိဝဲတခါဘာနီတခါန့ၣ် အိဉ်ဒီး တၢ်ဘာနီထွဲလိာ်အသး, တၢ်ကဘာနီသိဉ်လိတၢ်ဂုၢ်တဖဉ် လီၤတၢ်လီၤဆဲး အါန့ၣ်ဒီး တၢ်သိဉ်လိအဝဲသ့ၣ်တဖဉ် လၢ သံၣ်အိဉ်ရဲၣ် (တၢ်ဆိဉ်ကမိဉ်ဒီးတၢ်န့ၣ်အကျဲ) တဖဉ်န့ၣ်လီၤ. လၢကျဲဒ်အံၤအဃိ ကထီၣ်တၢ်မၤစၢ်လၢ ကွီဖိတဖဉ်အဂီၢ်အါမးန့ၣ်လီၤ.

5 Most Essential Qualities of a Good Teacher

<https://www.thoughtco.com/the-most-essential-qualities-of-a-good-teacher-3194340>

Educational studies suggest that the essential qualities of good teachers include the ability to be self-aware of one's biases; to perceive, understand and accept differences in others; to analyze and diagnose student understanding and adapt as required; to negotiate and take risks in their teaching; and to have a strong conceptual understanding of their subject matter.

Measurable and Measuring

Most teachers are paid according to their experience and educational attainment, but as educator Thomas Luschei has demonstrated, there is little evidence that more than 3-5 years of experience boost teachers' ability to increase student test scores or grades. Other measurable attributes such as how well the teachers did on their qualifying examinations, or what level of education a teacher has attained also do not significantly impact the student's performance in classrooms.

So although there is little consensus in the education profession about which measurable features make a good teacher, several studies have identified inherent traits and practices which assist teachers in reaching their students.

To Be Self-Aware

American teacher-educator Stephanie Kay Sachs believes that an effective teacher needs to have a basic sociocultural awareness of and acceptance of their own and other's cultural identity. Teachers need to be able to facilitate the development of a positive self-ethnic identity and be aware their own personal biases and prejudices. They should use self-inquiry to examine the relationship between their fundamental values, attitudes, and beliefs, particularly with regard to their teaching. This inner bias affects all interactions with students but does not prohibit teachers from learning from their students or vice versa.

Educator Catherine Carter adds that an effective way for teachers to understand their processes and motivation is to define an apt metaphor for the role they perform. For example, she says, some teachers think of themselves as gardeners, potters shaping clay, mechanics working on engines, business managers, or workshop artists, supervising other artists in their growth.

To Perceive, Understand and Value Differences

Teachers who understand their own biases says Sachs, are in a better position to view their students' experiences as valuable and meaningful and integrate the realities of the students' lives, experiences, and cultures into the classroom and subject matter.

The effective teacher builds perceptions of her own personal influence and power over factors that contribute to student learning. In addition, she must build conceptual interpersonal skills to respond to the complexities of the school environment. The experiences of both teachers and students with individuals of differing social, ethnic, cultural, and geographic backgrounds can serve as a lens through which future interactions can be viewed.

To Analyze and Diagnose Student Learning

Teacher Richard S. Prawat suggests that teachers must be able to pay close attention to student's learning processes, to analyze how students are learning and diagnose issues that prevent understanding. Assessments must be undertaken not on tests per se, but rather as the teachers engage students in active learning, allowing debate, discussion, research, writing, evaluation, and experimentation.

Compiling results from a report of the Committee on Teacher Education for the National Academy of Education, Linda Darling-Hammond and Joan Baratz-Snowden suggest teachers must make their expectations for high-quality work known, and provide constant feedback as they revise their work towards these standards. In the end, the goal is to create a well-functioning, respectful classroom that allows students to work productively.

To Negotiate and Take Risks in Teaching

Sachs suggests that building on the ability to perceive where students are failing to fully understand, an effective teacher must not be afraid to seek out tasks for herself and the students that are optimal for their skills and abilities, recognizing that those efforts may not be successful. These teachers are the pioneers and trailblazers, she says, individuals who are challenge-oriented.

Negotiation involves moving students in a certain direction, towards a view of reality which is shared by those in the disciplinary community. At the same time, teachers must recognize when some obstacles to such learning are misconceptions or faulty reasoning which need to be highlighted, or when a child is simply using her own informal ways of knowing which should be encouraged. This, says Prawat, is the essential paradox of teaching: to challenge the child with new ways of thinking, but negotiate a way for that student to not dismiss alternate ideas. Overcoming these obstacles must be a collaborative enterprise between student and teacher, where uncertainty and conflict are important, growth-producing commodities.

To Have a Depth of Subject Matter Knowledge

Particularly in the maths and sciences, educator Prawat stresses that teachers need to have rich networks of knowledge in their subject matter, organized around key ideas that could provide a conceptual basis for understanding.

Teachers obtain that by bringing focus and coherence to the subject matter and allowing themselves to be more conceptual in their approach to learning. In this manner, they transform it into something meaningful for students.

Img: internet

လူတိုင်းအသုံးပြုနေကြသော ပလတ်စတစ်နှင့် လူတိုင်းသတိမထားမိကြသော ကြီးမားသည့် ကျန်းမာရေးအန္တရာယ်များ <https://myanmarhealth.info>

သင့်အိမ်မှာ လူသွယ်ပတ်ကြည့်ရှုလိုက်မည်ဆိုလျှင် ပလတ်စတစ်ဖြင့် ပြုလုပ်ထားသည့် ပစ္စည်းအမျိုးမျိုးကို တွေ့ရမှာဖြစ်သည်။ မိမိ ပေါပေါလောလော အသုံးပြုနေသည့် ပစ္စည်းများသည် မိမိနှင့်မိမိပတ်ဝန်းကျင်မှာရှိသည့် လူတွေရဲ့ ကျန်းမာရေးကို တစ်စတစ်စ ဝါးမြှိုနေခြင်းဆိုသည့်အမှန်တရားကို သတိပြုပြီးလား။ ပလတ်စတစ်ကို အသုံးမပြုမီ ထုတ်လုပ်သည့်နေရာမှာတင် သူသည် ကျန်းမာရေးကို ခြိမ်းခြောက်နေပါသည်။

ပလတ်စတစ်သည် ဘယ်လိုများခြိမ်းခြောက်နေတာလဲ

ပလတ်စတစ် ထုတ်လုပ်သည့်အခါမှာ လူကိုအဆိပ်အတောက်ဖြစ်စေသည့်ဓါတ်ငွေ့တွေဟာ လေထုထဲသို့ထွက်သွားကြသည်။ သင့်စဉ်းစားကြည့်ပါ...ဤလေကိုဘဲ ကျွန်ုပ်တို့သည် ပြန်ရှူရှိုက်နေရတာဖြစ်သည်။ ဤလေတွေကို ရှူမိသည့်အခါ ဘာရောဂါတွေကိုဖြစ်လာရန် အားပေးနေတာလဲဆိုရင်...

- အာရုံကြောနဲ့သက်ဆိုင်တဲ့ရောဂါများ
- မျိုးပွားခြင်းဆိုင်ရာပြဿနာ၊ ဖွံ့ဖြိုးမှုကို အနှောင့်အယှက်ဖြစ်စေသောပြဿနာများ
- သွေးကင်ဆာနှင့်အခြားသောကင်ဆာရောဂါများ
- ပေါင်မပြည့်တဲ့ ကလေးမွေးဖွားခြင်းကဲ့သို့သော မျိုးရိုးဗီဇနှင့်ဆိုင်သော လက္ခဏာရပ်များ

စသည့်တို့ကို ကြုံတွေ့လာနိုင်ရန် တိုက်တွန်းအားပေးနေပါသည်။ အဓိကသည် စက်ရုံလုပ်သားများနှင့် ၎င်းစက်ရုံများတည်ရှိနေသည့် ပတ်ဝန်းကျင်မှလူများသည် ဤသက်ရောက်မှု၏ဆိုကျိုးတွေကို ပိုမိုတွေ့ကြုံခံစားရနိုင်ပါသည်။

ပလတ်စတစ်သည် မိမိကိုယ်တိုင်အသုံးပြုသည့်အခါဆိုရင် ဘယ်လိုများခြိမ်းခြောက်နေတာလဲ

ပလတ်စတစ်အမျိုးအစားနှစ်မျိုးရှိပါသည်။ ၎င်းတို့ထဲမှာမှ အရည်အသွေး ပေါ်လိုက်ပြီး ပလတ်စတစ်သည် လူ့မျက်စိဖြင့် မမြင်နိုင်သည့် အလွန်သေးငယ်သည့် အမှုန်အမွှားလေးများအဖြစ် ပဲ့ထွက်လာနိုင်ပါသည်။ဤအရာတွေကို အသုံးပြုသူတွေသည် လေမှတဆင့် ရှူမိပြီး ခန္ဓာကိုယ်ထဲရောက်သွားခြင်း၊ ပါးစပ်မှ တစ်ဆင့်စားသုံးမိပြီး ဗိုက်ထဲရောက်သွားခြင်းတို့ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ သည်လိုဆိုလျှင် အပေါ်မှာဖော်ပြခဲ့သည့်ရောဂါများအပြင်

- နှလုံးသွေးကြောနှင့်ဆိုင်သည့်ရောဂါများ
- အူရောင်ရမ်းသည့်ရောဂါများ (inflammatory bowel disease)
- ဆီးချိုရောဂါများ
- အဆစ်အမြစ်ရောင်ရမ်းကိုက်ခဲသည့်ရောဂါများ
- နာတာရှည်ရောင်ရမ်းမှုများ
- အာရုံကြောဆိုင်ရာဆေးမတိုးတော့သည့်ရောဂါများ
- လေဖြတ်ဝေသနာများ

စသည့်ရောဂါများဖြင့် ကြုံတွေ့ရနိုင်ပါသည်။ တစ်ခါသုံးပလတ်စတစ်အမျိုးအစားသည် အဆိုးဆုံးဖြစ်သည်။

ကျွန်ုပ်တို့နိုင်ငံမှာဆိုလျှင် ပလတ်စတစ်အမျိုးမျိုးကို စနစ်တကျစီမံခန့်ခွဲမှု ကိစ္စရပ်မှာ အရမ်းအားနည်းနေသေးသောကြောင့် မိမိခြံထဲနှင့် အိမ်ပတ်ဝန်းကျင်တွေမှာပဲ အလွယ်တကူ မီးရှို့ဖျက်ဆီးခြင်းကိုယနေ့

ထိလုပ်ဆောင်နေကြသေးသည်။ဤသို့လုပ်ဆောင်ခြင်းကြောင့်လူသားတွေရဲ့ ကျန်းမာရေးအတွက် အရမ်းအန္တရာယ်များသည့် လုပ်ဆောင်ချက်တစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် စိတ်မကောင်းစရာဖြစ်စေသည့် အချက်မှာ လူတော်တော်များများသည်လည်း ဤကိစ္စသည် အရမ်းအန္တရာယ်များသည့်လုပ်ရပ်ဖြစ်ကြောင်း၊ မလုပ်သင့်သည့် အရာတစ်ခုဖြစ်ကြောင်းကို မသိရှိသေးသည့်အတွက်ကြောင့်ဖြစ်သည်။

လူတွေအသုံးများပြီး အလွယ်တကူပဲ့လွင့်ပစ်တတ်သည့်၊ တစ်ခါသုံးပလတ်စတစ်အမျိုးအစားတွေဖြစ်သည်။ စားသောက်ဆိုင်မှ ထည့်ပေးလိုက်သည့် ဖော့ဘူး၊ အသား ငါးများ အသင့်ထုတ်ပိုးသည့်အခါ သုံးတတ်သည့် ဖော့လင်ပန်း အသေးစားများ၊ ကြက်ဥ ဝယ်သည့်အခါ ကြက်ဥထည့်ထားသည့် ဘလုံးဆုံ ပလတ်စတစ်ပုံစံခွက်၊ ရေခဲမုန့်ခွက်ကဲ့သို့သော ခွက်များသည် မီးရှို့ခံရသည့်အခါတွင် Styrene ဆိုသည့် ဓါတ်ငွေ့တစ်မျိုးထွက်လာပါသည်။

ဤဓါတ်ငွေ့ကို အဆုတ်နှင့် အရေပြားမှ အများအပြား စုပ်ယူမိသည့်အခါ မျက်လုံးနှင့်ချွဲသလိပ်၊နပ်၊နာရည် ထွက်သောအမြွှေး (Mucous membrane)ကို ပျက်စီးစေနိုင်ပါသည်။ ကြာလာသည့်အခါ အာရုံကြောဖွဲ့စည်းမှုစနစ်ကို ထိခိုက်လာနိုင်ပြီး ခေါင်းကိုက်ခြင်း၊ပင်ပန်းနွမ်းလျခြင်း၊ အာနည်းခြင်း နှင့်စိတ်ဓါတ်ကျခြင်း စသည်ရောဂါများပါ ဖြစ်လာနိုင်ပါသည်။

သတိထားရမည့်အချက်မှာမိမိကိုယ်တိုင်ပလတ်စတစ်မီးရှို့မှုကိုပြုလုပ်မှ ဤရောဂါများကို ခံစားရနိုင်ခြင်းမဟုတ်ဘဲ ဤမီးရှို့သည့် ပတ်ဝန်းကျင်မှာနေထိုင်သည့် လူကြီး၊ကလေးကိုပါမရွေးသက်ရောက်မှု ရှိနိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။

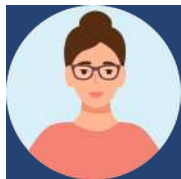
သို့သော် အထက်မှာဖော်ပြခဲ့သည့် ရောဂါများဆိုလျှင် ဓါးရှတဲ့အခါ သွေးထွက်သလို ချက်ချင်းလက်ငင်း ခံစားရတဲ့အကျိုးဆက်များ မဟုတ်သည့်အတွက်ကြောင့် လူတွေသည်ပလတ်စတစ်အသုံးပြုခြင်းနှင့်ပတ်သက်လာရင် အထူးဂရုပြုခြင်းမျိုး အင်မတန်မှနည်းသည်ကို တွေ့ရတတ်ပါသည်။ ပလတ်စတစ်သည် ချက်ချင်းလက်ငင်း ဆိုးကျိုးမပေးပေမဲ့ ကျန်းမာရေးကိုတစ်စတစ်စဝါးမြှိုနေသည့်အရာဖြစ်သောကြောင့် မေ့လျော့ထားလို့မရပါ။

တစ်ဖက်မှာလည်း ပလတ်စတစ်ပစ္စည်းများသည် အလွယ်တကူရရှိနိုင်သည်။ ဈေးနှုန်းအရလည်း သင့်တင့်သည့်အတွက် လုံးဝအသုံးမပြုတော့ဘူးဆိုတာဟာလည်းလက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ရန် ခက်ခဲလှပါသည်။

ထို့ကြောင့် ကျန်းမာရေးအတွက် အင်မတန်မှ အန္တရာယ်ဖြစ်စေနိုင်သည့် ပလတ်စတစ်သုံးစွဲမှုကို လျော့ချပြီး အခြားသင့်လျော်ရာများနှင့် အစားထိုးသုံးစွဲသင့်ပါသည်။

ဥပမာ- တစ်ခါသုံး ပလတ်စတစ်ပစ္စည်းများအစား အထုပ်ထုပ်အခါအခါ ပြန်လည်အသုံးပြုနိုင်သော ပစ္စည်းများနှင့် အစားထိုးခြင်းမျိုး (တစ်ခါသုံးပလတ်စတစ်အိတ်အစား ချည်အိတ်/ခြင်းထောင်း တို့နှင့် ဈေးဝယ်ခြင်း၊ ပလတ်စတစ်ပိုက်များအစား စက္ကူ/ ဝါး တို့နှင့် ပြုလုပ်ထားသော ပိုက်များကိုအသုံးပြုခြင်း၊ တစ်ခါသုံးသောက်ရေသန့်ပုလင်း များအစား ရေပြန်ဖြည့်၍ အသုံးပြုနိုင်သော ပုလင်းများကို အစားထိုးသုံးစွဲခြင်း၊ မလိုအပ်ဘဲသုံးစွဲမှုမပြုလုပ်ခြင်း။ ထို့ပြင်ပလတ်စတစ် မီးရှို့ခြင်းကိုလည်း မလုပ်သင့်ပါ။

ကိုသရဉ်အာကလှို

သရဉ် မှို ကိုခိပ်
ဒုယျင်ယင် ကိုရှင်

ဖဲ ၂၀၂၅ နံဉ် လါယုလံအပူ၊ ကဘီယုဟဲမဟးဂီကွံဉ် ပကွဲတၢ်သ့ဉ်ထီဉ်တဖဉ် အသိ မှိုတၢ်လီၤမၤ ကွံဉ်သတူၢ် ကလံာ်လၢပဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. ပကွဲဟးဂီကွံဉ်ဝဲဘဉ်ဆဉ် ပတၢ်ကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သ့, ပတၢ်မၤလိမၤဒီးန့ဉ် ပတဆိကတီၢ် အိၤဘဉ်. ပယုာ်အိဉ်ကဒု သုးလီၤသုးကျဲလၢ ထံကျိနံၤ, ထံဆၢကီၢ်ဆၢ, ဒီး ဆဲးမၤလိ တၢ်တုၤဆၢကတီၢ်ခဲအံၤ လၢတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအပူန့ဉ်လီၤ. ဒုဉ်ဒါမှိုကုဉ်ကျဲ မၤဟးဂီကွံဉ် ပတၢ်ကုဉ်ဘဉ် ကုဉ်သ့ကျိကျဲ ခိဖျိ ကဘီယု၊ သတူၢ်ကလံာ်ဘဉ်ဆဉ်, တၢ်ဘဉ်ဒိဘဉ်ထံးလၢ ပဝဲကွဲသရဉ်သရဉ်မှို ဒီး ကွဲတဖဉ် တအိဉ်နီတမံၤ ဘဉ်, ပပူဖျဲးပဝဲ ခဲလၢဒ်ခဲဆုလၢတၢ်ဆိဉ်ဂ့ၤအသိန့ဉ်လီၤ.

စီဆၢဝါ (ကိုခိပ်)
ချဉ်လှိုထုဉ် ကိုရှင်

တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲလၢ ယဘဉ်ကွဲဆၢဉ်မဲဉ်အိၤ ဒ်ကီၢ်သုလုကညိကွဲသရဉ်တဂၤအသိး အိဉ်အါမး လၢယတၢ်သိဉ် လိ အပူန့ဉ်လီၤ. စးထီဉ်ဖဲ ၂၀၁၉ နံဉ်န့ဉ် Covid 19 တၢ်ဆါရုလီၤသးသကုဆးဒီး ဒီး ဟံတုၤလၢ ပသိးပကျိ အသိ ပကွဲဘဉ်ပတုဉ်ကွံဉ်အသး ၂၅ ဆု တလၢအဘၢဉ်စၢအိဉ်ဝဲလီၤ. ဖဲန့ဉ်ဆၢကတီၢ် ယကဘဉ်လုကွဲထွဲ ယပူကွဲဖိ ဒီး ကွဲသရဉ်တဖဉ်, ဒီး ဟးထၢပုနီဉ်ဂံၢ်စရိ တနံၤခဲဘျီ လၢကဆၢ တနံၤဘဉ်တနံၤ တၢ်ကစီဉ် ဘဉ်ဃး ကွဲဖိ ဆိးကုပုၤဂၤ, ဘျီကွၢ်ပုၤဂၤအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. ကဲထီဉ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲ ဖဲဒိဉ်တခါ လၢယကဘဉ် ထုးစု နံဉ်ကျဲ ဒီးတီခိဉ်ရိဉ်မဲတၢ် ဖဲန့ဉ်အဆၢကတီၢ်န့ဉ်လီၤ.

တၢ်အိဉ်သးအံၤ လဲအသးတဆိဘဉ်တဆိ ဒီး တုၤဃီဆူ ကီၢ်ပယီၤသးမိမိရိၤ ဟံးန့ဉ်ဆူဉ် တၢ်စိတၢ်ကမိၤ ကတီၢ်န့ဉ်လီၤ. ဒုဉ်ဒါတဖဉ် သုဝဲကျဲအိဉ်လၢ အမၤပျဲမၤဖုးပုၤ ခိဖျိ ခးလီၤတၢ်လၢ ကဘီယု, ခးစိကျိဖးဒိဉ်, ဒြဲ တဖဉ် ဆူဟီဉ်ကဝီၤပူၤ ဒုဖိသဝီဖိ အိဉ်ဆိးလီၤကျဲတဖဉ် အသိ တုၤခဲအံၤဒုဉ်လဲဉ် ပဘဉ်အိဉ်လၢတၢ်ပလီၤ ဒီး ဘဉ်ပျဲဘဉ်ဖုး ထီတီန့ဉ်လီၤ. ပထီဉ်ကွဲလၢ ကွဲတၢ်သ့ဉ်ထီဉ်အပူ တဘျီလၢဘဉ်. ဒ်သိးကွဲသ့ဉ်တဖဉ် အတၢ်ဖဲလိမၤဒီး သုတလီၤတၢ်တဂၤ, ဒီး ကမၤလိဘဉ်တၢ် ပုၤပူဖျဲးဖျဲး ချးဆၢချးကတီၢ်အဂီၢ် ပဘဉ်ဃုန့ဉ်တၢ်လီၤ လၢအဘၢဉ်အဘၢ ဒီး ထီဉ်ကွၢ် ကွဲလၢ ပုၤလိကျိ လၢအံၤတဘျီ လၢန့ဉ်တဘျီ, တဘျီဘျီ ပဘဉ်ခွဲလီၤ သး ထီဉ်လီၤဖးကွဲ လၢတၢ်လီၤ ခံတီၤသတီၤ ဒ်သိး ပုၤကညိသုတစုးဖိဉ်သး ဒိဒုဉ်ဒိထၢလၢ တၢ်လီၤတပူၤဃီ ဒီးကအိဉ်ပြဲပြဲအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. ဖဲ ကွဲတၢ်အိဉ်သးအါလီၤန့ဉ် ပခူဉ်ဃုဉ်တၢ်ပူၤ ဒ်သိး တၢ်မှိုကဲထီဉ်အသး သတူၢ် ကလံာ်ဒီး ပဖိပလံၤသ့ဉ်တဖဉ် ဃုာ်ပူဖျဲးအသး ကချးဆၢချး ကတီၢ်အဂီၢ် မှိုကျဲတဘျီလၢ ပကတီၢ် ဒ်သး ဆိပသးန့ဉ်လီၤ. တနံဉ်ဘဉ်တနံဉ် တၢ်သိဉ်လိကလဲၤသး ဘဉ်ဂ့ၢ်ဘဉ်ဝီအဂီၢ် ခိဉ်နီတဖဉ် ကျဲးစးဃုကျဲ ကတီၢ်န့ဉ်ခဲတၢ် လၢပဂီၢ် ဃုစၢၤကိဉ်ပူၤ ဒီး ဆိဉ်ထွဲမၤစၢၤပူၤ အါမး ဒ်သိး တၢ်ကုဉ်ဘဉ်ကုဉ်သ့ လဲတရံးသးကန့ဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. ကွဲသရဉ် တၢ်ဆိဉ်ထွဲမၤစၢၤလၢယဒီးန့ဉ်ဘဉ်တဖဉ် ဃုဉ်လီၤဘျီလီၤစၢၤယတၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်အါမးန့ဉ်လီၤ. ဒ်ကွဲသရဉ် တဂၤအသိး ပကဃုကျိဉ်စုတၢ်ဟံန့ဉ်ကျဲလၢအဂၤန့ဉ် ပမၤတသ့တန့ဉ်ဘဉ် ခိဖျိ ပဘဉ်ဟ့ဉ်လီၤသး လၢဒ်ဆၢ လၢဒ်ကတီၢ်လၢ တၢ်သိဉ်လိအပူ အသိ မှိုဝဲတၢ်ဟံန့ဉ်အကျဲထဲတဘျီစီၤ လၢကဲထီဉ်တၢ်မၤစၢၤ ဒီး မၤလၢပုၤ ဟံဉ်ဃီတၢ်လိဉ်တဖဉ်, ဒ်အမှို တၢ်အိဉ်တၢ်အိ, တၢ်ကူတၢ်သိး, တၢ်အိဉ်ဆူဉ်အိဉ်ချဲ ဒီး လၢတၢ်လိဉ် အကပၤ ကပၤန့ဉ်လီၤ.

ယပလၢ်ဘဉ်လၢ ကွဲသရဉ်တၢ်ဆိဉ်ထွဲမၤစၢၤအံၤ မှိုတၢ်လၢ အဒုးဆူဉ်ထီဉ်ယသးသဟီဉ် လၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤ အပူဒိဉ်မးလီၤ. တၢ်မၤစၢၤဒ်အံၤမှိုတအိဉ်ဘဉ်န့ဉ်ယသ့ဉ်ညါလၢ ယကလဲၤတၢ်ဆူညါ လၢယဂံၢ်ယဘါ ဒုဉ်ယန့ဉ်ယလဲၤတသ့ဘဉ်

စီကိဉ်လိဉ် (ကိုသရဉ်)
မှိုကြိကီၢ်ရှင်

ယမှိုဝဲကွဲသရဉ်တဂၤ ယသိဉ်လိစၢၤတၢ်ဖဲ အူဝဲကျိကွဲ, မှိုတြိကီၢ်ရှင်န့ဉ်လီၤ. ယဟံဉ်ဖိဃီဖိအိဉ်ဝဲဒုဉ် ဖဲဂၤ, ယပုၤသ့ဉ်တဖဉ် မှိုပုၤမၤလိတၢ်ဖိ, ယမိယပါ မှိုပုၤမၤအိဉ်ဝဲန့ဉ်လီၤ.

ယဒိပုၤဝဲတဖဉ် မှိုဒုဉ်ပုၤမၤလိတၢ်ဖိအသိ ယဘဉ်ဆုၤ ယပုၤသ့ဉ်တဖဉ်ကွဲ ခိဖျိ ယမိယပါမှို ပုၤမၤအိဉ်ဝဲအသိ ကဲထီဉ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲလၢ ပဝဲဟံဉ်ဖိဃီဖိအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. ယသိဉ်လိစၢၤတၢ်ဖဲအူဝဲကျိကွဲ, ကွဲသရဉ်တၢ်မၤစၢၤလၢ ယဒီး န့ဉ်ဘဉ်အိၤတဖဉ်န့ဉ် မှိုတၢ်လၢအကဘျးလၢယဂီၢ်ဒီး ယဟံဉ်ဖိဃီဖိအဂီၢ် ဒိဉ်မးလီၤ.

တကီၢ်ခါတၢ်အိဉ်သးလၢပဘဉ်ကွဲဆၢဉ်မဲဉ်န့ဉ် မှိုထံကီၢ်တၢ်အိဉ်သးတဂၤတကျါ, ပဘဉ်အိဉ်ဒီးဒုဉ်လၢ တၢ်ပျဲတၢ်ဖုး, တၢ်ဘဉ်ယိဉ်အပူအသိ လၢပတၢ်အိဉ်တၢ်ဆိးအပူ ကဲထီဉ်တၢ်ပျဲတၢ်ဖုးတၢ်ဘဉ်ယိဉ်န့ဉ်လီၤ. အါန့ဉ် အန့ဉ် ဆၢကတီၢ်ခဲအံၤ တၢ်ပူၤတၢ်ကလံာ်ထီဉ်, ပဘဉ်ပူၤအိဉ်တၢ်လၢ အလိဉ်ဒီး ပဝဲဟံဉ်ဖိဃီဖိ ကျိဉ်စုတၢ်ဟံန့ဉ် တအိဉ်အါအါဘဉ်အသိ ကဲထီဉ်တၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲလၢ ပဘဉ် ကွဲဆၢဉ်မဲဉ်အိၤတဖဉ်န့ဉ်လီၤ.

Saw Htee Khlain (Teacher)
Hpa-An District

My name is saw Htee Khlain and I have been teaching at Peh Kone Middle School for two years. I teach both Burmese and English subjects from Grade 1 to Grade 6. This school was assigned to me, and I have learned a lot during my time here.

In my first year of teaching, managing the classroom was very challenging. I felt nervous, especially because of the language barrier between me and the students. I am of mixed Karen and Mon heritage, and I usually speak Burmese more fluently than Karen. Although my siblings can speak Karen moderately when they meet our father and his relatives, I struggled to communicate with students who mostly spoke Karen.

I often hoped for better days with less stress and asked other teachers for help when I needed support.

One memorable experience I will never forget happened while I was teaching Burmese to a Grade 2 class. There were around 20 students, and most of them could not read or speak Burmese well. I wrote the word “ဆီမီး” on the blackboard and asked them to read it. All the students pronounced it as “Saw Maw,” using the Karen pronunciation, even though I was teaching in Burmese.

That moment helped me realize the importance of using a mother-tongue-based approach in teaching. It showed me that children learn better when they understand the language used in the classroom. It also made me reflect on my own teaching methods and the need to improve my skills to overcome language barriers.

After the school year ended, I attended a two-week teacher training during the summer holiday. It was organized by the Karen Teacher Working Group. The training helped me improve my teaching methods and how I approach students. I also learned how to support students emotionally and socially.

Additionally, I learned techniques for teaching children with special needs. Now, I can manage them better, and we have built a good relationship both inside and outside the classroom.

၁. ဟီဉ်ခိဉ်ဒီဃျာဉ်ပုလိဉ်ဘဉ်
အရူဒိဉ်မုာ်ကိသရဉ်
ကိသရဉ်သုဉ်ဂုးသးဝါ
ဟ့ဉ်နီၤလီၤဆူပုၤကိးဂါ

၂. ပကသုကွဲးလိဖးလိ
ကိသရဉ်သိဉ်လိနိဉ်လိ
ဒ်သိးကသုထီဉ်ဘဉ်ထီဉ်
ဟ့ဉ်လီၤအသးမၤနီၤကိာ်

၃. တချုးပသုကွဲးသုဖး
ဖိဉ်ပစုနဒုးနိဉ်ပုး
ခီဃျာဉ်သုတၢ်အိဉ်ဘဉ်ပုၤ
ပဉ်လုာ်ပဉ်ပုၤသုကိးဂါ

၄. မုာ်ဆုဉ်ဝါထီဉ်ထွဲထီဉ်ခိဉ်
လၢတၢ်မၤလိဆၢကတီၢ်
တၢ်သုလၢအအိဉ်ဒီးသု
တပဉ်ဘၢဟ့ဉ်နီၤကစု

၅. ကတီၢ်တၢ်ထွဲမၤလိဉ်ပုၤ
ဝါဃ်ကဒိဉ်ဘၢဘဉ်ပုၤ
ကညိကျိဉ်သုတလီၤမၤ
ကျိဉ်သနူမုာ်ပလုာ်လၢ

၆. ကျိဉ်တၢ်တဲကြးပပဉ်ခိဉ်
ပိညါကုဉ်သုမုာ်ရူဒိဉ်
ကိသရဉ်ဟ့ဉ်ခိဉ်ဟ့ဉ်နီၤ
ကထီဉ်ဘဉ်ခိဉ်နီၤတနီၤ

၇. တချုးကဲထီဉ်ဘဉ်ခိဉ်နီၤ
ဟဲခီဃျာဉ်ကိသရဉ်
ကိသရဉ်သုဉ်စုၤသးစုၤ
စံဉ်စီၤန့ဉ်လီၤလၢပပုၤ

၈. ကိသရဉ်တမုာ်တၢ်ညီ
လါလဲတအိဉ်မၤကလီၢ်
ကိသရဉ်တကွဲးမံဉ်စု
တူၢ်ဆါအသးတူၢ်ဆါသု

၉. အိးကထီဘၢဉ်ထီဉ်ယံဉ်သီ
မုာ်ဝဲသုမုာ်နီၤမုာ်သီ
ပဉ်လုာ်ပဉ်ပုၤသုကိးဂါ
မုာ်ဝဲကညိကိသရဉ်

၁၀. မိာ်ပခၢဉ်စးမုာ်ဝဲသု
အိဉ်ဒီးတူၢ်ဆါမၤကစု
အိဉ်ဃျာဉ်ထီဉ်ထံကီၢ်ခိဉ်နီၤ
လုာ်ပုၤဒိဉ်မုာ်ကိသရဉ်

နီၤဂုၤအဲဉ်ဖီ

မၤထူရလုာ်ပုၤသးဖီ

၁. အီကူးလါတဆဲခံသီ
တူၢ်ကဒီးအသီတဝီ
အီကူးတဆဲခံမုာ်တူၢ်
တၢ်သးအုးမုာ်နီၤဟံးတူၢ်

၂. စးထီဉ်မၤထူရလုာ်အိဉ်ထီဉ်
ကညိဖီၤကြးသုဉ်နီဉ်
သးသမူဟါမၤတဖဉ်
တစီၤနသးဂံၢ်တဘဉ်

၃. ပအိဉ်လၢခံကိးအဂါ
သုဉ်ဖဲသးညီမုာ်ဘဉ်ပုၤ
မုာ်လၢပသိဉ်ဒုဖီ
ကိာ်ဂုၤစုၤဂုၤဘဉ်ခီဃျာဉ်

၄. ပကအိဉ်ဘဉ်မုာ်မုာ်ဖီ
ဟ့ဉ်လီၤသးယသိဉ်ဒုဖီ
သးသမူလၢဒီးနီၤဝဲ
တၢ်သဘျူဂီၢ်လဲဝဲကဲ

၅. ဒုဉ်ဒါတၢ်ကုဉ်အၢတဖဉ်
မၤထူရလုာ်တြီဆၢနီၤပုၤ
ပမၤလိဘဉ်ဒီးတၢ်ဃီ
ခီဃျာဉ်မၤထူရလုာ်သးဖီ

၆. သိဉ်ဒုဖီမုာ်တအိဉ်ဝဲ
ပယီၤကုာ်ဘဉ်ကဲပဝဲ
သိဉ်ဒုဖီဟ့ဉ်လီၤသးဃီ
အိဉ်ဂၢၢ်ကျါၤဒီးကညိဖီ

၇. ခါထီဉ်ခိဉ်ပဉ်တုၢ်ဖီမါ
ဖီမါမံဉ်ထံယွဲဝဲအါ
ဟံးတုၢ်ဟံးဃီတၢ်အိဉ်တီ
မူဒါလၢညါကလုာ်ဂီၢ်

၈. ဟးသဒုဉ်မိာ်ပပုာ်ဝဲ
ထံကီၢ်ဂီၢ်ထွဲအိဉ်လၢ
ဟ့ဉ်လီၤသးလၢတၢ်ဒုးဃျာဉ်
မုာ်လၢနၤဒီးယၢပဂီၢ်

၉. လၢထံကီၢ်တၢ်သဘျူဂီၢ်
သးဖီအါမးဘဉ်လုာ်ထီဉ်
ဆူဉ်မံဉ်ကဲမဲဉ်သံတုာ်ဝဲ
ဘိဉ်လီၤမဲဉ်ဒီးသးမံထွဲ

၁၀. ကပၤသွဉ်ထံသးသမူ
ဟ့ဉ်လီၤသုသးမၤဒုဒု
တသးလီၤကျိဉ်စုလီၤလၢ
ထံတၢ်သဘျူပနီဉ်ဃာ်

၁၁. လၢဘျါအုဉ်သဝဲအကျါ
သွဉ်ဂီၢ်ကပြုၢ်ဒီးတူၢ်ဆါ
ကုာ်အလီၢ်ကထူဉ်ဃျးဂီၢ်
သိဉ်ဒုဟ့ဉ်လီၤသးနီၤနီၤ

၁၂. တၢ်သဘျူအလုာ်ပုၤဒိဉ်
ဒိဉ်နီၤဒီးထူဉ်လွဲဉ်
လုာ်ထီဉ်လိသးသမူဖီ
မၤထူရလုာ်ပုၤသးဖီ

နီၤကိၤမူဖီ
(ကလံးထံးကညိကိသရဉ်တၢ်သိဉ်လိခိလုာ်ကိၤ)

၁. MTB-MLE မုာ်ဝဲ
တၢ်မၤလိအကျါအကျါ
စးထီဉ်လၢဖိသုဉ်မိာ်ကျိဉ်
ကယီၤဆူကျိဉ်အါကျိဉ်

၂. ကဲထီဉ်အသးသုဒ်လဲဉ်
ဒီးအတုးအိဉ်ဝဲဒ်လဲဉ်
ဒိကန့ဉ်.တဲ.ဖး.ကွဲးလိ
ခဲလၢၤစးထီဉ်မိာ်ကျိဉ်ဆီ

၃. တၢ်တခါလၢအရူဒိဉ်
မုာ်တၢ်မၤလိကျိဉ်အတီၢ်
လၢကစီဉ်ဆူခိဉ်ဖီ
ဖဲပခီဆူကျိဉ်အါကျိဉ်

၄. တၢ်သုကွဲးသုဖးမိာ်ကျိဉ်
မၤလိဖဲတီၤဖုဉ်ကိာ်
ကျိဉ်ခိဉ်ကျိဉ်တကျိဉ်တခီ
စးထီဉ်ဖဲခိဉ်တီၤသတီၤ

၅. လၢတီၤထီတစးမုာ်တူၢ်
ကျိဉ်သၢတကျိဉ်ပဉ်ဖိဉ်ဃုာ်
မၤလိနီၤတဆီတဆီ
ကယီၤကယီၤတူၢ်တီၤထီ

၆. တၢ်ကတီၢ်ထီဘိဟဲဆီ
ဝဲတၢ်သုဖး.သုကွဲးကျိဉ်
ဒိကန့ဉ်.တဲ.ဖး.ဝဲကွဲး
တူၢ်တဲ.ဖး.ကွဲးဘဉ်ဘျးဘျး

၇. MTB-MLE အဘျး
အိဉ်အါမးကတဲဘဉ်သု
မုာ်တၢ်ဒုးပဉ်ဃုာ်ပုၤဂါ
လီၤဆီဒုဉ်ပုၤအဆးစုၤ

၈. မၤဂုၤထီဉ်တၢ်သုကွဲး.ဖး
ကိဉ်တၢ်န့ဉ်နီၤလီၤသး
မၤဂုၤထီဉ်တၢ်န့ဉ်ပုၤကျိဉ်
ပဉ်ဖးနီၤဖးဆီကမိဉ်

၉. မၤစုၤလီၤတၢ်ဟးထီဉ်ကိၤ
ကိဉ်ဖဲအတၢ်ဝဲတၢ်ယံး
သုးထီဉ်ထီကျိဉ်တၢ်ဃုာ်ဖး
ဃုာ်ဒီးတၢ်တုၢ်သးထံသး

၁၀. ပုၤအဂါတနီၤနီၤတဲ
မိာ်ကျိဉ်အရူတဒိဉ်ဝဲ
ဘဉ်သုဉ်သုဉ်ကဘဉ်နီၤဂီၢ်
တမံၤအိဉ်ဒီးဟ့ဉ်ပလီၢ်

၁၁. မုာ်မၤလိတၢ်မိာ်ကျိဉ်ဆီ
ဒုးဘျးစဲကိဉ်ဖဲသးဖီ
ဒီးပုၤကလုာ်တၢ်မုာ်တၢ်
ဃုာ်ကျိဉ်ကလုာ်တၢ်နီၤသါ

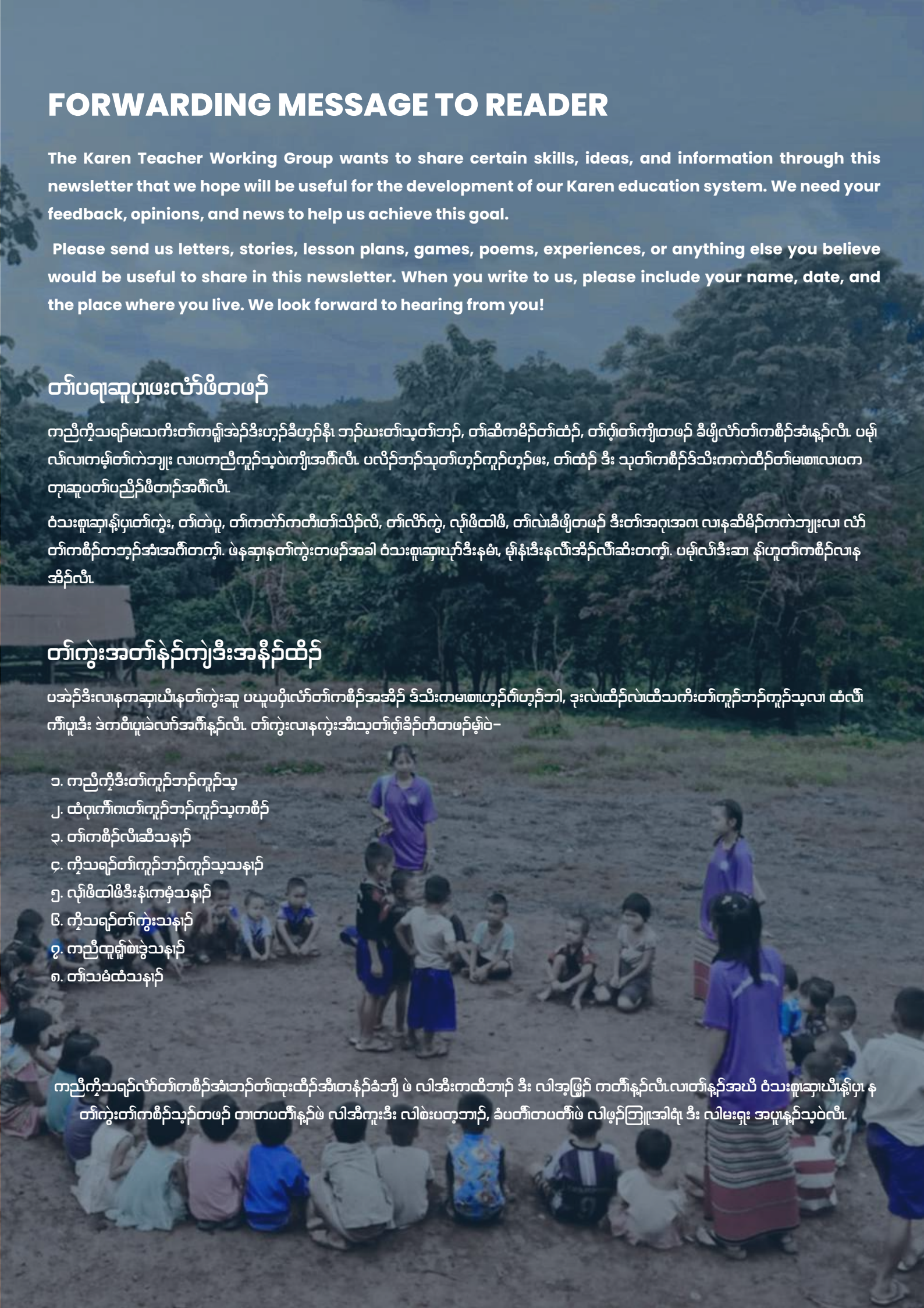
၁၂. မုာ်မၤလိမိာ်ကျိဉ်စဲခဲ
ပကျိဉ်လိဉ်လိကလီၤထွဲ
တမၤလိဒီးမၤယံဉ်သး
ပကျိဉ်ပလိဉ်ကလီၤမၤ

၁၃. MTB မိာ်ကျိဉ်ခိဉ်တဃာ်
MLE ဆူကျိဉ်အဂါ
တမုာ်သုထီဉ်ထံမိာ်ကျိဉ်
သုထီဉ်ဃုာ်ဒီးကျိဉ်အါကျိဉ်

ဖြေပေးပါအုံးအမေရယ်

ကမ္ဘာမြေကြီးဟာ သားအတွက်
ခြေတဖဝါးစာချဖို့ နေရာမရှိတော့ဘူးလား
ကျောတခင်းစာ အိပ်လို့မရတော့ဘူးလား
အရိပ်လေးတခုတောင် ခိုလှုံခွင့်မရှိတော့ဘူးလား
ယခု အမေရိကန်ထူးတဲ့ခြေရာက
မြေကြီးလား မိုင်းလား
ဖေဖေရင်ဘတ်ထဲမှာ စိုက်ဝင်နေသော ကျည်ဆံက
သားသွားရမယ့်မြေပုံလား
စစ်ပွဲဆိုတာ နာတာရှည်ရောဂါပိုးတစ်မျိုးလားမေမေ
“ဖြေပေးခဲ့ပါအုံးမေမေရယ်”

ရောင်ခြည်ကိုးသွယ်
သထုံသား

FORWARDING MESSAGE TO READER

The Karen Teacher Working Group wants to share certain skills, ideas, and information through this newsletter that we hope will be useful for the development of our Karen education system. We need your feedback, opinions, and news to help us achieve this goal.

Please send us letters, stories, lesson plans, games, poems, experiences, or anything else you believe would be useful to share in this newsletter. When you write to us, please include your name, date, and the place where you live. We look forward to hearing from you!

တၢ်ပရၢဆူပှၢဖးလံာ်ဖိတဖၣ်

ကညီကံ့သရၣ်မၤသကိးတၢ်ကၢၤဖျါအဲၣ်ဒီးဟ့ၣ်ခိဟ့ၣ်နီၤ ဘၣ်ဃးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်, တၢ်ဆိကမိၣ်တၢ်ထံၣ်, တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤတဖၣ် ခိဖျါလံာ်တၢ်ကစီၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ. ပမ့ၢ်လၢလၢကမ့ၢ်တၢ်ကဲဘျး လၢပကညီကူၣ်သ့ဝဲကျိၤအၢ်လီၤ. ပလိၣ်ဘၣ်သ့တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖး, တၢ်ထံၣ် ဒီး သ့တၢ်ကစီၣ်ဒ်သိးကကဲထီၣ်တၢ်မၤစၢၤလၢပကတၢ်ဆူပတၢ်ပညိၣ်ဖိတၢ်အၢ်လီၤ.

ဝံသးစူဆူပှၢတၢ်ကွဲး, တၢ်တဲပူ, တၢ်ကတဲာ်ကတီၢ်တၢ်သိၣ်လိ, တၢ်လိာ်ကွဲး, လၢဖိထါဖိ, တၢ်လဲၤခိဖျါတဖၣ် ဒီးတၢ်အဂ့ၢ်အဂၤ လၢနဆိမိၣ်ကကဲဘျးလၢ လံာ်တၢ်ကစီၣ်တဘျီအံၤအၢ်တက့ၢ်. ဖဲနဆူပှၢတၢ်ကွဲးတဖၣ်အခါ ဝံသးစူဆူပှၢဃုာ်ဒီးနမံၤ, မ့ၢ်နီၤဒီးနလီၤအိၣ်လီၤဆိးတက့ၢ်. ပမ့ၢ်လၢဒီးဆၢ နီၤဟူတၢ်ကစီၣ်လၢနအိၣ်လီၤ.

တၢ်ကွဲးအတၢ်နဲၣ်ကျဲးဒီးအနီၣ်ထီၣ်

ပအဲၣ်ဒီးလၢနဆူပှၢဃုာ်တၢ်ကွဲးဆူ ပဃူပပိၤလံာ်တၢ်ကစီၣ်အအိၣ် ဒ်သိးကမၤစၢၤဟ့ၣ်ဂီၤဟ့ၣ်ဘါ, ဒုးလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်သကိးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့လၢ ထံလီၤကီၢ်ပူဒီး ဒဲကဝီၤပူခဲလၢကီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကွဲးလၢနကွဲးအိၣ်သ့တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တၢ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ-

- ၁. ကညီကံ့ဒီးတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့
- ၂. ထံတၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ကစီၣ်
- ၃. တၢ်ကစီၣ်လီၤဆိသန့ၣ်
- ၄. ကံ့သရၣ်တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့သန့ၣ်
- ၅. လၢဖိထါဖိဒီးနံၤကမံၤသန့ၣ်
- ၆. ကံ့သရၣ်တၢ်ကွဲးသန့ၣ်
- ၇. ကညီထူၣ်စူၣ်ခဲသန့ၣ်
- ၈. တၢ်သမံထံသန့ၣ်

ကညီကံ့သရၣ်လံာ်တၢ်ကစီၣ်အံၤဘၣ်တၢ်ထုးထီၣ်အိၣ်တၢ်နံၣ်ခံၣ် ဖဲ လၢအိးကထိဘၣ် ဒီး လၢအ့ၢ်ဖြၣ် ကတီၢ်န့ၣ်လီၤလၢတၢ်န့ၣ်အယံ ဝံသးစူဆူပှၢဃုာ်နတၢ်ကွဲးတၢ်ကစီၣ်သ့တဖၣ် တၢ်တပတီၢ်န့ၣ်လဲၤ လၢအိးကွဲးဒီး လၢဖဲပတုာ်ဘၣ်, ခံပတီၢ်တပတီၢ်လဲၤ လၢဖျါတြုၤအါရဲၤ ဒီး လၢမးရှး အပူၤန့ၣ်သ့ဝဲလီၤ.

ပဏ္ဍပပိတေဗြိတိသရၢ်လံၢ်တၢ်ကစီၣ်အံၤ ဘၣ်တၢ်ထုးထီၣ်ရူၤလီၤအိၤလၢ ကဗြိတိသရၢ်မၤသးကိးတၢ်ကဏ္ဍ်
PHRU PWGO KAREN TEACHER NEWSLETTER IS PRODUCED BY KAREN TEACHER WORKING GROUP

LET THEIR HOPE BE HEARD YOUR SUPPORT, THEIR RESILIENCE

INVEST IN KAREN CHILDREN'S EDUCATION—ENCOURAGE THEM IN THEIR LEARNING

The Karen Teacher Working Group (KTWG) is dedicated to building a strong, inclusive education system across Kawthoolei (Karen State, Burma/Myanmar). But we cannot do it alone. Today, Karen children are growing up in the shadow of conflict, political unrest, and deepening poverty. Families struggle to survive—let alone support their children's schooling. Classrooms lack essential materials. Boarding houses are overcrowded and often unsafe. Committed teachers continue to serve without adequate pay or resources. Your support can change this. By investing in education now, you can help protect learning, restore hope, and shape a better future for Karen children.

*P.O. Box 39,
Mae Sariang,
Mae Hong Song*

Email : ktwghq@gmail.com
Website : www.ktwg.org
Facebook : facebook.com/ktwghome

တၢ်ကွဲးတၢ်န့ၣ်ဆၢၣ်မိၣ်ကိၣ်သရၢ်လဲၤတၢ်တၢ်ပာ် (မ့)
messenger @ Naw Hpaw Shee WahT-Lemuel